

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Zahraniční politika Turecka vůči Africe
Kamila Kalodová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Zahraniční politika Turecka vůči Africe

Kamila Kalodová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Kamila Kalodová

Touto cestou bych ráda poděkovala paní PhDr. Lindě Piknerové, PhD. za odborné vedení mé diplomové práce, trpělivost a ochotu. Poděkování patří rovněž mým blízkým za veškerou podporu během mého studia.

Obsah

Úvod	7
1 Základní charakteristika zahraniční politiky	11
1. 1 Mocenské cíle zahraniční politiky	12
1. 2 Ideové cíle zahraniční politiky.....	14
1. 3 Ekonomické cíle zahraniční politiky	15
1. 4 Diplomatické prostředky zahraniční politiky	16
1. 5 Vojenské prostředky zahraniční politiky	18
1. 6 Ekonomické prostředky zahraniční politiky.....	19
1. 7 Ideové prostředky zahraniční politiky	20
2 Turecko a veřejná diplomacie	28
2. 1 Ideje neootomanismu	31
2. 2 Rozmach politického islámu v zahraniční politice Turecka.....	34
3 Turecká zahraniční politika vůči Africe: kde, jak a proč?	39
3. 1 Afrika jako významný vektor v zahraniční politice Turecka	43
3. 1. 1 Ekonomické vztahy	43
3. 1. 2 Diplomatické vztahy.....	44
3. 1. 3 Rozvojová a humanitární spolupráce	46
3. 1. 4 Bezpečnostní spolupráce	48
3. 1. 5 Veřejná diplomacie.....	49
4 Neootomanismus v Africkém rohu	53
4. 1 Neootomanismus v Somálsku.....	55
4. 2 Africký roh jako významný vektor v zahraniční politice Turecka	58
4. 3 Vztahy Turecka a Somálska	62
4. 3. 1 Erdoğan a jeho přístup k Somálsku.....	68
4. 3. 2 Zahraničněpolitické prostředky Turecka vůči Somálsku	70
4. 4 Vztahy Turecka a Etiopie	71
4. 4. 1 Erdoğan a jeho přístup k Etiopii.....	74
4. 4. 2 Zahraničněpolitické prostředky Turecka vůči Etiopii.....	75
4. 5 Vztahy Turecka a Džibutska.....	76
4. 5. 1 Erdoğan a jeho přístup k Džibutsku	78

4. 5 2 Zahraničněpolitické prostředky vůči Džibutsku	79
4. 6 Vztahy Turecka a Eritrey	79
Závěr.....	81
6 Seznam pramenů a literatury	86
7 Resumé	97
8 Seznam příloh	99

Úvod

Turecké aktivity v rámci Afriky jsou známé už od dob slávy Osmanské říše, pod jejímž vlivem se nacházela severní část Afriky a dnešní Somálsko. Prostřednictvím historických a diplomatických vazeb udržovala Osmanská říše spojení i s muslimskými komunitami v dnešní Eritreji a Etiopii. Některé z původních motivů angažovanosti Osmanské říše můžeme sledovat i v nynější turecké zahraniční politice vůči Africe. Počátek soudobých tureckých snah k pronikání do Afriky můžeme datovat od roku 1998, kdy dochází k rozkvětu ekonomických, kulturních a politických vztahů s tímto regionem. Od roku 2002, kdy se po vítězství v parlamentních volbách dostal k moci současný turecký prezident Recep Tayyip Erdoğan, se deklarovaný plán s názvem „Opening to Africa Plan“ z roku 1998 začal proměňovat v reálnou zahraniční politiku. Od tohoto momentu dochází k intenzivním návštěvám ze strany tureckých politiků v afrických státech, k nejrůznějším summitům či otevírání tureckých ambasad na území afrického kontinentu. Turecko se dokonce stalo pozorovatelem při Africké unii a členem Africké rozvojové banky. V rámci svých zahraničněpolitických aktivit působí jako štědrý poskytovatel rozvojové pomoci v několika afrických zemích. Taktéž je důležitým obchodním a politickým partnerem řady afrických států.

Má práce bude časově omezena na období po nástupu Erdoğanova v roce 2003, kdy se nejdříve stal tureckým premiérem a posléze v roce 2014 tureckým prezidentem. Výzkumný design směřuje k naplnění základního cíle mé práce: zhodnocení zahraniční politiky Turecka vůči zemím Afrického rohu. Ten se pokusím naplnit skrze hledání odpovědí na následující výzkumné otázky:

- 1) Jak se projevuje neootomanismus v zahraniční politice Turecka vůči zemím Afrického rohu?
- 2) Proč je Africký roh významným vektorem v zahraniční politice Turecka?
- 3) Jaké nástroje Turecko v zahraniční politice používá vůči zemím Afrického rohu?

Metoda, kterou budu při psaní diplomové práce používat, bude kolektivní případová studie, která bude využita v empirické části. Kolektivní případová studie je jednou z metod kvalitativního výzkumu, který budu v rámci mé diplomové práce používat. Budu pracovat s jedním konceptuálním rámcem, jímž je v mém případě Africký roh a se čtyřmi příklady, které budou reprezentovat jednotlivé země Afrického rohu – Etiopii, Eritreu, Džibutsko a Somálsko.

Území zvané Africký roh (nebo také Somálský poloostrov) se nachází v cípu východní Afriky. Definice regionu jsou různé, avšak nejčastěji se do něj zahrnují celkem čtyři země – Etiopie, Eritrea, Džibutsko a Somálsko (někteří autoři uvádí také Jižní Súdán, Keňu i Ugandu). V diplomové práci se budu věnovat zmíněným čtyřem zemím z důvodu omezeného rozsahu práce a dále proto, že s těmito zeměmi má Turecko zkušenost z dob Osmanské říše.

Práce bude formálně členěna do teoretické a empirické části. V teoretické části, která bude reprezentována první kapitolou práce, představím základní teoretická východiska. V této části představím základní cíle a prostředky zahraniční politiky. V této kapitole se budu nejdříve věnovat mocenským, ideovým a ekonomickým cílům zahraniční politiky. Pokud mluvíme o cílech zahraniční politiky, často o nich hovoříme jako o národních zájmech. V mé diplomové práci budu používat pojem cíle zahraniční politiky. V případě prostředků zahraniční politiky se budu soustředit na mocenské, diplomatické, vojenské, ekonomické a ideové prostředky. Zvláštní pozornost bude věnována konceptu veřejné diplomacie, která bude podrobně rozebrána v podkapitole Ideové prostředky zahraniční politiky.

Následně přejdu do empirické části diplomové práce, která bude představena v dalších kapitolách. V této části se budu nejdříve věnovat fenoménu veřejné diplomacie Turecka. Zde nejprve stručně vysvětlím, na jakých principech stojí neootomanismus, protože tento pojem je jeden z významných prvků veřejné diplomacie Turecka. Neootomanismus představuje celou řadu idejí, na nichž je založen politický projekt, jehož cílem je širší propojení národů a území, které kdysi patřily k Osmanské říši. Dále se v této části budu věnovat rozmachu islámu

v turecké politice a vládnoucí islámské straně Turecka, která je spojena s rozmachem veřejné diplomacie na začátku nového milénia v Turecku.

Vzhledem k tomu, že mým cílem je zhodnotit zahraniční politiku Turecka vůči Africkému rohu, nejprve se pokusím v rámci další kapitoly empirické části vysledovat základní rámec tureckých zahraničněpolitických aktivit vůči Africe. Nejen, že se budu zabývat aktéry a institucemi, ale zaměřím se zejména na prostředky, jež jsou využívány. Jistě je nutné poznamenat, že vytvoření základního rámce tureckých zahraničněpolitických aktivit vůči Africe s sebou přinese jisté zjednodušení, které se ale pokusím vykompenzovat v další kapitole. V té se budu zabývat příklady konkrétních aktivit v jednotlivých zemích Afrického rohu – tj. Etiopii, Eritreji, Džibutsku a Somálsku. Vytvořím si tedy obecný rámec aktivit, které Turecko směřuje vůči Africe, a poté tyto konkrétní projevy budu sledovat na příkladu jednotlivých zemí. Všechny tyto země jsou pro Turecko důležitým ekonomickým a politickým partnerem vzhledem k přítomnosti významných mezinárodních organizací v Addis Abebě, např. již zmiňované Africké unie. Vztah Turecka s těmito zeměmi můžeme demonstrovat i na nedávných oficiálních mezinárodních setkáních čelných představitelů těchto zemí. Turecko je jedním z předních poskytovatelů přímých zahraničních investic a zaměstnává nejvyšší počet pracovníků v soukromém sektoru v Etiopii. V Somálsku budují turecké firmy silnice, přístavy a další důležitou infrastrukturu. Objem bilaterálního obchodu Turecka s Eritreou a s Džibutskem se každoročně navyšuje. Abych však byla schopná naplnit cíl práce a zodpovědět všechny otázky, nemohu opomenout, že v rámci celé empirické části práce budu sledovat, jak se v zahraniční politice Turecka vůči Africkému rohu projevuje neootomanismus.

V posledních letech můžeme na poli mezinárodní politiky sledovat pronikání nových aktérů do Afriky, kteří do ní vstupují prostřednictvím svých trhů či rozvojové pomoci. Do této skupiny zemí můžeme zařadit právě Turecko, a proto lze toto téma považovat za aktuální. Turecko je bezpochyby významným aktérem na mezinárodní scéně, což můžeme demonstrovat na skutečnosti, že je nejsilnější ekonomikou na Blízkém východě a sedmou největší ekonomikou v Evropě.

V českém prostředí se příliš neseťkáváme s odbornými články či studiemi, které by se týkaly tématu nových aktérů v Africe, především pak tureckého angažmá v africkém regionu, a proto lze zkoumání tohoto tématu pokládat za opomíjené. Z těchto důvodů se domnívám, že je relevantní tento fenomén zkoumat.

Limitem pro mojí diplomovou práci bude práce se zdrojovou základnou. Jsem si vědoma možnosti, že některé zdroje budou ideologicky podbarvené, jak ze strany oficiálních prohlášení Ministerstva zahraničí Turecka, tak ze strany tureckých médií. Také se při psaní diplomové práce mohou setkat s neaktuálností a nekomplexností podávaných informací ze strany dostupných oficiálních stránek tureckých institucí. Tyto údaje bude potřeba doplnit o aktuálnější informace vycházející z tureckých periodik, které ovšem mnohdy taktéž neoperují s komplexními informacemi. Dalším limitem mé diplomové práce je neznalost turečtiny. Proto budu při psaní práce vycházet především z anglických zdrojů. Je však nutno podotknout, že např. oficiální stránky Republiky Turecka a tureckého Ministerstva zahraničí jsou dostupné i v angličtině. V angličtině jsou vydávána i některá turecká periodika, ze kterých budu ve své práci také čerpat. Turecké zahraničněpolitické koncepce nejsou bohužel pro veřejnost dostupné, proto zdrojovou základnu potřebuji obohatit zdroji, které jsou publikované v zahraničí, například v USA či v Evropě. Uvědomuji si, že ve zdrojích se může promítat zhoršení vztahů mezi Tureckem a USA z důvodu nedávných událostí, které se udály například v Sýrii v souvislosti se syrskou občanskou válkou. Co se týče zahraničních zdrojů, budu ve své práci čerpat především z odborných článků. Dále budu pracovat s tureckými a zahraničními periodiky, která budou doplňovat informace o zahraniční politice Turecka vůči africkým státům.

1 Základní charakteristika zahraniční politiky

Kořeny zahraniční politiky můžeme vysledovat až do období před více než dvěma tisíci let. Zahraniční politika byla předmětem reflexe myslitelů tak dlouhou dobu jako diplomacie, od Thukydidy přes Machiavelliho až po Grotia (Hill 2003: 233). Zahraniční politika je disciplínou, která je úzce spjata s oborem mezinárodní vztahy. Je nástrojem pro pochopení mezinárodních vztahů a pozice států (případně jiných aktérů) v nich. Prostřednictvím zahraniční politiky se aktéři mezinárodních vztahů vymezují vůči vnějšímu světu, a proto lze tento koncept chápat jako jeden z prvků národní identity. Analýza zahraniční politiky má interdisciplinární charakter. Zahraniční politika nespadá pouze pod obor mezinárodní vztahy, avšak se může stát předmětem bádání i v dalších oborech – např. v oboru politických věd, sociologie, historických věd či regionálních studií. Vztahy mezi těmito vědními obory a disciplínou zahraniční politika nejsou však jednosměrné, poněvadž při analýze zahraniční politiky mnohdy využíváme nástrojů těchto věd (a dokonce i mnoha jiných, např. psychologie osobnosti) (Drulák – Druláková 2007: 9). Způsoby, jimiž státy jednají ve vztahu k sobě navzájem, k nadnárodním aktérům a k mezinárodním organizacím, zahrnují zahraniční politiku v několika důležitých scénách. Jmenovitě se jedná o formování mezinárodního politického systému a rovnováhy sil v něm; ovlivňování podmínek fungování mezinárodní politické ekonomiky; a formulování konkurenčních hodnotových systémů (Hill 2003: 255).

Zahraniční politika v nejširším slova smyslu nám nabízí jednu z mála oblastí, kde můžeme řešit současné problémy v dnešním často matoucím a chaotickém moderním světě. Každý z nás by měl zahraniční politiku uchopit jako součást politického života. Zahraniční politika nám umožňuje vidět příležitosti pro konstruktivní iniciativy a spolupráci, jakož i pro sebeochranu a stanovení priorit. Moderní mezinárodní systém vyžaduje trvalé povědomí o vnějším světě. Je třeba, aby byla vedena aktivní diplomacie, a to nejen na ministerstvech. To vyžaduje koordinaci jak domácí, tak zahraniční politické scény. Rovněž je třeba klást vysoké nároky na politiky a byrokraty na všech úrovních. Aby byla zahraniční politika

spolehlivá a účinná, musí přitahovat domácí veřejnost, což v praxi znamená zapojení veřejnosti do agendy zahraniční politiky prostřednictvím nepřetržitého dialogu, který probíhá např. v oblasti daňové nebo dopravní politiky. Pokud dokážeme přijmout ústřední roli zahraniční politiky v našem politickém životě, aniž bychom ji viděli jako způsob pouhého exportování naší nadřazenosti, budeme mít větší šanci se kolektivně vypořádat s cizími lidmi; dále budeme přispívat ke stabilnějšímu a civilizovanějšímu mezinárodnímu systému; a dále se můžeme vyhnout katastrofickým chybám, které stály miliony životů lidí v minulém století v průběhu dvou světových válek (Hill 2003: 255).

1. 1 Mocenské cíle zahraniční politiky

Moc můžeme definovat „jako schopnost státu ovlivnit v souladu se svými záměry chování jiných států, a to i proti jejich vůli“ (Drulák – Druláková 2007: 23). V mezinárodních vztazích rozlišujeme mezi měkkou, tvrdou a chytrou mocí. Strategie tvrdé moci se zaměřují na vojenské intervence, donucovací diplomacii a hospodářské sankce za účelem prosazování národních zájmů. V akademickém neorealistickém prostředí je zdůrazňován koncept tvrdé moci, zatímco liberální institucionální učenci zdůrazňují měkkou moc jako základní zdroj státnictví. Chytrá moc kombinuje prvky měkké a tvrdé moci (Wilson 2008: 114).

Měkká moc, kterou poprvé představil Joseph Nye v roce 1990 ve svém díle *Soft Power*, se stala ústředním analytickým termínem v diskusích o zahraniční politice. Měkká moc spočívá ve schopnosti získat to, co daný aktér chce prostřednictvím přesvědčování nebo kulturní či ideologické přitažlivosti. Představuje méně donucovací a hmatatelnější moc nežli moc tvrdá, ovšem to neznamená, že by byla méně významná. Pokud stát učiní svoji moc v očích ostatních států legitimní, setká se s menším odporem vůči svým požadavkům. Měkká moc je schopnost státu přimět ostatní státy, aby se přidaly na jeho stranu. Pokud bude kultura a ideologie státu atraktivní, budou je ostatní ochotněji následovat. Měkká moc je schopnost země strukturovat situaci tak, aby ostatní země rozvíjely preference nebo definovaly své zájmy způsobem, který je v souladu s jeho vlastními. Tato moc má sklon vycházet z takových zdrojů, jako je kulturní a ideologická přitažlivost, jakož

i z pravidel a institucí mezinárodních režimů. Po konci studené války koncept měkké moci nabírá na popularitě jak v teoretické, tak v praktické rovině mezinárodních vztahů (Nye 1990: 165–167).

Mnohdy může být pro stát výhodnější využívat zdrojů měkké moci na úkor zdrojů tvrdé moci. V dnešní době, kdy jsou státy mezi sebou stále více ekonomicky vzájemně provázané, je velmi nákladné využívat zdrojů tvrdé moci. Použití tvrdé moci by bylo velmi finančně nákladné pro obě strany (Nye 1990: 166–167). Slabou stránku měkké moci můžeme spatřit v neschopnosti vysledovat nebo změřit její dopad. Mnoho autorů mezinárodních vztahů vychází z myšlenky, že na měkké moci záleží, avšak stále se zaměřují na to, jak změřit její účinky. Podle Nye je třeba identifikovat nejen vliv přitažlivosti měkké moci na veřejné mínění v zámoří, ale identifikovat i změny chování, které z ní vyplývají. Provádění této analýzy by však podle něj bylo velmi nákladné a těžkopádné (Nye 2011a: 86).

Podle Josepha Nye existují určitá omezení měkké moci. První omezení spočívá v nadměrné závislosti na tvrdé či vojenské moci založené na nátlaku a hrozbě. Zadruhé, měkká moc závisí na existenci ochotných interpretů a příjemců, což znamená, že vláda používající měkkou moc jako nástroj v zahraniční politice by měla najít příjemce, která tyto politiky schvaluje dle své vlastní vůle. Zatřetí, měkká moc se v demokracii realizuje praktičtěji nežli v autokracii, protože nelze hovořit o ovlivňování zahraniční veřejnosti v autokracii, kde je diktátor jediným rozhodčím. Začtvrté, měkká moc má větší vliv na konkrétní cíle nežli na obecné cíle země. Například pokud vezmeme v úvahu turecké národní zájmy, význam měkké moci se sníží, ale pokud bychom uvažovali o mírové politice Turecka mezi Izraelem a Palestinou, měkká moc se v tomto případě stává relevantnější. Páté omezení spočívá ve vládní kontrole přitažlivosti, která je významná pro zvýšení vlivu měkké moci. Demokratické vlády například nekontrolují a neměly by kontrolovat kulturu, která je nezbytným zdrojem měkké moci. Vlády by také neměly kontrolovat činnost nevládních organizací a jednotlivců, kteří jsou také významnými aktéry v mezinárodních vztazích. Svoboda v oblasti kultury přináší větší přitažlivost, kterou obdivují a následují další země. Posledním omezením

jsou měnící se výsledky průzkumů veřejného mínění, což je spojeno se zvyšujícím se skepticismem ohledně vlivu měkké moci. Domácí a zahraniční veřejné mínění kolísá, protože závisí na každoroční, měsíční nebo dokonce denní politice rozhodovacích orgánů. Ovšem ovlivňování domácího a zahraničního veřejného mínění je pro jednotlivé země stále významnou aktivitou při praktikování veřejné diplomacie jako klíčového prvku měkké moci. Domácí a zahraniční veřejnost zaujímá v současné realitě mezinárodních vztahů významné místo (Ayhan 2018: 51–53).

Na základě rozšíření mezinárodního vysílání, pořádání světových sportovních událostí a rozšiřování kulturních institutů, partnerství a výměn jsme mohli být svědky pokusů uvést do praxe mezinárodních vztahů měkkou moc. Autor konceptu měkké moci si však časem uvědomil, že je nemožné analyzovat nebo porozumět měkké moci bez její interakce s tvrdou mocí. Tato skutečnost jej vedla k rozšíření jeho konceptu měkké moci (Roselle 2014: 71–72). Nye na základě tohoto prozření přišel s konceptem chytré moci, která symbolizuje kombinaci prvků tvrdé a měkké moci. Definice moci říká, že moc je schopnost ovlivnit ostatní, abychom dosáhli požadovaných výsledků. Podle konceptu chytré moci od Josepha Nye je v dnešní době možné, že za určitých okolností těchto výsledků můžeme dosáhnout pouze spoluprací s ostatními. V dnešním informačním věku je stejně důležité, koho idea vyhraje, stejně jako koho armáda vyhraje. Otázkami dnešního informačního věku jsou finanční toky, počítačové toky, otázky změny klimatu a pandemie. Tyto závažné výzvy podle něj vyžadují jinou koncepci moci. Právě v tomto případě Nye hovoří o chytré moci, kdy je třeba se naučit kombinovat tvrdé a měkké zdroje moci, aby aktéři mohli dosáhnout požadovaných výsledků (Nye 2011b: 7–9). Političtí intelektuálové by tedy měli přepracovat pojmy tvrdé a měkké moci a demonstrovat výhody každého z nich (Wilson 2008: 120).

1. 2 Ideové cíle zahraniční politiky

Myšlenky lze kategorizovat jako pohledy na svět, principiální víry a kauzální víry. Ideje a myšlenky mají dopad na politiku a mohou např. ovlivňovat, jak budou vypadat cestovní mapy, dále nám mohou pomoci se vypořádat s neexistencí

jedinečných rovnovážných řešení a taktéž se mohou stát součástí trvalých institucí. Změny jak vnitřní, tak vnější politiky mohou být ovlivněny díky novým nápadům (Goldstein – Keohane 1993: 29).

Šíření myšlenek a ideologií bylo nejvíce viditelné v zahraniční politice ve 20. století v době studené války, avšak mezi cíle zahraniční politiky patří odedávna (např. misionářské aktivity, křižácká tažení). S ideovými cíli zahraniční politiky se můžeme setkat i v dnešních dobách. Vývoz hodnot a myšlenek, které vévodí vnitřní politice státu, je často lákavým cílem mnoha států. Za příklad lze uvést například úsilí Sovětského svazu o šíření světové revoluce; působení hnutí Taliban; snahu USA při prosazování myšlenky liberalizace obchodu, šíření demokracie a podporu lidských práv; naléhání Nizozemí na větší prosazování role mezinárodního práva v mezinárodních vztazích; působení Íránu při šíření islámské revoluce apod. (Drulák – Druláková 2007: 26).

Pod ideové cíle zahraniční politiky můžeme zařadit i vytváření pozitivního obrazu státu v zahraničí. Tento cíl zahraniční politiky se soustředí na vytváření pozitivní „image“ státu v mezinárodním společenství a získání výhodnějšího postavení mezi ostatními aktéry mezinárodních vztahů. Země, která ve velkém přijímá politické uprchlíky na základě nediskriminace, může získat pověst tolerantní společnosti (např. Švýcarsko v minulosti). Stát, jenž vydává značné finanční prostředky na rozvojovou pomoc, se stává symbolem globální solidarity (např. Švédsko, Nizozemsko). Země, jehož vrchní političtí představitelé dokáží přijít s řešením velkého mezinárodního problému, je doceněna pro své diplomatické dovednosti, např. Norsko při izraelsko-palestinských válkách, jejichž výsledkem byla smlouva Oslo I (Drulák – Druláková 2007: 26).

1. 3 Ekonomické cíle zahraniční politiky

Zahraněční politika byla po stovky let považována za nástroj zajištění vnější bezpečnosti státu. Někdy byla dokonce chápána jako součást bezpečnostní politiky. V nynější době je tento pohled již značně překonán. Úkoly a cíle zahraniční politiky se začaly měnit v souvislosti s transformací vnějších

i domácích podmínek aktérů mezinárodních vztahů. S tím souvisejí události v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, kdy dochází k vzájemné ekonomické provázanosti mezi jednotlivými aktéry. Taktéž jsme mohli v tomto období zpozorovat významný nárůst mezinárodního obchodu. Do zahraniční politiky začínají tedy pronikat i ekonomická témata. V nynější době aktéři mezinárodních vztahů své ekonomické zájmy státu a jeho firem a občanů prosazují prostřednictvím zahraničněpolitických aktivit. Zahraniční politika je tedy nově chápána i jako nástroj pro uplatňování vlastních ekonomických zájmů (Waisová 2011: 9).

Ekonomické cíle zahraniční politiky by měly obecně sloužit k posilování ekonomické prosperity státu. Mnoho států, jejichž ekonomiky jsou vysoce závislé na vnějším prostředí, využívá těchto cílů zahraniční politiky. Tyto země jsou vysoce závislé na vnějším prostředí. Často se tyto zahraničněpolitické cíle prolínají s vnitropolitickými cíli (např. obavy USA či Kanady z růstu nezaměstnanosti v důsledku přílivu levnější pracovní síly z Mexika). Za klasické příklady ekonomických cílů můžeme považovat např. podporu exportu či lákání zahraničních investic (Drulák – Druláková 2007: 26).

1. 4 Diplomatické prostředky zahraniční politiky

Diplomacie je mnohdy chybně zaměňována za zahraniční politiku jako takovou. Za pomoci diplomatických prostředků mohou státy cestou jednání a bez použití násilí dosáhnout svých zahraničněpolitických cílů. Za základní funkce diplomacie můžeme považovat např. *usnadňování komunikace mezi politickými představiteli států a dalšími aktéry světové politiky*. Představitelé států mohou komunikovat přímo (přes telefon, na summitech apod.). Je třeba však neopomíjet fakt, že součástí komunikace musí být i volba vhodného výrazu tak, aby zpráva měla přesně zamýšlený dopad. Dále je třeba dbát na správnou interpretaci názorů druhého. V rámci diplomatického jednání je nezbytné pro zvládnutí mezinárodní komunikace, bezchybné zvládnutí konvencí diplomatického jazyka, bez ohledu na dynamický rozvoj komunikačních technologií. Za další funkci diplomacie lze uvést *vyjednávání smluv*. V rámci této funkce se uplatní zvládnutí komunikace

a identifikace oblasti společných zájmů. Smlouvy aktéři uzavírají v případě, když mezi nimi panuje přesvědčení o vhodnosti spolupráce. Další funkce diplomacie je *shromažďování informací o zahraničí*. V dnešní době existuje mnoho zdrojů zahraničních informací (např. média), avšak diplomaté mají specifickou roli v důvěrné znalosti politického a administrativního prostředí druhého státu. Dokáží dobře identifikovat osobní názory představitelů druhého státu kvůli každodenním zkušenostem a četným osobním kontaktům s představiteli druhého státu. Za zásadní funkci diplomacie lze považovat *minimalizaci konfliktů v mezinárodních vztazích*. Díky komunikačním dovednostem a perfektní znalosti prostředí druhého státu je možné při použití racionálního myšlení obou aktérů předcházet sporům, a najít tak všeobecně přijatelná východiska z konfliktních situací. Diplomacie má i tzv. symbolické funkce, které spočívají v tom, že pomocí navázání diplomatických vztahů státy potvrzují vzájemné uznání a připravenost ke spolupráci (Bull 2012: 156–166).

Diplomacii lze dichotomicky rozdělit na několik druhů. Diplomacie může být *bilaterální* nebo také *mezistátní* a ta probíhá vždy mezi dvěma aktéry. Dále diplomacie může být *multilaterální*, kdy jednání probíhá mezi více než dvěma státy na půdě mezinárodních organizací, nebo na mezinárodních konferencích (Rourke 2007: 263–264). Dále můžeme rozdělit na diplomacii *přímou*, kdy probíhají přímá jednání, při nichž se sejdou přímo aktéři, kterých se jednání přímo týká. Dále existuje diplomacie *nepřímá*, kdy probíhají nepřímá jednání přes prostředníky, a to zvláště v případech, kdy existuje nějaká překážka pro přímé jednání. Za příklad nepřímého jednání si můžeme uvést jednání Japonska a USA v letech 1944–45. V nynějších dnech spolu např. nepřímo jednají Izrael s Palestinou. Dále rozlišujeme jednání na vysoké úrovni, kdy se jednání účastní vrcholní představitelé států, či jednání na summitech, kdy jednání probíhá např. na úrovni velvyslanců svých zemí (Drulák – Druláková 2007: 34).

Diplomacie s sebou nese dva významy. Na jedné straně zahrnuje jednání jako přímou verbální komunikaci mezi dvěma či více aktéry a na druhé straně signalizování. To můžeme vysvětlit tak, že akce, která má vlastní význam, s sebou

nese v daném kontextu význam jiný (Rourke 2007: 206). Za ilustrační příklad lze uvést místa, kde prezident USA přijímá dalšího oficiálního představitele – zda na Camp Davidu, v soukromí či na oficiálním místě, nebo kde prezident pronese svůj projev – zda v parlamentu či v Bílém domě. Za další příklad diplomatického signalizování můžeme považovat spor o tvar stolu pro vyjednávání mírové dohody mezi USA a Vietnamem. Vleký spor ohledně maličkosti, který se týkal tvaru stolu při vyjednávání mírové dohody, totiž signalizoval, že nebude jakkoli snadné se dohodnout na mírové dohodě mezi USA a Vietnamem (Drulák – Druláková 2007: 34–35).

V rámci diplomacie existují zvláštní typy diplomacie, kterými jsou např. preventivní diplomacie. *Preventivní* diplomacie má velký význam v nynější době, kdy například Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě aktivně přispívá ke snahám o včasné varování a k prevenci konfliktů. Dalším typem zvláštní diplomacie je *výhružná* diplomacie. Výhružnou diplomaci si můžeme spojit s počínáním Hitlera např. v podobě Mnichovského diktátu, který na vlastní kůži pocítilo Československo (Drulák – Druláková 2007: 35).

1. 5 Vojenské prostředky zahraniční politiky

Za vojenské nástroje můžeme považovat hrozbu silou a použití síly. V nynější době se však kromě případů oprávněné sebeobrany a vynucování rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, členové OSN, což jsou téměř veškeré státy světa, vojenských prostředků oficiálně zřekly. V realitě se tyto principy nedodržují. Státy, které se pokusí použít vojenské prostředky ve své zahraniční politice, se obvykle setkají alespoň s morálním odsouzením ze strany světového společenství (Rourke 2007: 256–258). Za současné vojenské prostředky lze chápat především transfer zbraní, který byl využit např. ve spojitosti s transferem nosičů atomových zbraní a hlavic ze SSSR, a který vyvolal kubánskou raketovou krizi v roce 1962. Dalším vojenským prostředkem jsou tajné intervence, které jsou spojeny např. s činností amerických elitních jednotek, tzv. zelených baretů a s podporou terorismu. Posledním vojenským prostředkem jsou otevřené intervence a války. Za příklad můžeme uvést válku v Perském zálivu na přelomu 1990/91, při níž hlavním

aktérem byly Spojené státy pověřené mandátem od Rady bezpečnosti OSN (Drulák – Druláková 2007: 35–36)

Může se zdát nepříjemnou pravdou, že války a konflikty vedou k řešení politických konfliktů a k míru. Buď se tak stane, pokud jsou aktéři konfliktu vyčerpaní nebo jedna ze stran zvítězí. Válka přináší mír teprve po kulminující fázi násilí. Války mezi menšími mocnostmi mohly od založení OSN a velmocenské politiky v Radě bezpečnosti jen zřídka proběhnout přirozeným směrem. Namísto toho byly obvykle přerušeny dříve, než se mohly vytvořit nějaké předpoklady pro nastolení míru. Často bylo uvaleno příměří za účelem zastavení bojů pod záštitou Rady bezpečnosti. Intervence NATO v kosovské krizi následovala tento vzorec (Luttwak 1999: 36). V dnešní době tak ve světě existuje mnoho nikdy nekončících konfliktů, protože jejich přirozené řešení je blokováno vnějším zásahem (Luttwak 1999: 43).

1. 6 Ekonomické prostředky zahraniční politiky

Ekonomické nástroje zpravidla směřují ke snížení nebo zvýšení prosperity jiného státu. V tomto případě se jedná o využívání ekonomických prostředků pro neekonomické cíle (např. mocenské či ideové). V této skupině rozlišujeme ekonomické odměny a ekonomické tresty. Ekonomické odměny ve svém významu představují použití pozitivních nástrojů v zahraničně hospodářské dimenzi mezinárodních vztahů. Za příklady těchto pozitivních nástrojů považujeme např. rozvojovou pomoc, poskytování úvěrů a garancí, odbourávání obchodních bariér či transfer technologií. Ekonomické tresty představují použití negativních nástrojů v zahraničně hospodářských vztazích. Např. můžeme uvést odepření pomoci, uzavření trhu či embargo (Rourke 2007: 259–261).

Ekonomické sankce se mohou týkat čtyř druhů obchodních restrikcí – tok zboží, tok služeb, tok peněz a kontrola trhů. Za hlavní záměr ekonomických sankcí lze považovat přinucení vlády zacílené země k přeměně politického chování prostřednictvím snížení jejího ekonomického blahobytu (Pape 1997: 93). Základní představou, která popohání státy v uvalování sankcí je idea, že

hospodářské potíže, které vypuknou na základě sankcí, přimějí sankcionované civilní obyvatelstvo vyvinout tlak na své politické představitele, aby přetvořili svou nežádoucí politiku (Winkler 1999: 136). Pokud dojde k přerušení vzájemného obchodu, hovoříme o embargu, které se vztahuje na import dané komodity do sankciovaného státu. Bojkot naopak omezuje export zboží ze sankciované země. Plošné hospodářské sankce znamenají zákaz exportu i importu. Rovněž se můžeme setkat s dalšími formami ekonomického donucení – např. uvalení celních tarifů či kvót na zboží. Proti rozvojovým zemím jsou mnohdy uvalovány sankce ve formě částečného či naprostého přerušení rozvojové pomoci (Pape 1997: 93–94).

Používání sankcí v dnešní době stále více narůstá na významu. Jedním z důvodů, proč uplatňování sankcí roste, je rostoucí interdependence. Dále jde o nástroj, který může být v dnešní době velmi účinný, aniž by musela být použita síla. Sankce mohou být uplatněny i prostřednictvím mezinárodních organizací (př. OSN v Jugoslávii). Použití sankcí však s sebou nese často negativní aspekty. Málokdy se pomocí sankcí dosáhne požadovaného cíle, avšak sankce s sebou přináší mnoho problémů (ekonomicky škodí všem aktérům; mnohdy jsou uplatňovány jako nástroj bohatých zemí proti chudým atd.). Sankce navíc nebývají historicky nijak moc úspěšné. Po 2. světové válce se podařilo dosáhnout stanoveného cíle pomocí sankcí zhruba ze 30 % (Drulák – Druláková 2007: 36–37). Koncept chytrých sankcí je ovšem proti obyčejným sankcím vůči civilnímu obyvatelstvu daleko účinnější. Chytré sankce jsou totiž zaměřeny na konkrétní osoby – především na vrchní představitele a politické elity státu. Díky uvalování chytrých sankcí lze do velké míry potlačit negativní důsledky sankcí – tj. dopad na civilní obyvatelstvo. Za chytré sankce můžeme považovat např. zmrazení zahraničních aktiv, zákaz investic či omezení cestování (Weiss 1999: 503–504).

1. 7 Ideové prostředky zahraniční politiky

Ideové prostředky napomáhají k šíření myšlenek státu, které jsou povětšinou soustředěny na politické elity či na veřejné mínění cizích států. Často můžeme v této souvislosti hovořit o fenoménu tzv. veřejné diplomacie (Drulák – Druláková

2007: 38). Tento pojem se objevuje především ve spojitosti se zahraniční politikou státu a vytváření pozitivního obrazu státu v zahraničí. Veřejnou diplomacii můžeme definovat ve smyslu antagonismu k tajné diplomacii, která je spojena se jménem Woodrowa Wilsona a s jeho 14 body, které představil na konferenci ve Versailles. Dále můžeme hovořit o veřejné diplomacii ve smyslu veřejných záležitostí (public affairs), kdy dochází k vyšší informovanosti obyvatel o diplomatických aktivitách státu. Veřejnost tak přebírá větší kontrolu nad aktivitami vlád v zahraničí. Veřejnou diplomacii můžeme rovněž chápat jako nástroj, který slouží k prosazování zahraničněpolitických cílů státu v zahraničí (Peterková 2006: 85–86).

Oproti tradiční diplomacii veřejná diplomacie nevyžaduje podmínky soukromí či důvěrnosti. Není však možné tradiční diplomacii v tomto smyslu označit za přežitek, poněvadž v některých případech, například při jednáních o mírové smlouvě, může být soukromí jednou z podmínek k tomu, aby dohoda mohla být uzavřena. Ze samotného názvu veřejné diplomacie již vyplývá, že tento specifický druh diplomacie je namířen na veřejnost, vysoce viditelný a vnímán širokým publikem. Koncept veřejné diplomacie je založen na domněnce, že pověst a obraz země můžeme pokládat za veřejné statky, které mohou utvořit prostředí, které buď umožní, anebo znemožní individuální jednání. Jednotlivé skutky veřejné diplomacie mohou vytvářet prostředí, které ve své kvalitě – jak kladně, tak záporně – zpětně působí na další konání daného subjektu. Na činnosti veřejné diplomacie pracují jak domácí (např. ministerstva zahraničí), tak zahraniční instituce (např. ambasády) (Peterková 2006: 87).

Existuje veřejná hierarchie dopadů, kterých může veřejná diplomacie dosáhnout. Za prvé jde o zvyšování povědomí lidí o dané zemi (cílem je přimět lidi, aby více přemýšleli a aktualizovali své představy o dané zemi a případně změnili své negativní postoje). Dalším dopadem je nárůst znalostí lidí o dané zemi (vytváření pozitivního obrazu, přimění ostatních, aby viděli problémy globálního významu ze stejné perspektivy). Dále se jedná o probuzení zájmu lidí o danou zemi (posílení vazeb od reformy vzdělávání po vědeckou spolupráci; podpora vnímání naší země

jako atraktivní destinace pro cestovní ruch, studium, vzdělávání; přiměnění veřejnosti ke koupi našich produktů; porozumění našim hodnotám). Posledním dopadem je ovlivnění lidí (nutí společnosti investovat, podporovat naše pozice nebo politiky a chápat nás jako své oblíbené partnery) (Leonard 2002: 9–10).

První projevy veřejné diplomacie můžeme v historii vysledovat ke vzniku prvních státních útvarů. Už ve starověku bylo možné pozorovat, jak tehdejší vládcové říší usilovali o dobrou či dokonce velkolepou pověst svého státu. Za jakýsi přelom, kdy se oficiální komunikace se zahraniční veřejností stala významnější, byl vynález knihtisku v 15. století. Za další předěl můžeme považovat působení kardinála Richelieua, který ve své diplomatické činnosti v 17. století využíval komunikace se zahraniční veřejností pro sledování zájmů státu. Je třeba si však připomenout, že tehdejší režimy neměly potřebu vysvětlovat své chování a postoje veřejnosti. Tyto aktivity měly spíše spojitost s propagandou nežli s veřejnou diplomacií, jakou známe dnes. O veřejné diplomacii můžeme hovořit až od doby, kdy do života společnosti byly zaneseny demokratické principy, které byly v praxi proječovány vyšším zapojením veřejnosti do domácí, tak zahraniční politiky. Na významu však veřejná diplomacie nabývá až v posledních letech, kdy dochází k technologické a komunikační revoluci v rámci mezinárodního prostředí. V dnešních dobách je veřejná diplomacie důležitou součástí zahraniční politiky, zejména po událostech 11. září 2001. Právě slabá forma komunikace mezi USA a muslimskými aktéry je chápána v analýzách prováděných po 11. září za jednu z pravděpodobných příčin teroristického útoku (Peterková 2006: 83–84).

Veřejná diplomacie a měkká moc jsou pojmy, které si často spojujeme se zahraniční politikou západních zemí, jako jsou USA, Německo a Velká Británie, avšak v dnešní době můžeme pozorovat, že fenomén veřejné diplomacie a měkké moci začíná být populární i u nově nastupujících mocností. Nově nastupující mocnosti, jako je Turecko, Brazílie, Indie, Čína, Mexiko a Rusko ve své zahraniční politice nově upřednostňují politiku měkké moci a pomocí veřejné diplomacie se snaží ovlivňovat zahraniční veřejné mínění. V prostředí současných mezinárodních vztahů jsou pojmy jako informace, kultura, dialog, jazyk chápány

jako zásadní prostředky, které jsou uplatňovány v rámci soudobé diplomacie mezi jednotlivými aktéry. Z tohoto důvodu se mnoho vlád zapojuje do aktivního vytváření pozitivního obrazu pro zahraniční veřejnost. Tento vývoj rovněž přispívá k rozvoji globálních a národních studií na toto téma. Nově nastupující mocnosti disponují měkkou mocí a uplatňují veřejnou diplomacii ve vztahu k ostatním aktérům z důvodu, že se chtějí stále více ekonomicky i mocensky rozvíjet (Ayhan 2018: 45–47).

V některých případech je veřejná diplomacie chybně považována za druh propagandy, nicméně veřejná diplomacie ve srovnání s propagandou s sebou nese negativní konotace, jelikož závisí na měkké moci. Propagandou se myslí jednosměrné zprávy, na které nejsou vyžadovány odpovědi, avšak veřejná diplomacie používá dialog jako liberální způsob komunikace a zvažuje, co publikum říká. Vlády, které používají veřejnou diplomacii tak musí brát v potaz historii, kulturu a jazyk zahraniční veřejnosti (Ayhan 2018: 48).

Svět, v němž byla veřejná diplomacie považována za jeden ze zbytků diplomatického dialogu, rychle mizí stejně jako svět, ve kterém lze veřejnou diplomacii snadno odmítnout jako pokus o manipulaci se zahraničním publikem. Nová veřejná diplomacie představuje stále běžnější součást celkové diplomatické praxe a je více než pouze formu propagandy vedenou diplomaty. V minulých i současných dnech můžeme sledovat snahu některých zahraničních ministerstev zavést koncept veřejné diplomacie do praxe v mezinárodním prostředí prostřednictvím poskytování diplomatických služeb na bázi propagandy, ale i přes všechny nedokonalosti se veřejná diplomacie postupně stává hlavním proudem diplomatické činnosti. Nová veřejná diplomacie vyžaduje jiné dovednosti, techniky a postoje, než jaké se vyskytují v tradiční diplomacii. Po mnohá staletí se instituce diplomacie dokázaly přizpůsobit mnohým změnám v rozvíjející se mezinárodní společnosti. Diplomatická praxe se dnes zabývá změnami nejen ve vztazích mezi státními aktéry ale i ve vztazích mezi nestátními aktéry z důvodu měnící se struktury transnacionálních vztahů (Mellisen 2005: 7–10). Veřejnou diplomacii nemůžeme vždy s úspěšností praktikovat, jelikož se hra, které se aktéři

mezinárodních vztahů účastní, změnila. V posledních desetiletích prošly diplomatické služby obtížnými přechody, kdy se státy přizpůsobily rostoucí složitosti multilaterálního rozhodování, dále se musely smířit se vzestupem mnoha aktérů v mezinárodních záležitostech, ale úplně tou nejtěžší zkouškou je pro ně vypořádání se se zahraniční veřejností (Mellisen 2005: 29–30).

Dnešní multilaterální svět je založen na vzájemné důvěře mezi státy. Aby se důvěra mezi aktéry mohla vyvinout, je třeba, aby aktéři těchto vztahů získali dobrou pověst. Gareth Evans, bývalý australský ministr zahraniční hovořil o tom, že k tradičním národním zájmům (geopolitické, strategické, hospodářské a obchodní) můžeme přidat snahu být dobrým členem mezinárodního společenství. Dále hovořil o tom, že v mezinárodním systému je výhodnější být přátelskou mocností, která podporuje ostatní aktéry než jednat pouze ve svém sobeckém zájmu. Za příklad uvádí Švédsko, které má pověst spolehlivého člena mezinárodního společenství (Peterková 2006: 92). „Hlavním prostředkem k získání podpory ze strany ostatních členů mezinárodního společenství se v této chvíli stává atraktivita nabízených idejí a postupů spolu s pověstí jejich nositelů“ (Peterková 2006: 92).

S těmito myšlenkami úzce souvisí koncept měkké moci od amerického badatele Josepha Nye. Veřejná diplomacie je důležitým nástrojem v arzenálu měkké moci. Aktér může ovlivnit chování druhých třemi hlavními způsoby: hrozbou nátlaku, pobídkou a přitažlivostí. Jak už bylo zmíněno výše, přitažlivost je jeden z prostředků měkké moci. Země mohou např. obdivovat hodnoty daného aktéra, nebo mohou napodobovat chování daného aktéra, nebo mohou usilovat o úroveň ekonomické či sociální prosperity daného aktéra. Měkká moc spočívá ve schopnosti aktéra utvářet preference ostatních. Měkká moc je jádrem každodenní demokratické politiky. Fenomén měkké moci znamená více než jen přesvědčování nebo schopnost přijít s argumenty, avšak také disponuje nadáním lákat a přitahovat zahraniční publikum. Zdroje měkké moci jsou aktiva, která tuto přitažlivost vyvolávají. Fakt, zda jsou konkrétní aktiva atraktivním zdrojem měkké moci, lze měřit pomocí průzkumů veřejného mínění. Je třeba zjistit, zda přitažlivost vede

k žádoucím výsledkům politiky, což musí být posouzeno v každém konkrétním případě. Veřejná diplomacie se snaží přilákat zahraniční veřejnost prostřednictvím zahraničního vysílání, kulturního vývozu, zprostředkováním výměn atd. Pokud však není obsah kultury, hodnot a politik atraktivní, veřejná diplomacie, kterou daná země vysílá, nemůže produkovat měkkou moc. Může to vést právě k opaku, kdy například export hollywoodských filmů plných nahoty a násilí do konzervativních muslimských zemí může spíše vyvolat odpor než měkkou moc. Vlády jednotlivých zemí někdy obtížně ovládají a používají měkkou moc, ale to však neznamená, že to zmenšuje její význam. Bývalý francouzský ministr zahraničí poznamenal, že Američané jsou mocní, protože koncept amerického snu má dalekosáhlý dosah pro inspiraci snů druhých prostřednictvím filmu a televize (Nye 2008: 95–96).

Propagace pozitivních obrazů dané země není nová, ale podmínky pro promítání měkké moci se v posledních letech dramaticky změnily. Polovina zemí světa jsou nyní demokracie, avšak stále existuje potřeba poskytovat přesné informace obyvatelstvu v zemích, jako je Barma nebo Sýrie, kde vláda kontroluje informace. Informace jsou moc a dnes k ní má přístup mnohem větší část světové populace. Technologický pokrok vedl k dramatickému snížení nákladů na zpracování a přenos informací. Spousta informací však vede k nedostatku pozornosti, a proto může v mnohých případech dojít k nepochopení (Nye 2008: 99). V dnešním digitálním věku můžeme pozorovat oslabení rozlišení mezi informacemi, poznáním a moudrostí (Kissinger 2016: 362).

Za součást veřejné diplomacie můžeme považovat kulturní diplomacii, jejíž hlavní aktivity spočívají v budování dlouhodobých vztahů. V rámci kulturní diplomacie je pozornost zaměřena zejména na širší zahraniční publikum, přičemž hlavní motivace spočívá v pozitivním ovlivnění zahraniční veřejnosti. Na rozdíl od veřejné diplomacie není závislá na státním diplomatickém aparátu, a proto je její činnost mnohdy založena na nevládních organizacích. Státy využívají kulturní diplomacii pro budování svého dobrého jména v zahraničí prostřednictvím

kulturních center, školních institucí v zahraničí, výuky jazyka, zahraničního vysílání, akademických výměn atd. (Tomalová 2008: 18–19).

Za konkrétní nástroje veřejné diplomacie můžeme uvést např. masové komunikační prostředky, výstavy a veletrhy, publikace, internet, zahraniční rozvojovou pomoc, vzdělávání, výzkum, vědu, osobnosti, zahraniční cesty, produkty a celou skupinu jiných činností (Peterková 2006: 95). Veřejná diplomacie taktéž zahrnuje např. projevy státníků v rámci jejich zahraničních cest, jejich vystupování v zahraničních médiích apod. Veřejná diplomacie rovněž zahrnuje i práci s médii s dosahem v zahraničí (např. získávání spřátelených novinářů, distribuce letáků či rozhlasová vysílání. Dále do veřejné diplomacie spadá podpora ideově spřízněných skupin uvnitř dalších zemí (např. vliv SSSR na komunistické strany v demokratických zemích – např. v poválečné Francii a Itálii). Dalším atributem veřejné diplomacie je chování se v harmonii s nějakou ideou, kdy se stát např. podřídí výsledku mezinárodní arbitráže, i přesto že se musí vyrovnat s materiální újmou. Za prostředky veřejné diplomacie můžeme považovat i účast na mezinárodních kulturních událostech a organizování výstav v zahraničí (Drulák – Druláková 2007: 38).

Strategie veřejné diplomacie spočívají v tzv. komunikační pyramidě, která charakterizuje a popisuje jednotlivá stádia či působení konkrétních strategií na zahraniční veřejnost. Nejnižší úrovní je *povědomí*, které spočívá v zasažení největší části veřejnosti. Povědomí spočívá o existenci určitého státu a hlavních znacích, které jsou s ním spojeny. Nástroje, jež jsou v tomto stupni využívány, jsou především masové komunikační prostředky. Za další fázi je považován *zájem*, který je založen na aktivnějším přístupu cílové skupiny se zájmem o dění v dané zemi. V tomto stádiu jsou využívány jazykové kurzy, kulturní akce či informační programy. Pokud je vývoj v tomto stupni pyramidy žádoucí, lze postoupit do další fáze, která se nazývá *znalost*. Cílem je znalost historie, kultury, společnosti či hospodářství dané země, jenž používá veřejnou diplomacii. V této fázi se využívá např. těchto prostředků: přednášky, semináře, výměnné pobyty, spolupráce v oblasti školství, vědy či výzkumu. Cílovou skupinou jsou v této fázi především

studenti, učitelé či novináři. Předposlední úroveň komunikační pyramidy je pak *zdůvodnění*, kdy členové cílové skupiny disponují mnoha informacemi a znalostmi o daném státu, který se snaží uplatňovat veřejnou diplomacii. Tito jedinci mohou pak hájit zájmy tohoto státu, v případě že budou ve shodě se zájmy jejich domovského státu. V rámci tohoto stupně dochází k obeznámení a vysvětlení zájmů a cílů státu, které mají být v harmonii se zájmy cílového státu. Nejvyšší stupeň pyramidy je zastoupen fází *akce*, kdy stát zaujme určitý postoj a ve svém důsledku napomáhá plnění zájmů státu, aplikujícího veřejnou diplomacii. V tomto případě se jedná o podporu při hlasování na půdě mezinárodních organizací, o uzavření obchodní dohody či o podporu rezoluce (Peterková 2006: 95–96).

Veřejnou diplomacii můžeme pokládat za jednu z nově definovaných forem zahraničních aktivit států. Samotná podstata veřejné diplomacie, potažmo i některé její prostředky nejsou však neobjevené a doposud neznámé. Za nový pohled nelze považovat ani skutečnost, že veřejná diplomacie je nedílnou součástí zahraničních vztahů a jedním z nástrojů zahraniční politiky států. V posledních letech můžeme sledovat výrazný nárůst pozornosti tématu veřejné diplomacie, který přišel z následujících důvodů. Za prvé se jedná o důsledek komunikační revoluce, která s sebou přinesla nepřehledné možnosti v šíření a získávání informací. Dalším faktorem je nárůst významu veřejného mínění, které se podílí na formování a uplatňování zahraniční politiky států. Dalším rysem je uvědomění si faktu, že stát už není výhradním aktérem, který vykonává veřejnou diplomacii, ale že určitou roli zastává i nestátní sektor (neziskové organizace, soukromé subjekty, veřejnost). Na úspěchu či neúspěchu veřejné diplomacie se spolupodílí i domácí veřejnost, která se může a nemusí ztotožnit s jejími principy. Veřejná diplomacie nám ukazuje realitu provázanosti a proměnlivosti současného mezinárodního prostředí (Peterková 2006: 97).

2 Turecko a veřejná diplomacie

Turecko historicky přikládalo veřejné diplomacii ve svých zahraničních politikách velký význam, avšak od nového milénia můžeme v turecké zahraniční politice zpozorovat ještě výraznější postavení veřejné diplomacie. Vláda Strany spravedlnosti a rozvoje (strana AKP), která v zemi vládne od roku 2002, zavedla opatření ke zvýšení transparentnosti a otevřenosti své zahraniční politiky, takže význam veřejné diplomacie jako hnacího motoru měkké moci se v zemi zvýšil. Turecko, které zaujímá strategickou polohu mezi Východem a Západem, můžeme považovat za nově nastupující mocnost. Rychle se rozvíjející ekonomika, stabilita a demokratizační proces od začátku nového tisíciletí přitahuje mnoho pozornosti stejně jako u jiných nově nastupujících mocností. Tento vývoj vyžadoval nárůst významu veřejné diplomacie jako hybné síly měkké moci, aby Turecko mohlo získat více výhod při provádění zahraničních politiky (Ayhan 2018: 51–52).

Turecko zažilo v letech 2000 a 2001 hospodářskou krizi způsobenou domácími a mezinárodními problémy. Proto se ve volbách v roce 2002 dostala k moci nová strana, Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP), která od té doby vládne zemi jako jediná strana. V období mezi lety 2002 a 2010 došlo v zemi k rychlému ekonomickému růstu, politické stabilitě a hlubší integraci do mezinárodní ekonomiky a organizací. V důsledku demokratizačního procesu, politické stability, hospodářského růstu a reformního přístupu během vlády strany AKP zahájilo Turecko v roce 2005 jednání o členství s Evropskou unií. Turecko proto provedlo radikální změnu v legislativě za účelem snížení role armády v politice, zatímco se snažilo vylepšovat své lidskoprávní závazky. V roce 2010 byla turecká ekonomika považována za 16. největší ekonomiku na světě a za 6. největší ekonomiku v Evropě. I přes úspěšnou hospodářskou výkonnost země se po roce 2010 vyskytlo v zemi mnoho ekonomických, bezpečnostních a lidskoprávních problémů. Zaprvé, hospodářský růst se zpomalil a navýšil se počet teroristických aktivit separatistické kurdské skupiny (PKK). Za druhé, vztahy s Evropskou unií se zhoršily v důsledku zpomalení demokratizačního procesu. Za třetí, politické a sociální boje v sousedních zemích, jako jsou Sýrie, Irák a Libye, způsobily v regionu velké

problémy, takže se Turecko muselo vypořádat s rostoucími teroristickými aktivitami a mezinárodní migrací na svých hranicích. Lze tvrdit, že politiky vlády strany AKP, pokud jde o demokratická práva, cenzuru médií, brutalitu policie, autoritářské tendence a obnovení tvrdé moci pro teroristické aktivity ve východní části země, vytvořily negativní obraz země. Země nakonec zažila neúspěšný pokus o převrat v červnu 2016, kdy hnutí Gülen, které vláda dříve označovala za teroristickou organizaci, bylo z tohoto pokusu obviněno. Turecká veřejnost však projevila velký nesouhlas vůči ozbrojeným vojenským silám tím, že vyšla ven a demonstrovala tak pokus o převrat v ulicích a v místech, jako jsou veřejná náměstí, letiště a veřejné instituce. Tamější vláda dodnes usiluje o zabránění budoucím pokusům o převrat a snaží se o úplnou civilní kontrolu státu pomocí zatýkání či nebo pozastavení činnosti vojenských činitelů, civilistů a státních zaměstnanců, kteří se aktivně či nepřímo účastnili neúspěšného pokusu o převrat (Ayhan 2018: 53–55).

Kulturní diplomacie a humanitární pomoc jsou klíčovými prvky veřejné diplomacie, protože tyto prvky usnadňují dialog se zahraniční veřejností, zatímco diplomatická komunikace vyžaduje příliš mnoho formalit a postupů. Nové chápání veřejné diplomacie navíc klade velký důraz na kulturu, historii, tradice a jazyky zahraničního publika. Činnost kulturní diplomacie je většinou prováděna vládními a nevládními institucemi. Za nástroje kulturní diplomacie můžeme považovat zahraniční obchod, vzdělávací instituce, zahraniční investice, humanitární pomoc a technickou podporu. Tyto činnosti prezentují kulturu, historii a hodnoty Turecka cizím zemím a také přispívají k posilování turecké veřejné diplomacie jako hnací síle měkké moci. Nadace Yunus Emre, TİKA (Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj), TRC (Turecký červený půlměsíc) a Turkish Airlines patří mezi nejvlivnější platformy v oblasti kulturní diplomacie a humanitární pomoci. Existují však i jiné typy veřejných diplomatických nástrojů, které pomáhají k rozmachu turecké kulturní diplomacie, jako jsou filmové festivaly (Vídeňský festival atd.), Světové veletržní organizace (Expo İzmir, Expo Antalya atd.),

turecká dramata, mýdlové opery, turecké televizní seriály, cestovní ruch a vysokoškolské vzdělávání (Ayhan 2018: 57–58).

Turecko praktikuje kulturní diplomacii v některých regionech (na Balkáně, na Středním východě, na Kavkaze, ve Střední Asii, Evropě a Africe), kde má Turecko společnou kulturu, historii a geografické hranice. Například Turecko prohloubilo své vztahy s africkými zeměmi během vládnutí strany AKP v závislosti na historických vazbách Osmanské říše (především v severní Africe). V důsledku těchto událostí se počet tureckých ambasád v Africe mezi lety 2009 a 2016 zvýšil ze 13 na 39, zatímco počet afrických ambasád v Turecku dosáhl 32 (Ayhan 2018: 57–58).

Turecký červený půlměsíc je vzorovou organizací veřejné diplomacie, která přispívá k měkké moci Turecka, protože je jednou z největších a nejstarších nevládních organizací v Turecku. Díky rostoucí kapacitě v oblasti mezinárodní humanitární pomoci, vzdělávání, zdravotnictví a sociálních služeb se stal Turecký červený půlměsíc vlivným globálním aktérem. Proto hraje zásadní roli při vytváření pozitivního obrazu Turecka v zahraničí (Ayhan 2018: 61). Kromě této organizace působí dlouhodobě na poli turecké veřejné diplomacie Turecká agentura pro mezinárodní spolupráci a rozvoj. V roce 2010 dále vzniká veřejná diplomatická agentura s názvem Kancelář veřejné diplomacie (OPD), která byla zřízena pod kanceláří předsedy vlády za pomoci ministerstva zahraničních věcí. Cílem této kanceláře je zajistit lepší koordinaci a spolupráci mezi různými subjekty veřejné diplomacie v zemi; zlepšit pověst Turecka; a zvýšit atraktivitu Turecka pro zahraniční veřejnost. Turecko se také podílí na projektech mezinárodního vysílání. Turecké mezinárodní vysílání je vedeno dvěma státními vysílacími agenturami – Tureckou rozhlasovou a televizní agenturou a Anatolskou agenturou (Sevin 2012).

Turecko upřednostňuje veřejnou diplomacii jako hybnou sílu své měkké moci během vlády strany AKP od roku 2002. Současně s politikou strany AKP se měkká moc stala ústředním tématem zahraniční politiky ovlivňováním zahraničních veřejných názorů. Veřejné diplomatické organizace (vládní i nevládní) a nástroje (filmové festivaly, světové veletržní organizace, televizní seriály, cestovní ruch,

vysokoškolské vzdělání atd.) získaly na významu v závislosti na jejich vlivu na měkkou moc (Ayhan 2018: 62).

2. 1 Ideje neootomanismu

Ahmet Davutoğlu, bývalý turecký premiér, zahraničně politický stratég a učenec mezinárodních vztahů na začátku tisíciletí napsal, že Turecko potřebuje novou orientaci zahraniční politiky ve svitu nového regionálního a globálního vývoje. Po událostech z 11. září je třeba, aby si Turecko nově vymezilo pozici v mezinárodním systému. Nové postavení Turecka má myšlenkový a geografický základ. Po těchto událostech už není možné, aby Turecko zaujímal místo periferní země, avšak by mělo zaujmout centrální pozici, kdy bude zajišťovat bezpečnost a stabilitu pro své sousední regiony. Z širšího a globálnějšího pohledu Turecko zaujímá na mapě optimální místo v tom smyslu, že je to jak asijská, tak evropská země a taktéž je blízko Africe přes východní Středomoří. Na zemi jako je Turecko by se nemělo pohlížet jako na zemi, která spojuje pouze dva body, ani na hraniční zemi, ani na obyčejnou zemi, která leží na okraji muslimského světa nebo Západu, avšak by se na ní mělo nahlížet jako na zemi centrální. Turecko by tak mělo ve své nové zahraničně politické strategii zaměřit na posilování vlastní bezpečnosti a stability prostřednictvím přijetí aktivnějších a konstruktivnějších úloh při zajišťování pořádku, stability a bezpečnosti ve svém okolí (Davutoğlu 2008: 77–78).

Davutoğlu ve svých teoriích používá pojem „centrální země“ (země, která je dominantním nebo nejdůležitějším národem v regionu). Turecko by dle něj mělo zaujmout své právoplatné místo jako vůdce svého regionu (Cohen 2016: 530). Jako významný stát uprostřed afro-eurasijské pevniny je Turecko centrální zemí s mnoha regionálními identitami, které není možné redukovat na jednu unifikovanou kategorii. Z hlediska sféry vlivu je Turecko zemí Blízkého východu, Balkánu, Kavkazu, Střední Asie, Kaspického moře, Středozemního moře, Perského zálivu a Černého moře. Turecko by si mělo ve svém regionu zajistit nové postavení, a to prostřednictvím poskytnutí bezpečnosti a stability pro své sousedy a region. Angažovanost Turecka od Afriky po Střední Asii a od EU k Organizaci

islámské spolupráce (OIC) je součástí nové vize zahraniční politiky (Davutoğlu 2008: 78–79).

Davutoğlu se domnívá, že Turecko musí na domácí půdě zdokonalit svou demokracii, přizpůsobit rozdíly ve své společnosti a posílit koordinaci a rovnováhu mezi svými orgány. Turecko by se mělo vyhnout krizím, které by mohly podkopat jeho image a pověst. Dále by mělo prohloubit svou účast v regionálních záležitostech, konkrétně by mělo přispívat k míru, bezpečnosti a prosperitě ve svém regionu. Toho může dosáhnout prostřednictvím provádění energetických, dopravních a kulturních politik. Dále by mělo zastávat významnější internacionalistickou pozici, aby tak mohlo zaujmout pozici centrální země. Tyto kroky přispějí i k prohloubení vztahů s USA a EU. Kromě těchto skutečností je třeba si uvědomit, že Turecko je důležitým regionálním aktérem, a tak se musí vypořádat s ostatními regionálními aktéry, a proto by mělo budovat vyvážený vztah s Ruskem. Díky těmto iniciativám by se tak měl z této země stát globální aktér ke stému výročí Turecké republiky v roce 2023 (Davutoğlu 2008: 95–96).

Myšlenky Davutoğlua mnoho autorů označuje za neootomanistické, avšak sám Davutoğlu s tímto tvrzením nesouhlasí. Neootomanismus uznává osmanské dědictví a jeho společenství jako konstitutivní prvky národa, který žije v Turecku. Neootomanismus můžeme chápat jako soubor myšlenek, jehož příznivci touží po navrácení budování tureckého národa v jeho osmanských kořenech. Tento politický projekt považuje osmanské dědictví za kosmopolitní a také je otevřen různým komunitám pod stejnou svrchovanou autoritou. Turecko je národem mnoha etnik, lingvistických a náboženských skupin. Neootomanismus nabízí široce definovanou směs identity, která by umožňovala soužití všech těchto etnických a jazykových skupin. Reformy Mustafa Kemala směřovaly k úplnému protržení osmanko-islámské tradice, avšak tyto kroky můžeme v současnosti již pokládat za minulost (Yavuz 2016: 441–445).

Davutoğlu přichází se svou vizí neootomanismu ve své knize *Strategická hloubka* z roku 2001, která pojednává o vizi rozšiřování turecké angažovanosti po celém světě, zejména v oblastech bývalého osmanského vlivu. Vládnoucí strana pro

spravedlnost a rozvoj (AKP) pod vedením prezidenta Recepta Tayyipa Erdoğanova pokračovala ve formulování této vize pro Turecko i po odchodu Davutoğlu. Součástí zahraniční politiky prezidenta Erdoğanova je proměnit Turecko v globální moc a zároveň navrátit zemi ke slavným dobám Osmanské říše (Akca 2020).

Pro Turguta Özala, prezidenta Turecka v letech 1989–1993 byl tento koncept pragmatickou odpovědí na podmínky po studené válce, který měl za cíl nabídnout nový model soužití, především mezi Kurdy a Turky a dále měl umožnit rozšíření tureckého angažmá na regionálních trzích. Byla to politická strategie, která měla rozšířit vliv Turecka prostřednictvím sdílených vzpomínek na Osmanskou říši. Existuje několik rozdílů mezi neootomanismem Özala a Erdoğanova. Özalova verze neootomanismu byla zaměřena na rozšíření trhu s tureckým zbožím a zůstávala prozápadní. Erdoğanova formulace neootomanismu je však založena na jeho autoritářských tendencích a touze se stát vrcholným vůdcem islámského světa. Od roku 2013 je jeho zahraniční politika charakteristická civilizačním střetem mezi islámským a západním světem (Yavuz 2016: 464–465).

Turečtí diplomaté zdůrazňují, že nová zahraniční politika Turecka má symbolizovat jakýsi diplomatický most mezi Východem a Západem a taktéž odmítají koncept imperiální moci. Také tvrdí, že Turecko je nadále loajálním členem NATO, důležitým obchodním partnerem EU, a že je nadále ochotno provádět potřebné reformy, aby se mohlo stát členem EU. V realitě současné světové politiky je však více než jasné, že Turecko v posledních letech málokdy jedná v souladu se západními principy. Velkým problémem je například věznění novinářů, kterých je podle Mezinárodního tiskového institutu v Turecku uvězněno více nežli v Číně nebo v Íránu (Kendall 2011).

V praxi turecké zahraniční politiky můžeme být svědky toho, že cílem moderního Turecka, které samo sebe považuje za nástupce Osmanské říše, je sjednotit a vést muslimský svět, stejně jako se to v minulosti podařilo právě Osmanské říši. Od počátku nového tisíciletí turecké elity, ideologové a historici začali čerpat z osmanské historie, aby zdůraznili odkaz sdílených kulturních vazeb mezi skupinami geograficky vzdálených národů během vrcholu Osmanské říše (Gullo

2012: *passim*). Od tohoto momentu se turecká pozornost obrátila na regiony, které byly v minulosti pod vlivem Osmanské říše, přičemž Turecko se začalo zejména soustředit na země Blízkého východu, Střední Asie a Afrického rohu. Turecko ve vztahu k těmto zemím využívá zejména mocenských a ideových cílů zahraniční politiky, především pak používá veřejnou diplomacii pro naplnění svých zahraničněpolitických cílů. Neootomanismus představuje politický projekt, který můžeme chápat jako praktický projev turecké měkké moci a veřejné diplomacie vůči zemím Blízkého východu, Střední Asie a Afrického rohu. Neootomanismus lze považovat za širší koncept, který rámuje zahraničněpolitické aktivity vůči výše zmíněným regionům. Turecko ve vztahu k těmto zemím využívá měkké moci a veřejné diplomacie pomocí zdůrazňování společného kulturního a náboženského dědictví. Turečtí vládní představitelé v rámci svých cest do zemí, které s Tureckem sdílí historické dědictví z dob slávy Osmanské říše, často připomínají a opěvují úspěchy Osmanské říše při sjednocování muslimského světa (Venkatachalam 2019: *passim*).

2. 2 Rozmach politického islámu v zahraniční politice Turecka

Turecká zahraniční politika prošla změnou poté, co se v roce 2002 k moci dostala strana Spravedlnosti a rozvoje (AKP). Strana AKP v rámci své zahraniční politiky zdůrazňuje význam společné kultury, historie a civilizace. Jejím záměrem je, aby se Turecko stalo regionální mocností¹ na Blízkém východě. Právě koncept neootomanismu umožňuje tureckým vůdcům provádět pragmatičtější politiku odlišnou od tradičních schémat sekulárního kemalismu. Nová turecká zahraniční politika nabízí širokou škálu nástrojů vhodných pro vytvoření flexibilního rámce pro tureckou diplomacii s odkazem na osmanské dědictví a na odkaz islámu.

---

¹ Regionální mocnosti jsou aktéři, kteří svou mocenskou kapacitou předstihují ostatní aktéry v daném regionu. Tyto mocnosti představují jakési póly a mocenská centra, které svým působením vymezují polaritu jednotlivých regionů, přičemž regiony mohou pojímat i více mocenských center (Buzan –Wæver 2003: 37–38).

Osmanská říše se rozprostírala na nesmírně velkém území, které bylo domovem značného počtu etnických, náboženských a kulturních skupin. Právní systém říše byl založen na islámském zákoně a existovalo jasné rozlišení mezi muslimy a nemuslimy. Islámské náboženství je i v dnešních dnech významným prvkem jak v domácí, tak v zahraniční politice Turecka (Yilmaz – Bashirov 2018: 1812–1821).

Sunnitsko-muslimské hodnoty se staly klíčovým prvkem, který určuje, jak by měl podle vládnoucí strany AKP turecký národ vypadat. Výsledkem je, že můžeme sledovat zvláštní osmanské motivy v národním vzdělávání, státních svátcích, mediálních a televizních pořadech a zahraniční politice. Islámský internacionalismus slouží k vyobrazení Turecka jako ochránce islámu po celém světě, což usnadňuje ospravedlnění jeho islámských praktik (Yilmaz – Bashirov 2018: 1822–1823).

Za důležitý aspekt, který slouží k posilování role islámu v rámci turecké veřejné diplomacie, můžeme považovat posílení tureckých nevládních organizací. Tradice tureckých nevládních organizací sahá do počátku 90. let až do doby, kdy armáda měla na politiku stále významný vliv. Během tohoto období zažilo Turecko politické nepokoje, které symbolizovaly desetiletí nepřetržitého tření mezi islamistickými a sekularistickými skupinami. V důsledku toho měly strany s islámskými tendencemi ve státní soustavě minimální moc, a tak budovaly místní organizace. Vzestup humanitárních nevládních organizací v Turecku tedy odpovídá zadržování islámských hnutí v sociopolitické sféře a jejich opětovnému vzniku v současné turecké politice. Jejich význam na mezinárodní scéně lze v dnešních dnech připsat hospodářskému pokroku, ambicím zahraniční politiky a rostoucí poptávce muslimských a nemuslimských komunit v Africe, které měly zkušenost s tím, že jejich zdroje v minulosti využívali kolonialisté. Nedůvěra zahraniční veřejnosti vůči západním organizacím tak poskytovala tureckým nevládním neziskovým organizacím bezpečné útočiště pro zdůrazňování role náboženství (Cevik 2016: 56).

Turecké nevládní organizace, které se aktivně podílejí na ekonomickém rozvoji a zahraniční politice, mají převážně konzervativní a islámský charakter. Se zavedením liberálních hospodářských politik v polovině 80. a začátkem 90. let a následně se vzestupem současné vlády strany AKP našly nevládní organizace plodnější půdu pro rozšíření svého vlivu. MÜSİAD (Nezávislá průmyslová a podnikatelská asociace) byla založena v roce 1990 z důvodu, aby sloužila jako protipól starší organizace TÜSİAD (Turecká průmyslová a obchodní asociace z roku 1971). TÜSİAD představuje starší, tradiční sekulární tureckou organizaci, zatímco MÜSİAD představuje islámskou konzervativnější platformu. MÜSİAD nyní působí v 60 zemích na 143 místech, z nichž mnohé jsou v Africe a Asii. MÜSİAD ovlivňuje zahraniční politiku Turecka svou hospodářskou angažovaností. Lze tvrdit, že přítomnost podnikatelských nevládních organizací na africkém kontinentu a zvyšující se objem obchodu měly velký vliv na rozšíření tureckých diplomatických sborů v zemích, kde Turecko dříve nemělo zastoupení (Cevik 2016: 56–57).

Nevládní organizace založené na islámu se staly vhodnými nástroji pro uplatňování aktivní zahraniční politiky Turecka, zejména po vzestupu vládnoucí strany AKP. Mezi nejaktivnější nevládní organizace v této kategorii patří İHH, Cansuyu, Deniz Feneri a Kimse Yok Mu. Tyto organizace se podílí na poskytování pomoci při mimořádných událostech a působí zejména v Africe, Asii a na Blízkém východě. Kromě nouzové pomoci poskytují tyto organizace nástroje pro soběstačnost, jako jsou zemědělské projekty, workshopy pro ženy a různé další nástroje, které mají za cíl eliminovat závislost na zahraniční pomoci. Dále se tyto organizace soustředí na budování infrastruktury (budování silnic, vodních vrtů, nemocnic a škol), jakož i vytváření dlouhodobých vztahů s potřebnými komunitami. Působení těchto nevládních organizací by mělo být založeno na dobré vůli a charitě, přičemž nejvyšší význam by měla mít laskavost, která je považována za jednu z hlavních zásad islámu. Lze proto tvrdit, že nevládní organizace staví svůj vliv na posvátné důvěře ohledně vlastní laskavosti, a tím zvyšují svoji,

potazmo tureckou důvěryhodnost v hostitelských společnostech (Cevik 2016: 57–59).

Nástup Erdoğana a strany AKP můžeme považovat za jakýsi milník, kdy islám začal být zdůrazňován v domácí a v zahraniční politice Turecka. Erdoğanovo působení jakožto starosty Istanbulu v 90. letech si získalo ve společnosti významný respekt a popularitu, což přispělo k rozmachu jeho následující politické kariéry. Sám Erdoğan se ve své politice řídil podle Strany sociálních věcí, která propagovala kulturní a náboženské programy přímo spojené s osmanským dědictvím a islámskou kulturou. Kromě toho Erdoğan inicioval různé kulturní programy zdůrazňující historickou, náboženskou a kulturní identitu islámu a význam Osmanské říše. Za příklad takového jednání můžeme uvést oslavu masivní vzpomínky na dobytí Istanbulu v roce 1453 oslaveným sultánem Mehmedem Dobyvatelem (Yavuz 2016: 458).

V roce 1998 byl propuštěn ze své funkce starosty a byl na čtyři měsíce uvězněn za recitaci básně během svého projevu, která propagovala islámský pohled na roli vlády. Erdoğan později opustil své výslovně islamistické názory a přeorientoval se jako sociálně konzervativní demokrat, který se zasazoval o liberální ekonomické reformy. V roce 2001 založil spolu s bývalým spojencem Fethullahem Gülenem Stranu spravedlnosti a rozvoje (AKP). V roce 2002 zaznamenala strana AKP volební úspěch, což předznamenalo vzestup Erdoğana do nejvyšších pater turecké politiky. Od března 2003 se stal předsedou vlády a od roku 2014 je tureckým prezidentem. Zpočátku byl parlament ovládaný AKP věrný svému programu politické a hospodářské reformy, aby mohlo být Turecko přijato do Evropské unie. Tyto kroky mimo jiné zahrnovaly zvýšenou právní ochranu sociálních, kulturních a politických práv, ochranu svobody projevu a omezení role armády v turecké politice. Za posledních 10 let se však Erdoğan a AKP významně vychýlili ze své počáteční reformní agendy. Erdoğan byl kritizován za to, že je stále autoritářštější a že organizuje změny v turecké ústavě určené k dalšímu soustředění politické moci v předsednictví (Micallef 2018).

Zahraniční politika Turecka se mezitím stala nacionalistickou a antagonistickou vůči americkým cílům a cílům NATO na Blízkém východě. Politika Ankary v syrské občanské válce, její podpora radikálních islamistických skupin a její zásah proti syrským silám, které byly podporovány USA, vedly k výraznému napětí ve vztahu k Washingtonu. Na domácí půdě AKP podpořila znovuzavedení mnoha islámských kulturních praktik. Erdoğanův neootomanistický pohled se projevuje například jeho pravidelnými návštěvami svatyní, jež jsou věnovány osmanským hrdinům (Micallef 2018). Výstavba a zakládání tureckých mešit po světě, jejichž slavnostních otevření se Erdoğan mnohdy účastí, zdůrazňuje tureckou islámskou a osmanskou identitu (Yilmaz – Bashirov 2018: 1822). Světské dědictví Atatürka a kemalistů je na ústupu, ale stále není jasné, jak dalekosáhlá tato změna bude. Ankara chce definovat svoji roli jako strážce sunnitských zájmů a jako hlavní mocnost a vůdce islámského světa. Stejně tak není jasné, zda bude tato politika v konečném důsledku slučitelná se závazky s NATO nebo s dlouhodobými bezpečnostními dohodami se Spojenými státy (Micallef 2018).

3 Turecká zahraniční politika vůči Africe: kde, jak a proč?

Turecké výraznější angažmá můžeme v africkém regionu sledovat především kvůli ideologickému posunu turecké vlády ve spojitosti s vítězstvím strany AKP a jejím přeměrováním ze západně orientované na více vektorovou zahraniční politiku. Turecká zahraniční politika v Africe obsahuje dvě dimenze, z čehož první je podporována oficiálními tureckými úřady a institucemi a druhá je realizována občanským sektorem turecké společnosti, obchodními organizacemi a různými nevládními organizacemi. Nutno si však uvědomit, že tyto organizace nemůžeme chápat jako organizace západního typu, protože mnoho z nich je napojeno na politiku AKP či na islámské náboženství (Rudincová 2014: 197). Podle Akina Unvera, hlavního analytika konzultantů Wikistrat a docenta mezinárodních vztahů na univerzitě Kadir Has University v Istanbulu, se Turecko angažuje v Africe ze dvou hlavních důvodů. Za prvé, je potřeba se soustředit v oblasti obchodu i na regiony mimo Evropu, Rusko a Perský záliv a za druhé, kvůli stále rostoucí muslimské populaci v africkém regionu (Thompson 2016: 46).

Zapojení Turecka do afrických otázek bylo motivováno jak politickými, tak ekonomickými důvody. Turecko muselo v důsledku globální hospodářské krize hledat nové trhy se zbožím a diverzifikovat své hospodářské vztahy. Nové trhy v Africe a na Blízkém východě začaly být vnímány jako nové příležitosti pro turecké podnikatele. V Africe působí malé a střední hospodářské subjekty sdružené v organizacích, jako je Turecká unie komor a burzy komodit (Türkiye Odalar ve Borsalaru Birliđi, TOBB), Sdružení nezávislých průmyslníků a podnikatelů (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneđi, MÜSİAD), a Turecká konfederace podnikatelů a průmyslníků (Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu, TUSKON) (Rudincová 2014: 198–200). Aktivity jmenovaných aktérů se nesou především v duchu spolupráce s africkými obchodními komorami pro posílení hospodářských vztahů mezi Tureckem a africkými zeměmi (TOBB

2020).² Další významnou činností zmíněných subjektů je pořádání africko-tureckých obchodních summitů, při kterých jsou projednávány obchodní a investiční otázky mezi zainteresovanými aktéry. Prezident sdružení MÜSIAD při africko-tureckém summitu z roku 2018 prohlásil, že cílem Turecka je prohlubovat politické, obchodní a sociální vazby s jednotlivými africkými zeměmi (Atar 2018).

Turecké pojetí Afriky bylo obecně založeno na geografickém rozdělení tohoto kontinentu na severní Afriku a subsaharskou Afriku. Severní Afrika byla vnímána jako součást Osmanské říše, a proto byla Turecku kulturně bližší. Naopak, subsaharská Afrika byla vnímána jako vzdálená a neznámá oblast s řadou problémů, jako je hlad, občanské války a nemoci (Özkan 2010: 94–95). Turecké vztahy vůči Africe vychází z historických vztahů mezi Afrikou a Osmanskou říší, kdy docházelo k politickému, ekonomickému a vojenskému zapojení Osmanské říše v různých regionech Afriky. Téměř všechna území severní Afriky a také oblast států jako je Súdán, Eritrea, Etiopie nebo Čad, byla zcela nebo zčásti pod suverenitou Osmanů (Njuafac – Katman 2016: 561). Napojení Turecka na Afriku můžeme dosledovat do daleké historie, vzhledem k tomu, že Osmanská říše navázala různé formy vztahů s africkými územími jak v severní, tak v subsaharské Africe, avšak systematický přístup k Africe na ekonomické a politické úrovni představuje nový jev turecké zahraniční politiky (Rudincová 2014: 200–202).

Vláda AKP obecně souhlasí s tím, že pokud má být Turecko globálním hráčem, nemůže již přehlížet rostoucí Afriku, ale musí rozvíjet užší vazby s kontinentem, který leží ve středu pozornosti a zájmů mnoha zemí světa. Otevření Turecka pro Afriku tedy nelze chápat pouze jako dočasný nájezd na získání podpory 54 afrických států v jeho snaze o zvolení do nestálého členství v Radě bezpečnosti OSN, ani jako odchylka od západní orientace. Spíše jde o projev vznikajícího konsensu v rámci turecké vládnoucí politické elity, jakož i rostoucích obchodních

---

² Například v únoru letošního roku se uskutečnilo setkání zástupce TOBB s předsedou Džibutské obchodní komory, při kterém došlo k výměně nápadů pro rozvoj hospodářské spolupráce (TOBB 2020).

a občanských skupin. Je třeba vyhovět hospodářským a zahraničním politickým zájmům Turecka, které mohou být uskutečněny pomocí rozvíjení mnohočetných vazeb (Özkan – Akgün 2010: 529–530).

Rok 1998 znamenal skutečný zlom v tureckém přístupu k Africe, kdy nově jmenovaný ministr zahraničí İsmail Cem představil „Akční plán pro Afriku“, který byl přijat v dokumentu nazvaném „Otevření africké politiky“, jenž sloužil jako nový plán politické, obchodní a kulturní spolupráce mezi Tureckem a africkými zeměmi. Tento plán zahrnoval strategie, jako je například otevření nových ambasad, které by mohly napomoci rozvoji hospodářských a politických kontaktů s Afrikou (Rudincová 2014: 202–203). Co se týče diplomatické sféry, bylo navrženo zvýšení úrovně diplomatického zastoupení v Africe. Za tímto účelem bylo původně rozhodnuto kromě dvanácti existujících ambasad otevřít nové ambasády v Akkře (Ghana), Abidjanu (Pobřeží slonoviny) a Harare (Zimbabwe).³ Dalším opatřením byla akreditace velvyslanců přímo z Ankary do některých afrických zemí, kde otevření ambasad nebylo možné z finančních důvodů. Podle plánu měli být turečtí diplomaté z Ankary příležitostně posíláni do afrických hlavních měst jako zvláštní vyslanci, aby rozvíjeli bilaterální vztahy (Özkan – Akgün 2010: 532).

Podle akčního plánu by se v politické oblasti měly rozvinout vztahy s africkými zeměmi prostřednictvím návštěv na vysoké úrovni v afrických zemích a také by se měly zintenzivnit kontakty s Afrikou v rámci nadnárodních organizací. Dále mělo být podporováno členství Turecka v Africké rozvojové bance a Africké exportní a importní bance spolu s vytvořením společné obchodní rady. Akční plán rovněž navrhl několik opatření ke zlepšení kulturní spolupráce a interakce v oblasti vzdělávání. Bylo navrženo například pozvání afrických vědců na různé mezinárodní semináře a konference a také zřízení institutu afrických studií. Mezi další myšlenky patřila spolupráce na vojenském výcviku, příspěvek Turecka k mírovým činnostem OSN a pozvání Afričanů na vojenské cvičení v Turecku.

---

³ Byl to důležitý krok, protože tři ambasády v Africe byly dříve z ekonomických důvodů uzavřeny (Ghana, Somálsko a Tanzanie) (Özkan – Akgün 2010: 532).

V jistém smyslu byl akční plán plánem rozvoje vztahů s Afrikou (Özkan – Akgün 2010: 533–534).

Logistické problémy a domácí politické nepokoje (koaliční vláda tří stran, která byla doprovázena závažnou hospodářskou krizí v Turecku v letech 2000–1) však Turecku zabránily v plné realizaci plánu (Özkan – Akgün 2010: 534–535). Když se strana AKP dostala k moci v listopadu 2002 se silnou parlamentní většinou, podnikla konkrétní kroky k rozšíření obzoru turecké zahraniční politiky (Afacan 2013: 48). Rok 2005 byl tureckou vládou vyhlášen za „rok Afriky“ a v témže roce se premiér Erdoğan stal prvním vrcholným představitelem, který uskutečnil oficiální návštěvu Etiopie a jihu Afriky (Njuafac – Katman 2016: 557). Od té doby se jeho vláda zaměřila na rostoucí hospodářské vazby, otevírání nových ambasad a posilování kulturních a politických kontaktů s africkými zeměmi. Turecko také začalo spolupracovat s Afrikou na institucionální úrovni a v roce 2005 získalo status pozorovatele Africké unie (AU) a zahájilo diplomatickou misi u AU v Addis Abebě (Rudincová 2014: 203–204). Na pozvání prezidenta AU Konareho se Erdoğan zúčastnil zahajovacího zasedání summitu AU v lednu 2007 a přednesl důležitý projev o vztazích mezi Tureckem a Afrikou. AU dále prohlásila Turecko na svém summitu v roce 2008 za „strategického partnera“ (Özkan – Akgün 2010: 536). Od roku 2009 Turecko poskytuje roční podporu AU ve výši 1 milionu dolarů (Anadolu Agency 2018a).

Turecko od roku 2005 zaujímá místo jednoho z nejaktivnějších hráčů v africké kontinentální politice, kdy dochází k intenzivnímu navyšování diplomatických misí a objemu obchodu s Afrikou. Taktéž v posledních letech Turecko sehrává aktivní roli v humanitární pomoci v Africe. Kromě rostoucí měkké moci také vyvinulo novou bezpečnostní politiku vůči Africe. Ankara považuje Afriku za významného bezpečnostního partnera, a proto podepsala vojenské, bezpečnostní a obranné dohody s více než 25 africkými zeměmi a také navázala zvláštní bezpečnostní partnerství se strategicky důležitými zeměmi. Na základě těchto dohod země poskytla výcvik stovkám vojáků a policistů z mnoha afrických zemí. Turecko například v roce 2017 otevřelo největší vojenskou výcvikovou základnu

v Somálsku a v roce 2018 podepsalo zvláštní bezpečnostní obrannou dohodu se Súdánskou republikou (Siradağ 2018: 308–309).

3. 1 Afrika jako významný vektor v zahraniční politice Turecka

Turecko od roku 2013 výrazněji posiluje intenzitu zahraničněpolitických vztahů vůči Africe, přičemž došlo k posílení především politicko-ekonomických vztahů. V této souvislosti Turecko v Africe uplatňuje komplexnější zahraniční politiku, za jejíž hlavní zásady můžeme považovat tyto aspekty: 1) navázání užších politických vztahů pomocí zintenzivnění dvoustranných návštěv na vysoké úrovni a vystupování Turecka jako hlasu Afriky hájící legitimní práva a zájmy afrických zemí při různých bilaterálních či multilaterálních jednáních; 2) podpora afrických zemí v hospodářské sféře a pomoc překonávat ekonomické problémy afrických zemí prostřednictvím obchodu, investic a humanitární pomoci; 3) uplatňování diplomatických nástrojů při urovnávání konfliktů na africkém kontinentu; 4) poskytování pomoci africkému kontinentu s cílem dosáhnout dalšího pokroku v oblasti demokracie a řádné správy věcí veřejných; 5) poskytování podpory africkým mezinárodním a regionálním organizacím s cílem posílit dialog a porozumění v Africe; 6) aktivní účast na mírových misích v Africe; 7) dodržování zásad „afrického řešení afrických problémů“ v souladu s politikou Africké unie (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA).

3. 1. 1 Ekonomické vztahy

Turecko-africké ekonomické vztahy se od nového tisíciletí dynamicky rozvíjejí, z čehož například pramení fakt, že se Turecko v roce 2013 stalo 26. neregionálním členem Africké rozvojové banky (African Development Bank Group nedatováno). Od té doby se začalo angažovat v rámci různých infrastrukturních projektů v Africe, které byly financovány touto bankou. Dále se Turecko v roce 2008 stalo členem partnerského Mezivládního úřadu pro rozvoj (IGAD)⁴ (Njuafac – Katman

---

⁴ Tato organizace je africkou regionální politickou a hospodářskou organizací, která sdružuje země východní Afriky (Njuafac – Katman 2016: 563).

2016: 562–563). V nynější době má Turecko uzavřenou dohodu o volném obchodu se čtyřmi africkými zeměmi, a to s Marokem, Egyptem, Tuniskem a Mauriciem, přičemž probíhají jednání o dohodě o volném obchodu i s dalšími africkými zeměmi, konkrétně se Súdánem a Ghanou (Ergocun 2019).

Obchodní vztahy mezi Tureckem a Afrikou se staly žádoucími pro většinu afrických zemí, zejména v oblasti stavebnictví, hornictví a zemědělství. Cílem těchto obchodních vztahů mezi Tureckem a Afrikou je využívat turecké zemědělské technologie a turecké odborné znalosti v Africe (Njuafac – Katman 2016: 564–565). Turecko má v hlavních městech 26 afrických zemí diplomatické zastoupení ve formě obchodních konzulátů v souladu s nárůstem diplomatické přítomnosti. Kromě toho Rada pro zahraniční ekonomické vztahy (DEIK) založila obchodní vztahy s celkem 19 zeměmi v subsaharské Africe. Turecko rovněž podepsalo mnoho ekonomických a obchodních dohod, které se týkaly 38 afrických zemí (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA).

Turecké otevření se Africe je zdůrazněno rostoucím bilaterálním obchodem. Turecký objem obchodu s africkými zeměmi v roce 2003 se rovnal pouze 5,4 miliardy dolarů, přičemž v roce 2008 činil 16 miliard dolarů (Özkan 2010: 124). V roce 2019 objem obchodu dosáhl 26 miliard dolarů, avšak cílem Turecka je v nejbližších letech navýšit objem obchodu s tímto kontinentem na 50 miliard dolarů (The Republic of Turkey Directorate 2020). Turecké investice v Africe rovněž neustále narůstají, a tak vytvářejí pracovní místa, zaměstnávají místní pracovní sílu, používají domácí zdroje a vyvážejí hotové produkty do třetích zemí. Turecké investice v Africe činí celkově přibližně 6,2 miliardy dolarů (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA).

3. 1. 2 Diplomatické vztahy

První turecko-africký summit se konal v roce 2008 v Istanbulu, druhý v roce 2014 v Malabo v Rovníkové Guineji a třetí summit se uskutečnil v roce 2019 znovu v Istanbulu. Podle tureckých oficiálních diplomatických zdrojů má Turecko v úmyslu pokračovat ve své politice směřující k užší spolupráci s Africkou unií,

protože přikládá velký význam sdílení politických a kulturních zkušeností a zdrojů s africkými zeměmi. Taktéž jsme mohli sledovat, že turecký prezident Erdoğan od roku 2004 uskutečnil oficiální návštěvy ve 24 afrických zemích za doprovodu ministrů, byrokratů a podnikatelů, při kterých se účastnil podpisu mnoha bilaterálních smluv mezi Tureckem a africkými zeměmi (Anadolu Agency 2018a). Od roku 2005 navštívil kontinent téměř čtyřicetkrát, nejprve jako předseda vlády a poté jako prezident (Idriss 2020).

V souvislosti s prohlášením z roku 2005, který byl označen za „Rok Afriky“, se turecká měkká moc stala ve vztahu k Africe viditelnější. V souladu s tím nejprve Turecko otevřelo dveře pro finanční pomoc některým africkým zemím především prostřednictvím Turecké agentury pro spolupráci a koordinaci (TIKA). Projekty a aktivity společnosti TIKA v Africe jsou navrženy tak, aby sloužily dlouhodobým účelům, jako je rozvoj sociální a hospodářské infrastruktury, kulturní spolupráce a komunikace (Özkan – Akgün 2010: 537–544). TIKA také odpovídá za koordinaci turecké rozvojové spolupráce s vnitrostátními aktéry, jakož i s mezinárodními organizacemi a bilaterálními dárci. TIKA je rovněž akreditována pro shromažďování a vykazování statistik oficiální rozvojové spolupráce Turecka (Republic of Turkey. MFA nedatovánoB). Turecká rozvojová spolupráce je poskytována v souladu se Statutární vyhláškou o organizaci a povinnostech agentury TIKA, která byla přijata v roce 2011. Agentura navrhuje a koordinuje aktivity bilaterální rozvojové spolupráce Turecka a realizuje projekty ve spolupráci s dalšími ministerstvy, nevládními organizacemi a soukromým sektorem. TIKA je autonomní institucí, jež je připojena k úřadu předsedy vlády. Jiné veřejné instituce, nevládní organizace a soukromý sektor také realizují projekty a programy financované z turecké oficiální rozvojové pomoci (OECD 2018).

Za další projev měkké moci a zájmu o Afriku můžeme považovat rostoucí síť ambasad. V roce 2009 bylo v afrických zemích pouze 12 ambasad, přičemž 5 z nich bylo v severní Africe (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA). V současnosti působí v Africe 42 tureckých ambasad, zatímco počet afrických

ambasád v Turecku se nyní rovná 33. Cílem Turecka je otevřít ambasády ve všech afrických zemích (Ergocun 2019).

3. 1. 3 Rozvojová a humanitární spolupráce

Jedním z určujících aspektů nové turecké zahraniční politiky bylo rozšíření programů humanitární a rozvojové pomoci, o čemž svědčí rostoucí rozpočet na mezinárodní pomoc v posledních letech. TIKA se při pohledu na rozvojovou pomoc stala přední institucí, jejímž prostřednictvím byla oficiální pomoc směřována do Afriky (Njuafac – Katman 2016: 563–565). TIKA koordinuje úkoly ve 20 zemích v Africe, Asii a Evropě pro poskytování rozvojové pomoci prostřednictvím technických projektů a humanitárních aktivit. TIKA byla původně založena na pomoc transformaci států ve střední Asii, na Kavkaze a na Balkáně. Od roku 2003 se však transformovala na globálnější agenturu pro pomoc a rozšířila svou působnost paralelně s novými zahraničními závazky Turecka (Fidan – Nurdun 2008: 99–100).

Projekty a aktivity TIKA v Africe jsou navrženy tak, aby sloužily dlouhodobým účelům, jako je rozvoj sociální infrastruktury, kulturní spolupráce a komunikace, hospodářská infrastruktura a v menší míře i podpora v naléhavých humanitárních krizích. V rámci této dlouhodobé politické orientace zahájila TIKA v srpnu 2008 Africký program rozvoje zemědělství, jenž měl být proveden ve 13 afrických zemích, konkrétně v Burkině Faso, Džibutsku, Etiopii, Guineji, Guineji Bissau, Mali, Senegal, Komorech, Madagaskaru, Tanzanii, Keni, Rwandě a Ugandě (Akgün – Özkan 2010: 537–538). V současné době TIKA působí v 15 zemích afrického kontinentu, ovšem v nejbližší době plánuje otevřít svou další kancelář v Nigérii (TIKA 2020).

Turecko rovněž spolupracuje s humanitárními organizacemi, včetně Světového potravinového programu (WFP) a Světové zdravotnické organizace (WHO) na poskytování humanitární pomoci v Africe (Daily Sabah 2020a). Za další důležitý rozvojový počín můžeme chápat Istanbulskou deklaraci, která byla přijata během konference OSN v roce 2010 a která byla plánem pro urovnání „somálského

problému“. Turecko se na stalo největším dárce v Somálsku mezi zeměmi, které jsou členy OECD. Turecko také například v roce 2010 spolupracovalo s Egyptem na Mezinárodní konferenci pro rozvoj a rekonstrukci Dárfúru v Káhiře, kdy přislíbilo okolo 70 milionů dolarů na podporu humanitární pomoci, zejména v oblasti zdravotnictví, školství a zemědělství (Njuafac – Katman 2016: 563–565). V roce 2014 činila turecká oficiální rozvojová pomoc směřovaná Africe 383,3 milionu USD (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA).

Pokud se věnujeme humanitární pomoci, nelze opomenout existenci Tureckého Červeného půlměsíce, který poskytuje humanitární pomoc zranitelným komunitám v Africe ve spolupráci s národními společnostmi Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Turecká organizace v současné době provozuje kanceláře v Somálsku, Súdánu a Jižním Súdánu, aby pomohla lidem zasaženým konflikty a přírodními katastrofami. Náplň její činnosti spočívá v humanitární pomoci s cílem zmírnit lidské utrpení v zemích, které zažívají humanitární krize. Organizace prohlašuje, že plánuje mít zastoupení ve více afrických zemích, než je tomu doposud (Isilow 2020).

Důležitým aktérem turecké humanitární činnosti je dále Nadace pro lidská práva, svobodu a humanitární pomoc (IHH). IHH je tureckou humanitární organizací, která vedle aktivit humanitární pomoci buduje vzdělávací systémy v zemích, ve kterých děti nemají přístup k bydlení a vzdělání. IHH například v Sierra Leoně provádí humanitární činnosti již od roku 2002 a dále v regionu pravidelně realizuje mnoho rozvojových projektů⁵ (IHH 2018).

Pokud zhodnotíme turecké angažmá v Africe za rok 2019, z humanitárního hlediska turecké nevládní organizace (NGO) poskytovaly humanitární pomoc lidem postiženým katastrofou v různých zemích kontinentu, včetně obětí cyklónu v Mosambiku a povodní v Somálsku. Turecké nevládní organizace distribuovaly muslimům potravinové obaly a maso během svatého měsíce ramadánu. TÍKA

---

⁵ Nadace vybuodovala a následně v roce 2018 uvedla do provozu vzdělávací komplex ve Sierra Leone pro islámské sirotky, ve které může získat vzdělání až 120 sirotků (IHH 2018).

pokračovala v rekonstrukci mešit, vybavování nemocnic a poskytovala odborné vzdělávání stovkám mladých lidí na celém kontinentu (Daily Sabah 2019a).

3. 1. 4 Bezpečnostní spolupráce

Bezpečnostní spolupráci Turecka a Afriky bychom neměli chápat jako využívání vojenských nástrojů, poněvadž současná turecká bezpečnostní spolupráce s Afrikou slouží především k budování obrazu Turecka jakožto země, která pomáhá. Turecko pomocí bezpečnostní spolupráce s africkými zeměmi sleduje posílení své měkké moci ve vztahu k těmto zemím. Turecko přikládá zvláštní význam zajištění míru a stability v Africe a přispívá k misím OSN, které působí na africkém kontinentu. Turecko v posledních letech poskytovalo personál a finančně přispívalo do šesti mírových misí (MONUSCO/Demokratická republika Kongo, MINUSMA/Mali, MINUSCA/Středoafrická republika, UNAMID/Dárfúr, UNMISS/Jižní Súdán, UNOCI/Pobřeží slonoviny) (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA). V současné době se Turecko nyní angažuje ve třech afrických mírových misích (MONUSCO, UNAMID a UNMISS/Jižní Súdán), přičemž k datu 31. března 2020 bylo přítomno na 46 tureckých policejních pracovníků (United Nations Peacekeeping 2020). Vzhledem k nynějšímu nulovému počtu vojáků v mírových misích v Africe můžeme předpokládat, že se v současnosti Turecko v afrických mírových misích příliš neangažuje z důvodu enormní turecké vojenské přítomnosti na Blízkém východě.

V Somálsku dokonce působí turecké vojenské výcvikové středisko, které má za cíl pomáhat somálským vojákům při restrukturalizaci armády v zemi, která zaznamenala opakující se konflikty. V Mogadišu začalo vojenské středisko plnit svoji funkci na konci září roku 2017, kdy začalo poskytovat výcvik personálu, který by měl tvořit páteř somálské národní armády (Anadolu Agency 2018a). Základna má kapacitu trénovat nejméně 1500 vojáků najednou (Idriss 2020). Turecká národní policie navíc poskytuje školení v různých oborech personálu v afrických zemích. V posledních letech se počet programů školení a počet stážistů výrazně zvýšil. V rámci roku 2015 bylo do Turecka přijato na 570 stážistů (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA).

Po neúspěšném vojenském převratu ze dne 15. července 2016 Turecko začalo aktivně bojovat proti organizaci Fethullah (FETÖ) po celém světě, včetně afrického kontinentu (Siradağ 2018: 315). Turecko považuje zmíněnou organizaci za teroristickou a africké země chápe jako své spojence v boji proti terorismu (Idriss 2020). Ve svém důsledku došlo ve 20 zemích v Africe k uzavření škol, které byly napojeny na FETÖ (Siradağ 2018: 320).

3. 1. 5 Veřejná diplomacie

Turecko během vlády AKP úzce spolupracuje s nestátními subjekty, například s obchodními sdruženími a rozvojovými agenturami, aby dosáhlo úspěšné spolupráce s africkými zeměmi (Rudincová 2014: 210–211). Nárůst diplomatické činnosti a zintenzivnění bilaterálních návštěv na vysoké úrovni je doprovázeno zvýšením aktivity tureckých společností, které mají zájem vydělat na rostoucí urbanizaci Afriky. Výsledkem je, že například národní dopravce Turkish Airlines má nyní jednu z nejkompexnějších leteckých sítí na kontinentu (Thompson 2016: 46).

Společnost Turkish Airlines můžeme považovat za jednu z hlavních mezinárodních leteckých společností spojující většinu afrických zemí s jinými částmi světa. V roce 2016 mělo Turecko celkem 48 spojení do Afriky a do 31 zemí. V roce 2015 Turecko celkem navštívilo 885 tisíc Afričanů, zatímco v roce 2006 to bylo 210 tisíc (Njuafac – Katman 2016: 565) (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA). K roku 2018 společnost Turkish Airlines prováděla lety celkem do 51 destinací a 33 zemí v Africe (Anadolu Agency 2018a).

Společnost Turkish Airlines posílila vztahy s africkým kontinentem tím, že nabídla přímé lety z Istanbulu do několika hlavních, resp. velkých měst Afriky. Podle Anaze a Akmana (2017: 311–312) lze za jeden z prostředků pro šíření měkké moci považovat rozšiřování letecké sítě. Domnívají se, že existuje přímá souvislost mezi rozšiřováním letecké sítě a navyšováním kapacit měkké moci. Anaz a Akman v této souvislosti tvrdí, že si tvůrci zahraniční politiky uvědomují, že posílení národních leteckých společností vede ke zvýšení kapacit měkké moci zejména

v regionech, kde je propagace pozitivního obrazu státu či národa žádoucím jevem. V uvažování o Turkish Airlines lze tento argument do jisté míry chápat, ovšem je třeba si uvědomit, že ne všechny země, které mají velmi rozsáhlou leteckou síť, disponují největší kapacitou měkké moci, která by ve svém důsledku mohla přispívat k posílení veřejné diplomacie.⁶

Přestože 51 % akcií Turkish Airlines patří veřejným akcionářům, turecký stát lze považovat za nejdůležitějšího a řídicího partnera společnosti se 49% podílem. Tato kuriozita napomáhá společnosti provádět ambiciózní kroky a riskantní investice v oblasti leteckého trhu. Na základě této skutečnosti můžeme sledovat, že Turkish Airlines navazuje na turecké obchodní a diplomatické zájmy. V momentě, kdy se v rámci konceptu neootomanismu a měkké moci začínají v projevech Erdoğana objevovat zmínky o Střední Asii, Blízkém východě a zemích Afrického rohu, dochází k nárůstu leteckých spojů do jednotlivých zemí zmíněných regionů. Když např. turecký premiér Erdoğan v roce 2005 navštívil Etiopii a Jihoafrickou republiku poprvé v historii Turecka, tak společnost Turkish Airlines posílila v africkém regionu vztahy tím, že nabídla přímé lety z Istanbulu do několika hlavních afrických měst. Turecká vláda dnes nepřetržitě investuje do leteckého průmyslu nejen proto, že chce uspět v podnikání v letecké dopravě, ale také z důvodu, že se snaží posunout hranice při vytváření své národní obchodní značky ve vzduchu. Tyto kroky pak mohou v konečném důsledku vést ke zvýšení prestiže národa v zahraničí. Pokud se viditelnost leteckých společností zvyšuje po celém světě, má to pozitivní dopady na její domovskou zemi nejen v oblasti politiky, ale také v oblasti obchodu (Anaz – Akman 2017: 308–315). Můžeme tedy předpokládat, že za jeden z nástrojů turecké veřejné diplomacie můžeme považovat právě činnost společnosti Turkish Airlines.

Konzervativní obchodní sdružení, která jsou ideologicky a politicky blízká vládnoucí AKP, jako je Konfederace podnikatelů a průmyslníků v Turecku

---

⁶ Turkish Airlines v současné době disponuje nejmodernější flotilou v Evropě, se kterou provádí lety téměř po celém světě, konkrétně ve 120 zemích světa (Turkish Airlines 2020).

(TUSKON), a organizace mezinárodní pomoci, jako je Nadace pro lidská práva, svobodu a humanitární pomoc (IHH), vydláždily způsob, jak umocnit vztahy mezi Tureckem a Afrikou. Tyto organizace navíc zvýšily povědomí o Africe, a to jak o svých ekonomických příležitostech, tak o politické a humanitární angažovanosti. Jejich aktivity přispěly k novému veřejnému diskurzu v tureckých médiích o Africe. Tradiční turecký obraz Afriky byl přeformulován organizacemi občanské společnosti, aby představil Afriku spolu s jejími problémy jako místo pro hospodářskou a politickou spolupráci (Özkan – Akgün: *passim*). Turecku se díky tomu podařilo získat podporu afrických zemí pro své mezinárodní cíle, například během hlasování o turecké kandidatuře za nestálé členství v Radě bezpečnosti OSN (Rudincová 2014: 210–211).

Širší rozměr turecké strategie vůči Africe, která se nezaměřuje pouze na hospodářské a politické vztahy, ilustruje skutečnost, že Turecko se také snaží podporovat vzdělávání afrických studentů, což lze doložit na skutečnosti, že poskytuje stipendia africkým studentům na tureckých univerzitách (Rudincová 2014: 210–211). V období 1991–2014 činil celkový počet těchto stipendií 4380, přičemž počet stipendií se v posledních letech výrazně zvýšil. V tomto ohledu Turecko poskytlo studentům z Afriky 1239 stipendií na vzdělávací rok 2015–2016. V roce 2016 působil v Turecku 5437 studentů vysokých škol a 116 hostujících profesorů z afrických zemí (Republic of Turkey. MFA nedatovánoA), zatímco v roce 2018 bylo na tureckých univerzitách vzděláno již více než 11 000 mladých Afričanů (Idriss 2020). Africkým studentům jsou nabízeny všechny vysokoškolské programy včetně islámských studií, lékařských věd, tureckého jazyka a literatury, přičemž stipendijní programy jsou poskytovány téměř všem africkým zemím (Serve Africa nedatováno).

Na základě uvedených skutečností se lze domnívat, že Turecko má v Africe skutečnou vizi a je odhodláno jí dosáhnout. Zvyšující se využívání strategií měkké moci Turecka vyvolává velkou touhu po užším propojení turecké a africké ekonomiky. Turecké otevření se Africe získalo velký význam, zvláště pokud jde

o otevírání nových trhů jako způsob, jak snížit závislost na tradičních evropských a ruských obchodních partnerech (Njuafac – Katman 2016: 562–565).

4 Neotomanismus v Africkém rohu

Cílem zahraniční politiky prezidenta Erdoğan je navrátit Turecko ke slavným dobám Osmanské říše, což můžeme demonstrovat právě na příkladu hlubšího navázání vztahů mezi Tureckem a zeměmi Afrického rohu (Akca 2020). Historii vztahů mezi Tureckem a zeměmi Afrického rohu můžeme doložit až několik století nazpět, protože většina zemí Afrického rohu byla zcela nebo částečně pod osmanskou vládou (Ofodile 2019: 964). Po roce 1998 potřebovali turečtí vůdci vytvořit novou image své země. Turecko, které bylo v minulosti reprezentováno Osmanskou říší, sebe začalo chápat jako národ s „morální misí“ a „civilizační povinností“ vůči oblastem, které byly dříve podřízeny osmanské nadvládě. V 16. století byla téměř veškerá muslimská populace žijící v Africe pod mocí Osmanské říše. Tato osmanská historie poskytuje ospravedlnění pro současné zaměření Turecka na určitá území v Africe (Venkatachalam 2019: 5–6).

V roce 1998 Turecko přijalo nové politické opatření nazvané „Africký akční plán“. Tato politika sloužila jako základní linie pro většinu bilaterálních vztahů, které byly vyvinuty v subsaharské Africe. Milníkem v praktické realizaci byl rok 2005, který byl vyhlášen jako „Rok Afriky“ (Kedir 2016: 99–100). V roce 2005 navštívil turecký premiér Erdoğan Etiopii a Jihoafrickou republiku, což můžeme považovat za první oficiální návštěvou tureckého premiéra v zemi jižně od rovníku. Dále v roce 2008 AU vyhlásila Turecko za strategického partnera kontinentu. První „Summit o spolupráci mezi Tureckem a Afrikou“ se konal v roce 2008, následoval „Druhý summit o partnerství Turecka a Afriky“ v roce 2014, který měl téma „Nový model partnerství pro posílení udržitelného rozvoje a integrace. Třetí a současně doposud poslední summit partnerství Turecko-Afrika se konal v roce 2019, přičemž mezi jednotlivými summity se konaly oficiální schůzky na vysoké úrovni (Ofodile 2019: 964).

Ankara se od počátku nového tisíciletí pokouší upevnit své regionální postavení a svůj vliv prostřednictvím posílení prostředků měkké moci zejména na Blízkém východě, ovšem tato snaha se výrazně projevuje i v zemích Afrického rohu, kde Turecko rovněž využívá prostředků měkké moci, především pak veřejné

diplomacie pro upevnění svého zahraničněpolitického postavení. Osobnost Erdoğana je významná pro nastavování tónu turecké zahraniční politiky. Podobně jako většina politických vůdců, Erdoğan chápe, že měkká síla pochází ze schopnosti státu nastolit preference, které jsou často spojeny s nehmotnými aktivy, jako je atraktivní osobnost, kultura, politické hodnoty, instituce a politiky. Otevření se Somálsku představuje Erdoğanův vlastní pohled na mezinárodní vůdcovství, které je podporováno jak na domácí, tak mezinárodní úrovni (Gullo 2012: 6–8).

Měkká moc Turecka vůči zemím Afrického rohu představuje kombinaci mnoha prostředků zahraniční politiky, které představují především rozvojovou a humanitární politiku, obchodní a hospodářské vztahy, institucionální a diplomatické vztahy či historické, kulturní a náboženské vazby. Ankara se v oblasti měkké moci rovněž podílí na organizování rámcových konferencí OSN a dalších mezinárodních organizací, které jsou předmětem zájmu mnoha afrických zemí. Pořádání těchto mezinárodních konferencí podporuje pozitivní vnímání Turecka africkými zeměmi. Kromě těchto aktivit Ankara organizuje obchodní summity a schůzky svých podnikatelů s africkými partnery (Dodo 2016: 623).

Povaha turecké morální mise není nikde viditelnější než v rámci oficiální rozvojové a humanitární pomoci Africe. Za tyto činnosti je zodpovědná agentura TİKA, jejíž činnost je v souladu s konzervativní islamistickou politikou vládnoucí strany AKP (Baird 2016: 474). Projekty TİKA se většinou týkají vzdělávání, vody a hygieny, rozvoje zemědělství a podpory místních institucí pro budování kapacit a technickou pomoc. Stručně řečeno, cílem projektů a aktivit TİKA je podněcovat dlouhodobou sociální a ekonomickou infrastrukturu Afriky potažmo zemí Afrického rohu (Dodo 2016: 624–626).

Za další turecké nevládní organizace, které zastupují tureckou společnost, můžeme považovat např. IHH a Diyanet. Tyto organizace vedle agentury TİKA rovněž hrají důležitou roli při posilování vztahů mezi Tureckem a Africkým rohem. Například IHH hraje důležitou roli v turecké humanitární pomoci prostřednictvím provádění projektů v zemích Afrického rohu, zejména pak v Somálsku a Etiopii. Tyto

projekty pomáhají zemím se zakládáním škol a nemocnic. Diyanet je také dalším aktérem kulturních a náboženských vztahů mezi Tureckem a Africkým rohem, jenž je napojen na vládu Ankary (Dodo 2016: 623–626).

Oficiální rozvojová pomoc Turecka je spojena s jeho geografickými, sociálními a obchodními zájmy (Özkan 2017: 74–75). Turecká oficiální rozvojová pomoc se v období vlády Erdoğanova dramaticky zvýšila, přičemž v posledních letech je především zaměřena na islámské země nebo regiony s alespoň menšinovým zastoupením muslimské populace. Turecko v oblasti Afriky soustřeďuje největší podíl prostředků na rozvojovou pomoc Somálsku a Súdánu, přičemž v případě Somálska se jedná o stát velmi závislý na rozvojové pomoci. V roce 2016 Somálsko získalo v rámci oficiální rozvojové pomoci 1,3 miliardy dolarů, přičemž poměr obdržených prostředků z oficiální rozvojové pomoci ve vztahu k HDP činil 21 %. V roce 2015 Somálsko obdrželo od Turecka z prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou pomoc 314, 8 milionu USD (Venkatachalam 2019: 2–5).

4. 1 Neotomanismus v Somálsku

Prezident Erdoğan a jeho vláda vnímají Somálsko nostalgicky vzhledem ke společné historii Turecka a Somálska, protože v minulosti byla Osmanská říše historicky napojena periferně na Somálsko, což můžeme do jisté míry chápat jako důkaz téměř přirozeného vztahu mezi oběma zeměmi (Cannon 2016: 98–99). Turecko-somálské vztahy sahají až do 16. století, kdy Osmanové přišli Somálcům pomoci odrazit etiopské a portugalské expanzivní síly. V 17. století byla somálská pobřežní města ovládána místními sultanáty s vazbami na Osmanskou říši (International Crisis Group 2012). Osmani se zapojovali především do oblastí kolem Mogadiša, které leží v bývalém italském Somálsku. Osmanské budovy stojí v Berberě, hlavním přístavním městě Somalilandu, které mají symbolizovat osmanský odkaz (Cannon 2016: 99–100).

Moderní turecko-somálské vztahy můžeme datovat k roku 1979, kdy došlo k otevření somálského velvyslanectví v Ankaře. Dále v květnu 1993 byl generálporučík Çevik Bir jmenován velitelem operace OSN v Somálsku

(UNOSOM) II. Během somálské občanské války některé turecké organizace, jako např. IHH poskytovaly humanitární pomoc. Během 12 let přechodné vlády byl oficiální kontakt omezený. Předseda vlády Erdoğan a pozdější prezident Abdullahi Yusuf Ahmed se setkali na summitu Africké unie (AU) v lednu 2007 v Addis Abebě. Přestože bývalý prezident prozatímní federální vlády (TFG) Sharif Sheikh Ahmed navštívil Turecko třikrát, než Erdoğan navštívil Somálsko, zapojení Turecka do Mogadišu se nelišilo od strategií zadržování a humanitární podpory jiných zemí (International Crisis Group 2012).

Od konce studené války se turecká elita začala více zajímat o země, které byly dříve pod vlivem Osmanské říše. Turecko o Somálsko stálo z mnoha důvodů – ať už se jednalo o vyhledávání nových exportních trhů, geopolitických zájmů, geografické blízkosti či sdílených kulturních, náboženských a historických vazeb (International Crisis Group 2012).

V roce 2011 v souvislosti s hladomorem, který vyvrcholil během ramadánu, se turecká pozornost obrátila k programům pomoci Somálsku. Předseda vlády Erdoğan přišel s vládnoucí stranou AKP s novým přístupem humanitární pomoci (na rozdíl od předchozích sekulárních vlád), protože pomoc Somálsku byla tureckými představiteli prezentována jako „bratrská“. V rozvojové pomoci Somálsku můžeme od tohoto momentu spatřovat prvky neootomanismu, kdy se začal klást důraz na společnou historii, kulturu a náboženství (International Crisis Group 2012).

Erdoğan poprvé navštívil Somálsko v roce 2011. Návštěva somálského Mogadiša byla první návštěvou neafrického vůdce za dvě desetiletí. V rámci své návštěvy si přivedl i svou manželku, své děti, ministry, obchodníky a umělce, což znamenalo, že Erdoğan zaujal vůči této zemi Afrického rohu jakýsi osobní přístup (Daily Sabah 2017b). Téhož roku Erdoğan věnoval polovinu svého projevu Valnému shromáždění OSN ohledně humanitární situace v Somálsku, ve kterém hovořil o utrpení jeho obyvatel. Tureckým cílem bylo hrát vedoucí úlohu při řešení somálské krize. O rok později ministr zahraničí Davutoğlu pronesl, že osud Turecka je svázán s osudem somálského lidu (International Crisis Group 2012).

Turecké humanitární, rozvojové, diplomatické a investiční prostředky v podobě následných návštěv, stavby nemocnic a silnic, zajištění oboustranných letů společností Turkish Airlines či ochoty Turecka pořádat konference o Somálsku v Istanbulu a v Ankaře, přispěly k posílení prestiže Turecka na africké, potažmo mezinárodní scéně a rovněž zaručily, aby se Turecko stalo nepostradatelným partnerem Somálska (Cannon 2016: 104–106).

Ideologická motivace pramení z mezinárodního šíření islámského konzervatismu strany AKP. Při jednáních AKP v Africe strana zdůrazňovala islámskou solidaritu a spolupráci s islámskými rozvojovými a asistenčními organizacemi. Například turecká pomoc v Africe je poskytována především (i když ne výlučně) zemím s výrazným muslimským zastoupením, s cílem podpořit určitou formu politického konzervatismu vládnoucí strany AKP (Baird 2016: 474). Ačkoli náboženství není součástí turecké zahraniční politiky (alespoň z oficiálního hlediska), jedná se o aspekt zahraniční politiky Ankary v Africkém rohu (Dodo 2016: 623–626).

Dle Davutoğlua, turecké zásahy v Somálsku v roce 2012, které sloužily k ospravedlnění dalších zásahů a mezinárodního humanitarismu, navazovaly na osmanské nájezdy na Africký roh během 16. století. Davutoğlu se domnívá, že snahy o angažmá v Somálsku zdědilo Turecko po Osmanech, kteří byli s Afrikou historicky propojeni, stejně jako jsou dnešní Turci kulturně svázáni s Afričany. Erdoğan ve své politice sám zdůrazňuje „civilizační povinnost“ Turecka v rámci ochrany zájmů muslimské komunity „Umma“ v Somálsku (Venkatachalam 2019: 6–9).⁷

Mnoho úředníků OSN veřejně oceňuje kroky, které Turecko provádí v Somálsku a považuje je za převážně pozitivní. Rovněž obdivují schopnost tureckých charitativních organizací a vládních zaměstnanců pracovat v oblastech somálského

---

⁷ Arabský výraz „Umma“ slouží k označení náboženské obce muslimských věřících na celém světě. Erdoğan v roce 2014 při svém zvolení do funkce prezidenta zdůraznil, že Turecko představuje naději pro ochranu komunity „Umma“ na celém světě a je třeba, aby převzalo své historické povinnosti vyplývající z jeho historických kontaktů (Venkatachalam 2019: 6–9).

hlavního města, které západní obyvatelé považují za příliš nebezpečné kvůli islamistickým rebelům, které v oblasti operují (Cannon 2016: 100–102).

4. 2 Africký roh jako významný vektor v zahraniční politice Turecka

Africký roh je významným vektorem v zahraniční politice Turecka z následujících důvodů. Za prvé, změna zahraničněpolitické orientace byla způsobena domácími faktory Turecka, konkrétně hospodářským růstem od roku 2000 a cílevědomou politikou strany AKP, díky níž mohlo Turecko přistoupit k asertivnější zahraniční politice. Tureckým obchodním společnostem (nebo také „anatolským tygrům“) bylo nadále umožněno dosáhnout značné velikosti. Jak AKP upevňovala své postavení v Turecku (především vůči armádě), turecká veřejnost posílila podporu vládnoucí strany, a proto AKP mohla být odvážnější i v zahraničí. Strana začala znovu naplňovat svoji zahraniční politiku přes své hospodářské zájmy až po ideologické principy AKP. Kromě posunu v cílech se turecká zahraniční politika stále více soustředila kolem svého vůdce Erdoğan (Özkan 2017: 74–75).

Turecko se na Africký roh soustředí dále z důvodu, že hospodářský a bezpečnostní vývoj v oblasti Afrického rohu se za poslední desetiletí výrazně změnil, přičemž v nynější době se jedná o jedno z nejdůležitějších geostrategických míst na světě. Africký roh sousedí s jednou z nejdůležitějších obchodních tepen na světě, od Indického oceánu po Evropu přes Rudé moře a Suezský průplav a prochází úžinou Bab el-Mandeb mezi Džibutskem a Jemenem. Samotný region také zaznamenal značný hospodářský růst, zejména v Etiopii (jedné z nejrychleji rostoucích ekonomik za poslední desetiletí). V důsledku toho turecký obchod s Etiopií prudce za poslední desetiletí narostl. Na druhé straně je region ohniskem konfliktů, pro které je charakteristické pirátství u pobřeží, působení teroristické organizace Aš-Šabáb v Somálsku, významnými lidovými povstáními v Etiopii a řadou hraničních konfliktů. Zahraniční mocnosti považovaly region za klíčový uzel pro bezpečnostní činnosti, počínaje USA, které po 11. září vybudovaly vojenskou základnu v Džibutsku a zahájily válku proti terorismu (konkrétně proti Al-Káidě a Aš-Šabábu), až po Spojené arabské emiráty a Saúdskou Arábii, které využívají Džibutsko a Eritreu ve své vojenské kampani v Jemenu. V regionu se angažuje

i Čína, která buduje svou první zámořskou vojenskou základnu v Džibutsku a participuje v zemi na mírových operacích (Berg – Meester 2019: 4–5).

Kombinace hospodářských a bezpečnostních zájmů v regionu se promítla do logiky přístupu k Africkému rohu. V regionu došlo k výstavbě zahraničních vojenských základen a šíření měkké moci v podobě velkých investic zahraničních společností. S tím, jak se koncentrace zahraničních sil zintenzivňuje, zvyšuje se také význam regionu a tlak na zabezpečení jeho přístavů. Africký roh se v některých ohledech stal laboratoří, kde se setkávají různé přístupy zahraniční politiky a způsoby pomoci nejen od tradičních západních mocností, ale také od rostoucích mocností, které se zabývají alternativními formami hospodářského a bezpečnostního rozvoje. Turecko, které se angažuje zejména v Somálsku, je součástí tohoto trendu (Berg – Meester 2019: 3–5).

Vztahy mezi Tureckem a Africkým rohem se rozvíjely již v minulosti, protože většina zemí regionu spadala zcela či částečně pod osmanskou nadvládu (Kedir 2016: 99). Již od 16. století probíhal obchod mezi Osmanskou říší a africkými zeměmi. V oblasti severní Afriky šlo především o Libyi, Egypt, Tunisko a Alžírsko, zatímco v subsaharské Africe se jednalo zejména o Súdán, Etiopii, Eritreu, Somálsko, Džibutsko atd. (Njuafac 2016: 561). Po událostech v roce 1998, kdy došlo k přijetí „Afrického akčního plánu“, v roce 2005 k vyhlášení „Roku Afriky“, k nástupu strany AKP spolu s Erdoğanem lze považovat Afriku potažmo Africký roh za jeden z významných vektorů turecké zahraniční politiky v oblasti obchodu, bezpečnosti a rozvoje (Njuafac 2016: passim). Přelomovým rokem, kdy se Turecko začíná výrazně angažovat v regionu Afrického rohu, je rok 2011, kdy Erdoğan podnikl svou historickou návštěvu Somálska. Je třeba si uvědomit, že do té doby se Turecko v regionu příliš neangažovalo. Turecko od tohoto momentu začalo výrazně navyšovat svou stopu v zemích Afrického rohu, zejména pak v Somálsku (Berg – Meester 2019: 1–2).

Turecko se angažuje i v jiných oblastech Afrického rohu, zejména v Etiopii a v Džibutsku. Na konci roku 2017 džibutský velvyslanec v Ankaře uvedl, že by rád spolupracoval s Tureckem na projektu vybudování vojenské základny

v Džibutsku. Zapojení Turecka do Etiopie se v posledním desetiletí rozšířilo především v oblasti obchodu a investic, přičemž Etiopie nyní představuje největšího obchodního partnera Turecka. Angažmá Turecka v Eritreji je o dost skromnější (Berg – Meester 2019: 4–5). Turecko oficiálně přivítalo mírové úsilí mezi Eritreou a Etiopií kvůli nedávnému sblížení mezi oběma státy v roce 2018 a také doufá, že tato mírová dohoda přispěje k prosperitě a stabilitě ve východní Africe (Hürriyet Daily News 2018). Lze se domnívat, že sblížení těchto zemí je pro Turecko důležité, protože nestabilita v regionu by mohla ohrozit turecké obchodní a investiční zájmy zejména v Etiopii, jež pro Turecko představuje důležitého obchodního partnera v rámci Afriky.

Africký roh můžeme považovat za nejvýznamnější oblast institucionálních vztahů Turecka s Afrikou, který slouží jako středobod přístupu Turecka k AU, ADB a IGAD. Dnes má Turecko svá velvyslanectví ve všech zemích Afrického rohu, stejně jako má většina těchto zemí svá velvyslanectví v Ankaře. Turecko rovněž udržuje četné obchodní vztahy se zeměmi Afrického rohu. Celková obchodní výměna mezi Etiopií, Somálskem, Eritreou, Džibutskem a Tureckem činila v roce 2012 více než 500 milionů USD. V roce 2004 celková obchodní transakce mezi těmito zeměmi činila méně než 100 milionů USD (Kedir 2016: 99–102). Lze tedy pozorovat vysoké navýšení obchodních transakcí mezi Tureckem a zeměmi Afrického rohu. V regionu působí i dvě pobočky turecké agentury TİKA a Anadolu News Agency. Turecko zvyšuje svůj zájem o Africký roh i z náboženských a kulturních důvodů (Rudincová 2014: *passim*).

Africký roh je obvykle označován za jednu z nejvíce konfliktních oblastí světa. V dnešní době se však situace v některých zemích tohoto regionu mění. Africký roh se skládá ze zemí, které každoročně zaznamenávají značný hospodářský růst a které zaznamenávají vysokou úroveň hospodářského rozvoje. Většina Afriky zaznamenala v posledních letech průměrný roční růst HDP v průměru o 4 % a předpokládá se, že tento růst bude v nadcházejících letech pokračovat. Etiopie, největší země v regionu Afrického rohu, zaznamenala dokonce dvojciferný růst již několik let po sobě. Cílem zemí Afrického rohu je přilákat investory pro

investování v oblasti obchodu, zemědělství, cestovního ruchu, průmyslu, stavebnictví. Současně si země Afrického rohu mohou uvědomovat výhody spojené s hlubším navázáním ekonomických vztahů s Tureckem, protože se jedná o zemi s liberální ekonomikou, kvalifikovanou pracovní silou a širokým domácím trhem (Kedir 2016: 100–103).

Turecko využívá země Afrického rohu i pro své obchodní zájmy. Kvůli posílení vztahů mezi Tureckem a Afrikou, které po roce 1998 zaznamenaly prudký nárůst, si Turecko zajistilo svůj přístup na africké trhy (Berg – Meester 2019: 4). Turecko ve své zahraničně politické strategii vůči Africe několikrát deklarovalo, že cílem spolupráce je vytvoření ekonomické základny, z níž budou těžit všechny strany. V roce 2014 tehdejší turecký ministr obchodu Nihat Zeybekci oznámil partnerství s Etiopií na vybudování soukromé hospodářské zóny v Džibuti, hlavním městě Džibutska. Díky tomuto projektu bylo vytvořeno na 10 000 pracovních míst tureckou společností Yapi Merkezi v rámci vybudování masivního železničního projektu, který byl financován tureckou bankou Axim Bank. Zájem Turecka o region Afrického rohu zahrnuje i humanitární záležitosti, což lze demonstrovat na skutečnosti, že 40 % celkové zahraniční pomoci Somálsku pocházelo právě z Turecka (Kedir 2016: 99–100).

Turecko vůči zemím Africkému rohu prosazuje mocenské, ekonomické a ideové cíle. Pro naplnění svých zahraničněpolitických zájmů pak využívá diplomatických, ekonomických a ideových nástrojů zahraniční politiky. Pro prosazování svých mocenských cílů využívá především měkké moci, kterou uplatňuje ve vztahu k zemím Afrického rohu s cílem posílit svou image a získat partnery prostřednictvím posílení vlastní přitažlivosti. Svou image posiluje prostřednictvím navyšování své přítomnosti zejména v oblasti humanitární a rozvojové spolupráce za pomoci nevládních tureckých organizací (např. výstavba škol, nemocnic), kulturní spolupráce (např. výstavba mešit), poskytování stipendií africkým studentům či navyšování letů společnosti Turkish Airlines mezi Istanbulem a velkými africkými městy. Další dimenzí turecké měkké moci je bezpečnostní spolupráce (např. výcvik somálských vojáků a budování vojenských

základen). V případě ekonomických nástrojů využívá pozitivních ekonomických nástrojů, zejména se jedná navázání či prohloubení obchodních vztahů a rozvojové spolupráce. Prohlubování obchodních vztahů je viditelné zejména v Etiopii, protože více než 2,5 miliardy USD z celkových 6 miliard USD tureckých přímých zahraničních investic (PZI) v Africe jde do Etiopie, přičemž objem tureckých PZI v Africe se od roku 2004 desetinásobně zvýšil (Ofodile 2019: 965). Rozvojová spolupráce je viditelná zejména v Somálsku, kdy např. v roce 2010 objem prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou spolupráci Somálsku činil pouze 5,81 miliard USD, ovšem po významné historické návštěvě Somálska tehdejšího premiéra Erdoğana v roce 2011, došlo k výraznému navýšení těchto prostředků, kdy téhož roku činil jejich objem 93,39 miliard USD a v roce 2015 vzrostl dokonce na prozatím rekordních 314,82 miliard USD (OECD Statistics nedatováno). Při využívání diplomatických nástrojů se jedná především o návštěvy na vysoké úrovni, které se odehrávají s velkou pompézností a se zdůrazňováním historických, kulturních a bratrských vazeb. V případě ideových prostředků využívá Turecko vůči zemím Afrického rohu především nástroj veřejné diplomacie, protože často ve svých diplomatických počinech vyzdvihuje kulturní a historickou blízkost Turecka a zemí Afrického rohu (Berg – Meester 2019: passim) (Sıradağ 2018: passim) (Rudincová 2014: passim).

4.3 Vztahy Turecka a Somálska

Somálsko je názorným příkladem pro vysvětlení turecké zahraniční a bezpečnostní politiky vůči Africe v období vládnoucí strany AKP (Rudincová 2014: 208). Již v 16. století bylo severní Somálsko oceněno Osmany kvůli své strategické důležitosti. V roce 2015 turecký prezident Abdullah Gül poznamenal, že přátelství mezi Tureckem a Somálskem trvá již od 16. století, kdy se vyskytovaly určité vazby mezi Osmanskou říší a Abelským sultanátem (Langan 2017: 1407). Osmanský vliv můžeme i v nynější době pozorovat v Mogadišu a Berberě, kde vodní kanály vybudované v tomto období stále dodávají městům vodu. Dále například v 90. letech bylo Turecko součástí operací OSN v Somálsku (UNOSOM). Za další zlom můžeme pokládat přelom nového tisíciletí

v souvislosti s novou zahraničněpolitickou orientací Turecka na Afriku a s nástupem strany AKP (Chatham House 2012: 3).

Turecké výrazné pronikání do Somálska můžeme datovat od roku 2011, kdy proběhla již zmíněná Erdoğanova významná historická návštěva. Toho roku Erdoğan osobně napsal v anglickém jazyce článek zvaný „Slzy Somálska“, ve kterém vyzval mezinárodní společenství, aby Somálsku pomohlo při zvládnutí hladomoru. Tento článek vyšel několik měsíců poté, co se Erdoğan stal první hlavou státu mimo Afriku, která za posledních 20 let navštívila Mogadišo (Berg – Meester 2019: 5–7).

Turecké velvyslanectví v Mogadišu bylo slavnostně otevřeno v roce 1979. V roce 1991 z důvodu občanské války došlo k jeho uzavření, avšak znovu pak došlo k jeho opětovnému otevření v listopadu 2011. V červnu 2014 zahájil svou činnost generální konzulát Turecka v Hargeyse, hlavním městě mezinárodně neuznaného státu Somalilandu. Přestože bylo turecké velvyslanectví v Mogadišu uzavřeno v roce 1991, Turecko nezůstalo lhostejné k vývoji v zemi a pokusilo se přispět k nastolení míru a stability v zemi (Republic of Turkey. MFA nedatovánoF).

Jakmile došlo v Somálsku k hladomoru v důsledku obrovského sucha, humanitární angažovanost Turecka v Africe získala na významu. V srpnu 2011 se premiér Erdoğan stal prvním vrcholným představitelem státu, který navštívil Mogadišo od vypuknutí somálské občanské války v roce 1991 (Sıradağ 2018: 315). Erdoğan byl v rámci své návštěvy Somálska, která se konala 19. srpna 2011, doprovázen svou rodinou a slavnými tureckými hudebníky.⁸ (Ipek – Biltekin 2013: 140). Návštěva Erdoğanova v Somálsku během ramadánu měla na mnoho Somálců velký efekt. Doprovázelo ho mnoho novinářů, což znamenalo, že o jeho cestě byla informovaná široká veřejnost (Chatham House 2012: 3).

Turecko Somálsku poskytovalo po roce 2011 nejprve humanitární pomoc, avšak v následujících letech postupně iniciovalo různé rozvojové projekty. Turecko se

---

⁸ Tuto návštěvu lze považovat za jedinečnou, protože to bylo poprvé, kdy Turecko využilo spolupráce s tureckými umělci pro posílení vztahů se Subsaharskou Afrikou (Ipek – Biltekin 2013: 140).

po občanské válce v Somálsku zapojilo do procesu mírového budování státu a také bylo první zemí, která se Somálskem obnovila formální diplomatické vztahy. Turecko také bylo první zemí, která obnovila lety do Mogadiša. Dnešní turecké společnosti řídí hlavní přístav Mogadiša, letiště Mogadiša a také zajišťují vojenský výcvik somálských národních vojáků. Důvodů turecké angažovanosti v Somálsku může být nespočet – ať už jde o historické či kulturní vazby Turecka a Somálska, tak i o fakt, že v somálských mořích se vyskytují bohatá ropná naleziště. Lze se proto domnívat, že jedním z důvodů turecké angažovanosti v Somálsku může být zájem o přístup k energetickým zdrojům Somálska (Deutsche Welle 2020).

Erdoğan při své cestě do Somálska navštívil uprchlické tábory a nemocnice, kde byl svědkem velice skličující situace způsobené těžkým suchem. Návštěva Erdoğana v roce 2011 posílila image Turecka jako humanitárního aktéra a umožnila mu nastolit otázku Somálska na půdě OSN (Sucuoglu – Stearns 2016: 21–22). Erdoğan předložil otázku somálského problému na zasedání Valného shromáždění OSN v září 2011 a vyzval mezinárodní společenství, aby přistoupilo k nalezení dlouhodobého řešení v rámci somálské krize. Erdoğan se po své návštěvě Mogadiša mimo jiné zavázal, že Turecko přispěje ke zlepšení dopravní infrastruktury, výstavbě nemocnic a škol (Özkan 2013: 46). Vládnoucí strana AKP vyvinula v tomto smyslu proaktivní a mnohostrannou diplomacii vůči Somálsku, aby zmírnila důsledky závažné humanitární krize a podílela se na rekonstrukci země. Hlavními aspekty turecké angažovanosti v Somálsku měly být neselektivní humanitární pomoc somálskému lidu, obnovení země, vytvoření trvalého míru a bezpečnosti a obnovení vládních institucí (Siradağ 2018: 315–316).

Po významné návštěvě Erdoğana v roce 2011 realizovala TİKA, Turecký červený půlměsíc a turecké nevládní organizace ohromnou tureckou mezinárodní pomoc této po válce zbídačené zemi. Od tohoto momentu turecká humanitární a technická rozvojová pomoc v Somálsku přesáhla 1 mld. USD. Turecko uskutečnilo mnoho rozvojových projektů na pomoc Somálsku v oblasti zdravotnictví, vzdělávání, komunálních služeb a infrastruktury (Republic of Turkey. MFA nedatovánoE). Somálsko lze od roku 2011 považovat za jednoho z největších příjemců rozvojové

pomoci Turecka, které vynaložilo stovky milionů USD na infrastrukturu a další projekty (Daily Sabah 2015c).⁹ Turecko rovněž projevilo svůj záměr být aktivním a viditelným hráčem při pořádání mezinárodních konferencí o Somálsku v letech 2010, 2012 a 2015 a pořádání Fóra pro partnerství na vysoké úrovni o Somálsku v Istanbulu v únoru 2016. Turecko se také stará o domácí somálské publikum v tom smyslu, že samo sebe zobrazuje v souvislosti s novou politikou strany AKP jako stále ambicióznější a soucitnější zemi, která respektuje náboženské a kulturní citlivosti, na rozdíl od starých tradičních světských přístupů (Sucuoglu – Stearns 2016: 21–22). Hluboké historické vztahy a společné kulturní a náboženské vazby mezi Tureckem a Somálskem jsou také významnými faktory, které stojí za aktivním zapojením Turecka do Somálska (Sıradağ 2018: 315). Turecká angažovanost se promítla do turecké měkké moci, kdy Turecko zvýšilo svou regionální a globální viditelnost a moc. Turecko se snaží budovat v ostatních zemích svůj obraz jako aktéra, který umí přecházet konfliktům a který se podílí na budování míru v rámci světové scény. Tyto snahy se promítly prostřednictvím otevírání ambasad, konzulárních úřadů a úřadů pomoci v Somálsku, v Africkém rohu i mimo něj (Sucuoglu – Stearns 2016: 21–22).

Erdoğan od své návštěvy v roce 2011 zavedl islámský způsob vedení humanitární a rozvojové pomoci. Turecko ve své humanitární a rozvojové agendě následuje trend ostatních muslimských zemí, přičemž pomáhá převážně dalším muslimským zemím. Vzhledem ke skutečnosti, že turecká zahraniční politika je rámovaná politikou neootomanismu, dochází tak k propojení zahraniční a rozvojové politiky. Turecko od významné návštěvy Erdoğana v roce 2011 začalo v Somálsku výrazně investovat v mnoha oblastech – např. obchod, vzdělávání, zdravotnictví a bezpečnost. V momentě, kdy Somálsko získalo důvěru v Turecko, turecké podniky mohly expandovat. Turečtí dodavatelé přicházeli s projekty, jejichž náklady se jevily jako výhodnější oproti projektům ze Západu a Číny. Když

---

⁹ V roce 2019 TIKa, Turecký červený půlměsíc a IHH poskytly humanitární pomoc 35 000 lidem v nouzi v důsledku povodní v somálském Beledweyne. Turecké organizace koordinovaly svou činnost s velvyslanectvím Turecka v Mogadišu se somálským Ministerstvem pro humanitární záležitosti a zvládání katastrof (TIKA 2019b).

Erdoğan navštěvuje země Afrického rohu, obvykle s sebou přivádí i obchodní manažery. V Somálsku turecké firmy pracují především na výstavbě dopravní a zdravotnické infrastruktury. Od roku 2014 spravují dvě turecké firmy přístav a letiště Mogadišo, které údajně generují čtyři pětiny příjmů federální vlády. Na rozdíl od čínských firem turecké firmy najímají velké množství místních afrických pracovníků, což africké země velmi vítají (Chatham House 2012: 3–4).

Erdoğanovým cílem v jeho zahraniční politice vůči Africkému rohu je sjednotit všechny muslimy světa pod svým vedením. Erdoğan má schopnost ovlivňovat africkou veřejnost tím, že coby představitel muslimského státu akcentuje stejné principy jako lokální africké společnosti. Ankara v rámci rozvojové spolupráce Somálsku poskytla vládní rozpočtovou podporu Mogadišu, dále pomohla podnikům uzavřít smlouvy, navýšila obchod v obou směrech a nabídla humanitární pomoc. Turecko lze považovat za jediného aktéra na Blízkém východě, který udržuje dobré vztahy s téměř všemi somálskými regiony a mnoha klany (Chatham House 2012: 3–4). Turecko realizuje rozvojové projekty v regionu Afrického rohu, které fungují na principu mikro úrovně a přímo ovlivňují životy občanů. Islámské náboženství hraje důležitou roli při legitimizaci přítomnosti Turecka a při budování důvěry mezi aktéry zejména v Somálsku. Zkušenosti ze Somálska zvýšily schopnost Turecka rozvíjet přístup k pomoci a Africe (Özkan 2017: 74–75).

Organizace islámské spolupráce (OIC) a islámské nevládní organizace poskytují Somálsku významný příspěvek pomoci. Turecko pracuje se svými vlastními institucemi, včetně agentury TİKA, Tureckého červeného půlměsíce a Ředitelství pro náboženské záležitosti. V Somálsku se tak v současné době angažuje nejméně 20 velkých tureckých agentur (Chatham House 2012: 4–5). V prosinci 2012 byla v Somálsku otevřena nemocnice ve spolupráci s agenturou TİKA a Egejskou mezinárodní federací zdravotnictví a tureckým ministerstvem zdravotnictví. V rámci těchto programů byl dbán důraz také na vzdělávání somálských lékařů a sester ze strany TİKA a ESAFED (Ipek – Biltekin 2013: 136). V letech 2011–2012 kromě škol a nemocnic turecké nevládní organizace vyvíjely projekty na

obnovu náboženského života v Somálsku prostřednictvím budováním nových mešit a výměnou imámů mezi těmito dvěma zeměmi. Turecká náboženská nadace navíc začala poskytovat stipendia pro somálské studenty, kteří mohli studovat náboženství na tureckých veřejných univerzitách. Dále uspořádala kurzy koránu na vybraných tureckých islámských školách (Rudincová 2014: 209–210).

Jako prezident Erdoğan dále navštívil Somálsko v letech 2015 a 2016. Během jeho návštěvy v roce 2016 bylo oficiálně slavnostně otevřeno největší turecké velvyslanectví na světě v Mogadišu (Daily Sabah 2016). Prezident Somálska Mohamed Abdullahi Mohamed provedl státní návštěvu Turecka v dubnu 2017 a posléze v dubnu 2018 se zúčastnil konference ministrů zemědělství, která se konala v Antalyi. Ministr zahraničních věcí Somálska uskutečnil oficiální návštěvu Turecka v listopadu 2019 (Republic of Turkey. MFA nedatovánoF).

Objem bilaterálního obchodu mezi oběma zeměmi činil v roce 2017 144 milionů USD, v roce 2018 187,3 USD a prvních 10 měsíců v roce 2019 činil 206 milionů USD. Celková hodnota tureckých investic v Somálsku dosáhla 100 milionů USD, které se týkaly mezinárodního letiště v Mogadišo a mogadišského námořního přístavu, přičemž obě tato významná zařízení provozují turecké společnosti. Od roku 1992 získalo turecké vysokoškolské stipendium 1 092 somálských studentů. Během akademického roku 2019–2020 bylo somálským studentům přiděleno 98 stipendií (Republic of Turkey. MFA nedatovánoF).

V oblasti humanitární a rozvojové spolupráce se v Somálsku angažuje turecká agentura TIKKA, která například v roce 2017 iniciovala program na pomoc v oblasti vody a hygieny v Somálsku. Agentura uspořádala pro skupinu osmi vyšších úředníků somálského Ministerstva energetiky a vodních zdrojů krátké školení na témata hospodaření s vodou (TIKA 2017).¹⁰ TIKKA také například spolupracuje se Somálskem v oblasti zdravotnictví. V roce 2018 přibližně 500 studentů lékařských oborů navštívilo 30 zemí v rámci programu „Sdílení zkušeností 2018“ v rámci

---

¹⁰ Cílem školení bylo sdílení znalostí a zkušeností Turecka prostřednictvím přednášek např. v oblasti přeshraničního vodního hospodářství, technologií pitné vody či čištění odpadních vod (TIKA 2017).

něhož turečtí studenti lékařských oborů navštívili somálské nemocnice (TIKA 2018b).¹¹

Tureckou diplomacii v Somálsku lze shrnout následovně. Zaprvé, Turecko aktivně povzbudilo turecké nevládní organizace, aby pomohly obětem a zahájily nové projekty zaměřené na člověka ve válkou zničené zemi. Zadruhé, vládnoucí strana AKP aktivně mobilizovala vládní instituce a soukromé agentury, aby hrály aktivní roli při obnově země. Zatřetí, pro Somálsko byla vyvinuta politika humanitární pomoci prostřednictvím vládních agentur a nevládních organizací humanitární pomoci, jako je TİKA, Turecký červený půlměsíc a IHH. Za čtvrté, Turecko uspořádalo mezinárodní konferenci o krizi v Somálsku, aby upoutalo pozornost světa. Je třeba zdůraznit, že vládnoucí strana AKP se do somálské krize zapojila nejen prostřednictvím vládních institucí, ale spolupracovala také s tehdejšími vládními organizacemi a soukromými institucemi na vývoji konstruktivnější politiky vůči Somálsku (Sıradağ 2018: 315–317).

4. 3. 1 Erdoğan a jeho přístup k Somálsku

Již výše jsem předeslala, že významná návštěva prezidenta Erdoğana v Somálsku, která se uskutečnila v roce 2011, znamenala velký posun ve vztazích Turecka a Somálska. Před touto událostí můžeme hovořit pouze o vztazích Turecka a Somálska jen v omezeném rozsahu (Berg – Meester 2019: 1–2). Rovněž jsem se zmínila o jeho návštěvách Somálska v letech 2015 a 2016, přičemž návštěva z roku 2015 byla uskutečněna v rámci Erdoğanova turné po Africkém rohu, při kterém navštívil Somálsko, Etiopii a Džibutsko a které lze považovat za jakési vyvrcholení diplomatických vztahů se zeměmi Afrického rohu (Daily Sabah 2015c). Erdoğan při své návštěvě Somálska slavnostně otevřel novou budovu terminálu mezinárodního letiště Aden Adde, kterou postavila turecká společnost Kozuva Group of Companies. Prezident Erdoğan poznamenal, že nová budova terminálu přispěje k pozitivnější image Somálska a rovněž poskytne pracovní místa pro 300

---

¹¹ Program „Sdílení zkušeností“ mezi studenty z tureckých univerzit s mladými lidmi v místech, kde TİKA působí, jako je Afrika, Asie, Balkán a Blízký východ má přispívat k vybudování hlubšího přátelství mezi Tureckem a dalšími zeměmi (TIKA 2018b).

lidí. Uvedl, že letiště může v současnosti obsluhovat 5 000 cestujících denně a také připomenul, že Turkish Airlines zahájí každodenní letecké spojení do Mogadiša (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoC).

Při své návštěvě v roce 2015 Erdoğan dále otevřel somálsko-tureckou výcvikovou a výzkumnou nemocnici s kapacitou 200 lůžek, která byla v hlavním městě postavena agenturou TIKa (Daily Sabah 2015c).¹² V rámci své návštěvy dále participoval na společné konferenci se somálským prezidentem Hasanem Šejkem Mohamudem, při které prohlásil, že Turci budou nadále sloužit Somálcům, protože to vyžaduje jejich bratrství. Také oznámil, že během setkání se somálským prezidentem bylo podepsáno mnoho bilaterálních smluv ohledně obchodní, energetické, vzdělávací a bezpečnostní spolupráce (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoC).

Erdoğan v rámci konference dále hovořil o výstavbě nové budovy tureckého velvyslanectví, které má být jednou z největších budov tureckých velvyslanectví na světě. Erdoğan dále vyzval mezinárodní společenství k tomu, aby věnovalo pozornost problémům této země. Rovněž prohlásil, že Turecko přispívá k procesu obnovy Somálska ve spolupráci se somálskou vládou prostřednictvím svých oficiálních institucí a nevládních organizací více než 3 roky. Dále poznamenal, že se somálským prezidentem Šejkem Mohamudem hovořil o výstavbě nových bytových jednotek v Somálsku za pomoci příspěvků Turecka. Šejk Mohamud ve svém prohlášení uvedl, že pro somálský lid je důležité mít u sebe bratra Erdoğana. Dále Šejk Mohamud udělil Erdoğanovi medaili a osvědčení o jeho příspěvcích do Somálska (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoC). Ideologická shoda mezi AKP a politickými frakcemi spojenými s muslimským bratrstvím

---

¹² Během zahajovacího ceremoniálu nemocnice byl podepsán protokol o společném provozování nemocnice, podle kterého by mělo turecké ministerstvo zdravotnictví příštích pět let poskytovat nemocnici specializovaný personál a finanční podporu. Po pěti letech bude provoz nemocnice bezplatně předán Somálsku (Daily Sabah 2015c).

v Somálsku možná také pomohla vstupu Turecka do této země (Berg – Meester 2019: 9).

Během Erdoğanovy návštěvy Somálska se Erdoğanova manželka a první dáma Turecka setkala se zástupci Tureckého Červeného půlměsíce, IHH, nadace Türkiye Diyanet a agentury TIKA, kteří v Somálském regionu poskytují potřebné humanitární prostředky a služby. Během své návštěvy v Somálsku navštívila osiřelé studenty, kteří studují na střední škole Imam-Hatip, přidružené k turecké nadaci Türkiye Diyanet (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoC).¹³

V rámci další Erdoğanovy návštěvy Somálska v roce 2016, kterou uskutečnil během svého turné po východní Africe, kdy navštívil Somálsko, Keňu a Ugandu, bylo slavnostně otevřeno největší turecké velvyslanectví na světě v Mogadišu. Erdoğan během této návštěvy rovněž otevřel Tureckem sponzorované projekty v podobě zdravotnických zařízení (Daily Sabah 2016).

4. 3. 2 Zahraničněpolitické prostředky Turecka vůči Somálsku

Specifikem v Somálsku je enormní turecká přítomnost v mnoha oblastech spolupráce, ovšem primárně jí můžeme vidět v oblasti humanitární a rozvojové spolupráce v podobě velkých infrastrukturních projektů. Uplatňované zahraničněpolitické prostředky jsou zejména ideového rázu, protože Turecko prostřednictvím nástroje veřejné diplomacie posiluje své postavení v zemi. Nástroj veřejné diplomacie v posledních letech značně nabýval na intenzitě vzhledem k rostoucí přítomnosti Turecka v mnoha oblastech spolupráce (např. bezpečnostní, kulturní, vzdělávací).

Po roce 2012 se Turecko stalo největším dárcem mezi zeměmi, které nejsou členy OECD-DAC, a jedním z nejaktivnějších aktérů v oblasti humanitární pomoci a budování míru v Somálsku. Rozvojová spolupráce mezi Tureckem a zeměmi

---

¹³ Turecká angažovanost v Somálsku dokonce způsobila, že novorození somálští chlapci jsou často pojmenováni po prezidentu Erdoğanovi. Somálské dívky jsou pak pojmenovány jmény Türkiye a Istanbul (Berg – Meester 2019: 1–2).

Afrického rohu bude pravděpodobně pokračovat, protože obě strany plánují posílit spolupráci v celé řadě oblastí, včetně oblastí zdraví, rozvoje mládeže, posílení postavení žen a rozvoje infrastruktury (Ofodile 2019: 968).

Země Afrického rohu relativně dobře přijaly islámský přístup měkké moci, který Turecko provádí jako nedílnou součást své rozvojové pomoci, a to prostřednictvím výstavby mešit, náboženských vzdělávacích institucí a škol Imam-Hatip. V Somálsku mnoho somálských občanů vítá tureckou náboženskou výchovu jako protiváhu vůči vlivům wahhábismu z Perského zálivu. Je možné se domnívat, že turecké kulturní vlivy pomohly navázat důvěru mezi somálskými a tureckými elitami (Berg – Meester 2019: 9).

Otevírání škol a nemocnic v Somálsku jsou v turecké agendě pro Afriku velmi důležité a představují některé z primárních nástrojů, o které se Turecko opírá při projekci měkké moci v Africe (Özkan 2013: 46). Důležité jsou také bezpečnostní pakty mezi Tureckem a zeměmi Afrického rohu. Pro tento vztah byl v roce 2017 položen základ, kdy došlo ke zřízení a otevření největší turecké vojenské základny v Mogadišu v Somálsku, která je první tureckou vojenskou základnou v Africe a je považována za jednu z největších tureckých zámořských základen (Ofodile 2019: 975–978).

4. 4 Vztahy Turecka a Etiopie

Diplomatické vztahy mezi Tureckem a Etiopií byly navázány v roce 1896, kdy došlo k výměně delegací za vlády sultána Abdülhamida II. a císaře Menelika II. V roce 1912 došlo k otevření prvního osmanského konzulátu v Haraře a v roce 1926 bylo v Addis Abebě otevřeno první velvyslanectví Turecké republiky v rámci celé subsaharské Afriky. Etiopský protějšek v roce 1933 otevřel nové velvyslanectví v Ankaře. Během komunistického režimu Derg v roce 1984 došlo k jeho uzavření, nicméně v dubnu 2006 bylo znovu otevřeno. Od této chvíle se uskutečnilo mnoho bilaterálních návštěv na vysoké úrovni a rovněž došlo k zavedení přímých letů Turkish Airlines do Addis Abeby. Již v roce 2005 byl zřízen první úřad TIKA v Addis Abebě v rámci subsaharské Afriky. Od tohoto

momentu docházelo ke stálému zvyšování programů rozvojové pomoci vůči Etiopii. Všechny tyto kroky lze považovat za významné události, které přispěly k rozkvětu vztahů Turecka a Etiopie (Republic of Turkey. MFA nedatovánoE).

V lednu 2015 Erdoğan uskutečnil svou první oficiální bilaterální návštěvu Etiopie jako prezident. Mulatu Teshome Wirtu, bývalý prezident Etiopie a bývalý etiopský velvyslanec v Ankarě, uskutečnil oficiální státní návštěvu Turecka v únoru 2017 (Daily Sabah 2017a). Wirtu se rovněž účastnil turecko-afrického hospodářského a obchodního fóra, které se konalo v říjnu 2018 (Anadolu Agency 2018c).

Ke konci roku 2018 působilo v Etiopii na 200 tureckých firem, které pro místní obyvatele vytvořily celkově 20 000 pracovních míst. V roce 2019 se celková výše investic¹⁴ od tureckých firem v Etiopii pohybovala okolo 2 miliard USD, načež tyto firmy v současnosti zaměstnávají nejvyšší počet pracovníků v soukromém sektoru v rámci Etiopie. Objem bilaterálního obchodu mezi Tureckem a Etiopií v roce 2018 dosáhl částky 355,5 milionu USD, kdy vývoz do Etiopie činil 321 milionů USD a dovoz z Etiopie činil 34,4 milionu USD. Za prvních 10 měsíců v roce 2019 činil vývoz Turecka do Etiopie 319 milionů USD a dovoz Turecka z Etiopie 25,2 milionů USD. S cílem posílit vztahy v oblasti vzdělávání poskytuje turecká vláda vysokoškolské a postgraduální stipendia pro etiopské studenty, kteří studují v Turecku. Od roku 2018 byly uděleny stipendia na tureckých univerzitách 612 etiopským studentům (Republic of Turkey. MFA nedatovánoE).

V oblasti humanitární a rozvojové spolupráce můžeme sledovat angažovanost turecké agentury TIKKA, která například v roce 2019 pracovala na projektu ve spolupráci a Asociací přátel Afriky (TADD) na pomoc jižní Etiopii ve formě

---

¹⁴ Jako příklad tureckých investic v Africe lze uvést turecko-etiofskou společnost BMET, která vyrábí víceúčelové vysokonapětové elektrické kabely a datové kabely. Kromě rozvíjejícího se stavebního sektoru plánuje společnost v příštích 15 letech vybudovat 9 000 kilometrů elektrických rozvodů a 19 000 kilometrů přenosových vedení v rámci Etiopie. Společnost byla založena v roce 2007 a zaměstnává 300 lidí (Daily Sabah 2019b).

zdravotnické pomoci. Turečtí dobrovolní lékaři provedli za pět dní 70 chirurgických operací (TIKA 2019f).

Velmi významné jsou vazby mezi Tureckem a Etiopií především na poli veřejné diplomacie, ekonomické a bezpečnostní spolupráce. Etiopie v roce 2006 podepsala s Tureckem pakt o vojenské spolupráci s důrazem na výcvik etiopských vojenských jednotek tureckými vojenskými jednotkami (Kaya – Warner 2012: 5–6). V roce 2011 investovalo v Etiopii 238 tureckých firem, jejichž celkové investice se odhadují na 1,3 až 1,8 miliardy USD. Mezi hlavní činnosti obchodní spolupráce patří textil, stavebnictví, kůže, nábytek, zemědělství a výstavba studní. Obě země také podepsaly řadu memorand o porozumění a projevují zájem o dohody o volném obchodu. Například v roce 2011 zorganizovala Unie tureckých vývozců a TUSKON obchodní fórum v Addis Abebě (Chatham House 2012: 6).

V roce 2005 agentura TIKa otevřela svou kancelář v Addis Abebě a o rok později společnost Turkish Airlines zahájila své lety do Addis Abeby.¹⁵ TIKa se mimo jiné podílí i na restaurování památek spojených s osmanským odkazem. TIKa obnovuje mešity, hrobky, hrady, mosty, věže, tržiště, školy a různé administrativní budovy v rámci restaurátorských projektů v oblastech, jež byly součástí osmanského dědictví. V Etiopii se nachází hrobka krále Najashiho Ashama, jenž uvítal první muslimy, kteří opustili Mekku. Hrobka se nachází ve vesnici Najaši nedaleko města Mekele. TIKa dokončila restaurování hrobek krále Najashiho a jeho 15 společníků a tuto pamětihodnost otevřela návštěvníkům v roce 2018 (TIKA 2019a). TIKa dále např. poskytovala potravinovou pomoc v Etiopii v oblasti Oromia v rámci programu nouzové pomoci pro Etiopii (Daily Sabah 2018).

Spolupráce mezi Tureckem a Etiopií probíhá i v oblasti studia turečtiny. V roce 2018 etiopské univerzity proběhl zápis 900 studentů, kteří měli zájem o výuku tureckého jazyka. Univerzity, včetně Addis Abeby, Mekelle a Wollo, začaly přijímat studenty do kurzů turečtiny v lednu 2018. V roce 2017 Turecký kulturní institut s názvem Yunus Emre Enstitüsü (YEE) otevřel centrum v Etiopii, jež

---

¹⁵ V roce 2019 zahájil etiopský dopravce Ethiopian Airlines lety z Addis Abeby do Istanbulu (Daily Sabah 2019c).

slouží k vyučování turečtiny. Studenti se učí turečtinu spolu s právními, sociálními, účetními a inženýrskými programy s nadějí na získání stipendia pro postgraduální studium v Turecku nebo s nadějí na získání zaměstnání v tureckých společnostech, které stále výrazněji investují v Africe. Zjevnému úspěchu předcházela dohoda o spolupráci mezi Erdoğanem a etiopským protějškem Mulatu Teshomeem z roku 2017, která je součástí snah o propagaci tureckého kulturního dědictví prostřednictvím akademické spolupráce a výuky tureckého jazyka (The Pie News 2018).

V Africe působilo od 90. let mnoho škol, které provozovalo hnutí FETÖ. Toto hnutí však od roku 2016 označuje turecká vláda za teroristickou skupinu a považuje jej za původce státního převratu z roku 2016. Proto se od roku 2017 Turecko snaží vést právní bitvu proti školám FETÖ v zahraničí. Turecku se již podařilo získat kontrolu nad některými školami v Etiopii, avšak některým školám FETÖ přichází podpora ze zahraničí, a tak stále nyní existuje ještě šest škol v Etiopii, které podle turecké vlády šíří nepravdivé informace o Turecku (Daily Sabah 2019d).

Kooperace Etiopie a Turecka probíhá i v oblasti zdravotnictví. V letošním roce se tím lékařů Turecké zdravotnické charity zavázal, že pomůže navrhnout projekt na zlepšení zdravotní péče v Etiopii (Daily Sabah 2020b). Turecké vztahy s Etiopií se projevují i v kulturní oblasti, kdy například turecká nadace Maarif ve spolupráci s etiopským ministerstvem kultury zahájila projekty v Addis Abebě, Hararu a Mekele. Ve městě Harar má být v brzké budoucnosti otevřeno kulturní centrum s odkazem na historii islámu, Etiopie a Osmanské říše, a to ve stoleté budově osmanského konzulátu (Daily Sabah 2019e).

4. 4. 1 Erdoğan a jeho přístup k Etiopii

Jak jsem již zmínila výše, Erdoğan během svého třídenního turné v roce 2015 navštívil země Afrického rohu, při kterém zavítal do Etiopie, Džibutska a Somálska. Během své oficiální návštěvy jednal s etiopským prezidentem Mulatem Teshomeem a s etiopským premiérem Hailemariamem Desalegnem. Podle turecké prezidentské kanceláře má Turecko se zeměmi Afrického rohu

bohaté historické a kulturní vztahy, které představují pro Turecko strategickou bránu na Blízký východ a světové trhy (Daily Sabah 2015a).

Při návštěvě Etiopie se Erdoğan zúčastnil společné tiskové konference v Národním paláci v Addis Abebě, kdy se setkal s etiopským premiérem Desalegnem. V rámci tohoto setkání zdůraznil, že Turecko s Etiopií spojuje silné bratrství, které pramení z historických a kulturních vazeb. Ve svém prohlášení uvedl, že Etiopie je jednou z předních zemí Afriky s rozlohou přibližně 1,12 milionu km² a 97 miliony obyvatel. Prohlásil, že Etiopie zaujímá významné místo v africkém regionu, poněvadž se jedná o jedno z nejstarších civilizačních center v Africe. Dále uvedl, že návštěvy na vysoké úrovni mezi Tureckem a Etiopií pomáhají zlepšit stávající vztahy. Také podotkl, že turečtí podnikatelé zastupují významnou roli při zastupování Turecka v afrických zemích. Rovněž připomněl, že investice tureckých společností v Etiopii budou v budoucnu navyšovány na 500 milionů USD. Podle Erdoğanova mohou turecké stavební společnosti významně přispět k infrastrukturním projektům v zemi. Dále poznamenal, že je třeba podniknout společné kroky v oblasti obranného průmyslu a vojenské spolupráce zejména v oblasti terorismu. Etiopii označil za mírumilovnou zemi, která s velkou tolerancí již od 7. století zacházela s muslimy. Erdoğan prohlásil, že Turecko bojuje proti terorismu bez ohledu na jeho původ či zdůvodnění. Dále podotknul, že islám nemůže značit teror, protože islám znamená mír (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoA).

4. 4. 2 Zahraničněpolitické prostředky Turecka vůči Etiopii

Turečtí tvůrci zahraniční politiky neustále prosazují rozšiřování nástrojů zahraniční politiky vůči Africe, do kterých patří např. obchod, rozvojová spolupráce a přímé zahraniční investice. Měkká moc jakožto mocenský cíl zahraniční politiky představuje důležitý prvek v tureckém angažmá v Africe. Turecko se také dostává do Afriky prostřednictvím navyšování leteckých spojů, výstavbou nemocnic a škol či poskytováním stipendií pro africké studenty (Özkan 2013: 45–50). V Africe je nyní více než 40 tureckých ambasád a Turkish Airlines ovládané státem létají do více než 50 afrických destinací (Ofodile 2019: 978).

Vůči Etiopii jsou uplatňovány všechny druhy cílů a prostředků zahraniční politiky s výjimkou těch vojenských. Turecko prostřednictvím celé řady prostředků zahraniční politiky posiluje své zahraničněpolitické cíle. Uplatňování měkké moci pomocí nástroje veřejné diplomacie je v případě Etiopie klíčové, protože nástroj veřejné diplomacie v posledních letech značně posiloval, vzhledem k rostoucí přítomnosti Turecka v mnoha dimenzích spolupráce (např. ve zdravotnictví, vzdělávání, bezpečnosti a kultuře). Nelze opomenout, že Turecko vůči Etiopii aktivně používá pozitivní ekonomické nástroje zahraniční politiky, které jsou charakteristické poskytováním prostředků na rozvojovou pomoc.

V zemi je Turecko značně aktivní v oblasti obchodu a ekonomické spolupráce. Turecké PZI v rámci celé Afriky zaznamenaly od roku 2004 desetinásobný nárůst a v posledních letech činí okolo 5 až 8 miliard USD za rok. Za rok 2003 turecké PZI v Africe činily méně než 100 milionů USD, avšak v roce 2015 překročily 6 miliard USD. Etiopie představuje zemi, ve které je koncentrováno nejvíce tureckých PZI v rámci celé Afriky. Více než 2,5 miliardy USD z celkových 6 miliard USD tureckých PZI v Africe jde do Etiopie. V Etiopii se turecké společnosti zabývají textilním a oděvním průmyslem, ale projevují rostoucí zájem i o odvětví, jako je energetika, ocel, keramika a stavebnictví. Kromě PZI turečtí dodavatelé realizují projekty v Africe a dosud uskutečnili přes 1150 projektů v Africe v hodnotě 55 miliard USD (Ofodile 2019: 965).

4. 5 Vztahy Turecka a Džibutska

Erdoğan navštívil Džibutsko v lednu v roce 2015 v rámci svého turné, kdy navštívil čtyři země Afrického rohu. Diplomatieké vztahy mezi Tureckem a Džibutskem byly navázány v roce 1977. Velvyslanectví Džibutska v Ankaře bylo slavnostně otevřeno v roce 2012, načež turecké velvyslanectví v Džibutsku bylo otevřeno v roce 2013. Vztahy v politické a ekonomické dimenzi mezi těmito zeměmi každoročně narůstají na významu. Džibutský premiér Guelleh uskutečnil návštěvy Turecka v roce 2009, 2015 a 2017. Za rok 2018 objem bilaterálního obchodu mezi Tureckem a Džibutskem činil 197 milionů dolarů, přičemž za prvních deset měsíců roku 2019 tato částka dosáhla 208 milionů dolarů. V oblasti

vzdělávání turecká vláda v rámci stipendijního programu Türkiye přiděluje studentům Džibutska vysokoškolská a postgraduální stipendia. Od roku 1992 bylo džibutským studentům přiděleno na 243 stipendií. V rámci akademického roku 2019–2020 bylo poskytnuto 16 stipendií pro džibutské studenty (Republic of Turkey. MFA nedatovánoC).

Turecko také postavilo v Džibutsku významnou přehradu „přátelství“ Ambouli, která plní svoji funkci od roku 2017. Tato přehrada brání záplavám, které zemi dlouhodobě sužovaly. Záplavy často zasáhly hlavní město Džibuti, jež je domovem pro 75 % obyvatel celé země. Stavební projekt rovněž poskytl pracovní příležitosti pro 100 místních obyvatel. Přehradu postavila turecká státní agentura State Hydraulic Works (DSİ), přičemž 100 % nákladů hradí turecká vláda (Daily Sabah 2019f).

Můžeme sledovat také velkou angažovanost turecké agentury TIKA v oblasti poskytování humanitární či rozvojové pomoci Džibutsku. Turecko prostřednictvím TIKA posiluje v Džibutsku svou image stejně jako v ostatních zemích Afrického rohu. Za příklad lze uvést spolupráci agentury TIKA s tureckými vysokoškolskými studenty z lékařských či farmaceutických fakult, která v roce 2018 zahájila v Džibutské republice program pro sdílení zkušeností za účelem boje proti epidemiím. Program měl přispět ke zlepšení hygienických podmínek a rovněž ke zvýšení sociálního povědomí o hygieně v Džibutsku (TIKA 2018a).¹⁶ Dále agentura TIKA také ve spolupráci s džibutským Ministerstvem národního vzdělávání a odborné přípravy zřídila v Dikhilu na Střední odborné škole Katedru skleníkového zemědělství. TIKA se v rámci tohoto projektu zasadila o výstavbu celkem 500 m² skleníků na ploše 2 000 m². Tento program má sloužit k uspokojení potřeb zemědělské produkce, vytvoření infrastruktury pro zemědělský rozvoj a povzbuzení mladých lidí k zemědělským činnostem (TIKA 2019c). Dále se agentura TIKA ve spolupráci s džibutským Ministerstvem

---

¹⁶ Projekt „Úklidová a hygienická kampaň“ sloužil k distribuci hygienických potřeb a materiálů ve všech venkovských oblastech Džibutska v oblastech, kde se mnohdy nevyskytují žádná zdravotnická střediska (TIKA 2018a).

sociálních věcí podílela na potravinové pomoci pro džibutský lid, při které bylo rozděleno 45,25 tun potravinové pomoci pro 2500 lidí. Balíčky potravin byly dodávány rodinám žijícím ve venkovských oblastech, zejména v severních oblastech, kde převládá sucho a je zde nedostatečná zemědělská produkce (TIKA 2019d). TIKa dále poskytla 200 invalidních vozíků postiženým osobám v Džibutsku v rámci kampaně „Odstraňte bariéry s pomocí TIKa“, která je prováděna ve spolupráci s Džibutskou národní agenturou pro zdravotně postižené, založenou v roce 2018 (TIKA 2019e).

4. 5. 1 Erdoğan a jeho přístup k Džibutsku

V rámci svého turné po Africkém rohu uspořádal prezident Erdoğan v Džibutsku společnou tiskovou konferenci s džibutským prezidentem Ismailem Omarem Guellehem v prezidentském paláci v Džibuti (Daily Sabah 2015b). Erdoğan uvedl, že Džibutsko je jednou ze symbolických oblastí společné civilizace a jednou ze zemí východní Afriky, která má s Tureckem hluboké kulturní a historické vazby. Erdoğan svou návštěvu definoval jako dlouho očekávané setkání bratrů a zdůraznil, že čtyřsetletá společná historie znamená pevný základ přátelství a bratrství Turecka a Džibutska. Erdoğan vyjádřil, že Džibutsko pevně postupuje směrem k prosperitě pod vedením prezidenta Guelleha. Dále poznamenal, že Džibutsko je stabilní, bezpečná a strategická země v regionu, jenž je zasažen nestabilitou a konflikty. Dále uvedl, že na základě dohody TIKa mezi Tureckem a Džibutskem budou historické památky v Džibuti obnoveny (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoB).

Dále poznamenal, že by se měl navýšit počet letů Turkish Airlines mezi Tureckem a Džibutskem ze stávajících sedmi letů týdně na dvojnásobek. Také uvedl, že před tiskovou konferencí bylo mezi zeměmi podepsáno celkem osm dohod, které se týkaly kulturní, hospodářské, vzdělávací, technické a bezpečnostní spolupráce. Dále hovořil o džibutských studentech v Turecku, jejichž počet hodlá Turecko navýšit v nejbližší době na 100. Dále přislíbil, že turecké ministerstvo zdravotnictví poskytne Džibutsku pomoc v oblasti zdravotnictví a životního prostředí ve formě vybavených sanitek a automatických popelářských vozů. Erdoğan také prohlásil, že Turecko je připraveno nabídnout a poskytnout všechny druhy příspěvků, které povedou k míru a stabilitě

v této zemi. Dále podotknul, že islámské porozumění a láska k prorokovi Muhammedovi spojuje obě země (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoB).

4.5.2 Zahraněpolitické prostředky vůči Džibutsku

Podobně jako u Somálska a Etiopie jsou vůči Džibutsku využívány především ideové prostředky zahraniční politiky, protože dochází k postupnému posilování turecké přítomnosti v mnoha dimenzích spolupráce. Turecko v Džibutsku projektuje svou veřejnou diplomacii prostřednictvím kulturní, vzdělávací, zemědělské, rozvojové, technické či bezpečnostní spolupráce. Turecko např. prostřednictvím agentury TIKa pomáhá obnovit džibutské kulturní národní památky či poskytuje džibutským studentům stipendia na tureckých univerzitách (Presidency of the Republic of Turkey nedatovánoB). V oblasti rozvojové a humanitární spolupráce je turecká agentura TIKa v zemi velmi aktivní např. v oblasti podpory vzdělávání a zemědělství (TIKA 2019c). V případě ekonomické spolupráce je nutno poukázat, že objem bilaterálního obchodu mezi zeměmi se každoročně navyšuje. Dále Turecko participuje na investičních projektech v Džibutsku, kdy byl například v Džibutsku tureckou bankou financován velký železniční projekt (Kedir 2016: 99–100). V bezpečnostní dimenzi můžeme očekávat brzkou spolupráci na projektu vybudování vojenské základny v Džibutsku (Berg – Meester 2019: 4–5).

4.6 Vztahy Turecka a Eritrey

Diplomatické vztahy mezi Tureckem a Eritreou byly navázány v červenci 1993. V posledních letech můžeme sledovat navyšující se zájem Turecka o tuto zemi, kdy například v roce 2013 bylo otevřeno turecké velvyslanectví v Asmaře. Eritrea v Turecku své velvyslanectví nemá, avšak velvyslanectví Eritrey v Dauhá v Kataru je akreditováno pro Turecko. Ministr zahraniční Eritrejské republiky Osman Mohammed Saleh navštívil Turecko 16. prosince 2011 u příležitosti konference ministrů ohledně partnerství mezi Tureckem a Afrikou, která se konala v Istanbulu. Bývalý turecký ministr zahraničních věcí Ahmet Davutoğlu navštívil

Asmaru dne 16. listopadu 2012 a jednal se svými protějšky o bilaterálních a regionálních otázkách. Po otevření tureckého velvyslanectví v Asmaře zahájily od srpna 2014 Turkish Airlines přímé lety mezi Istanbulem a Asmarou. První politické konzultace mezi Tureckem a Eritreou se konaly v březnu roku 2016 v Asmaře (Republic of Turkey. MFA nedatovánoD).

Roční objem bilaterálního obchodu mezi Tureckem a Eritreou činil v roce 2016 přibližně 17,9 milionu USD. Za hlavní vývozní produkty Turecka, které směřují do Eritrey, můžeme považovat spotřební zboží, potraviny a oděvy. Na druhé straně turecký dovoz z Eritrey činil v roce 2016 přibližně 2,3 milionu USD. Objem obchodu mezi Tureckem a Eritreou činil během prvních 11 měsíců roku 2017 přibližně 15 milionů USD. Turecko v akademickém roce 2017–2018 v rámci stipendií Türkiye poskytlo této africké zemi 25 stipendií pro vysokoškolské vzdělávání pro eritrejské studenty (Republic of Turkey. MFA nedatovánoD).

V oblasti humanitární a rozvojové spolupráce můžeme pozorovat angažmá turecké agentury TIKA, která například v roce 2018 věnovala 114 jízdních kol na podporu studentů základních a středních škol v hlavním městě Eritrey Asmaře. Turecký velvyslanec v Asmaře Aykut Kumbaroglu prohlásil, že snadná doprava je pro kvalitu vzdělávání velmi důležitá (Anadolu Agency 2018b).

V rámci diplomatických prostředků, můžeme zaznamenat mnoho uskutečněných bilaterálních návštěv na vysoké úrovni, o nichž bylo psáno výše. Důležité je pak otvírání ambasad v Africkém rohu. Když Turecko v roce 2013 otevřelo velvyslanectví v Eritreji, stalo se první zemí na světě, která měla ambasadorské zastoupení v každé zemi v Africkém rohu (Ofodile 2019: 969).

Specifikem vůči Eritreji je, že jsou primárně uplatňovány diplomatické nástroje zahraniční politiky. Angažovanost Turecka v zemi není tak viditelná v ostatních zemích Afrického rohu. Můžeme se domnívat, že vzhledem k zájmům Turecka v oblasti Afrického rohu a počátečnímu uplatňování veřejné diplomacie v Eritreji v podobě navyšování obchodní spolupráce nebo počínající humanitární a rozvojové spolupráci, může turecká přítomnost v zemi nabrat na intenzitě.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo zhodnocení zahraniční politiky Turecka vůči zemím Afrického rohu, který jsem se pokusila naplnit skrze hledání odpovědi na následující výzkumné otázky. Z mého pohledu se mi podařilo dosáhnout požadovaného cíle.

- 1) Jak se projevuje neootomanismus v zahraniční politice Turecka vůči zemím Afrického rohu?
- 2) Proč je Africký roh významným vektorem v zahraniční politice Turecka?
- 3) Jaké nástroje Turecko v zahraniční politice používá vůči zemím Afrického rohu?

Od počátku nového tisíciletí můžeme být svědky trendu, že moderní Turecko se ve svém zahraničněpolitickém působení orientuje na regiony, které jsou mu historicky a kulturně blízké. Turečtí vrcholní představitelé chápou dědictví Osmanské říše za významný historický odkaz, který je hodný následování. Zahraničněpolitické aktivity vůči zemím Afrického rohu jsou rámovány konceptem neootomanismu, který můžeme považovat za praktický projev turecké měkké moci a jejího klíčového prvku veřejné diplomacie. Pod skořápkou neootomanismu můžeme nalézt téměř veškeré zahraničněpolitické kroky Turecka v zemích Afrického rohu. Uplatňování měkké moci Turecka vůči zemím Afrického rohu je projevováno kombinací mnoha zahraničněpolitických aktivit, které představují zejména rozvojovou a humanitární politiku, prohlubování hospodářských a obchodních vztahů a institucionální, diplomatickou, historickou, kulturní a náboženskou spolupráci.

Projevy neootomanismu v turecké zahraniční politice můžeme pozorovat především při návštěvách na vysoké úrovni, při kterých jsou značně vyzdvihovány historické vazby Turecka a zemí Afrického rohu, především pak Somálska. Jak jsem uvedla na příkladu návštěvy prezidenta Erdoğana, který navštívil během svého turné po Africkém rohu Etiopii, Džibutsko a Somálsko, vrcholný turecký představitel opětovaně při svých návštěvách zmiňuje historické a bratrské vazby

a rovněž odkazoval na dědictví Osmanské říše. Neootomanismus v zahraniční politice Turecka vůči zemím Afrického rohu se projevuje také zdůrazňováním islámu jako společného jmenovatele. Turecko ve své zahraniční politice následuje koncept neootomanismu zejména prostřednictvím veřejné diplomacie, přičemž dobré jméno si Turecko buduje především prostřednictvím rozvojové spolupráce.

Africký roh lze považovat za významný vektor v zahraniční politice Turecka z následujících důvodů. Zaprvé, změna zahraničněpolitické orientace byla způsobená domácími faktory Turecka, konkrétně hospodářským růstem od roku 2000 a cílevědomou politikou strany AKP, díky níž mohlo Turecko přistoupit k asertivnější zahraniční politice. Turecká přítomnost v zemích Afrického rohu se na první pohled může jevit jako altruistická, přátelská a bratrská. Vzhledem k tomu, že Turecko vůči zemím Afrického rohu uplatňuje veřejnou diplomacii prostřednictvím konceptu neootomanismu, může využít své image pro naplnění svých zájmů. Je nutno podotknout, že africké země jsou zranitelné vůči vlivu vnějších aktérů, protože se poté stávají závislé na vnějším prostředí. Domnívám se, že diverzifikace zahraničních partnerů pro země Afrického rohu může znamenat recept na řešení problémů. Turecko je novým aktérem, který se v Africe od nového tisíciletí, angažuje. Jeho přítomnost můžeme do jisté míry vnímat vcelku pozitivně, poněvadž vstup více zahraničních aktérů může umožnit nastolení výhodnějších podmínek pro země Afrického rohu.

Důležitým důvodem, proč se Turecko v zemích Afrického rohu angažuje je hospodářský a bezpečnostní vývoj v oblasti Afrického rohu, který se za poslední desetiletí výrazně změnil. Další příčinu tureckého angažmá v regionu lze spatřit v blízkém a strategickém geografickém umístění regionu, přičemž v současné době lze Africký roh chápat za jedno z nejdůležitějších geostrategických míst na světě. Region Afrického rohu sousedí s jednou z nejdůležitějších obchodních tepen na světě, od Indického oceánu po Evropu přes Rudé moře a Suezský průplav a prochází úžinou Bab el-Mandeb mezi Džibutskem a Jemenem. Země Afrického rohu zaznamenávají značný hospodářský růst, zejména pak Etiopie, kterou můžeme považovat za jednu z nejrychleji rostoucích

ekonomik za poslední desetiletí. Na druhou stranu, se jedná o region, který je ohniskem konfliktů. Tato ohniska představují pirátství u pobřeží, působení teroristické organizace Aš-Šabáb v Somálsku, významná lidová povstání v Etiopii a řadu hraničních konfliktů. Vedle hospodářské a obchodní spolupráce se Turecko proto angažuje v bezpečnostní spolupráci např. prostřednictvím budování výcvikových základen z důvodu ochrany svých zájmů a investic.

Turecko vůči zemím Afrického rohu uplatňuje své mocenské, ideové a ekonomické cíle a pro naplňování svých národních zájmů využívá diplomatických, ekonomických a ideových nástrojů zahraniční politiky. Své mocenské cíle Turecko následuje prostřednictvím využití měkké moci, kterou aplikuje vůči zemím Afrického rohu. Svou měkkou moc Turecko ve vztahu k zemím Afrického rohu posiluje prostřednictvím navyšování své přítomnosti zejména v oblastech humanitární a rozvojové spolupráce (např. výstavba škol a nemocnic) a kulturní spolupráce (např. výstavba mešit). Za další faktory lze považovat udělování stipendií africkým studentům či navyšování letů společnosti Turkish Airlines mezi Istanbulem a africkými hlavními městy. Nelze opomenout význam bezpečnostní spolupráce, kterou lze považovat za jeden z nástrojů turecké měkké moci vůči zemím Afrického rohu. Bezpečnostní spolupráce je charakteristická výcvikem vojáků a budováním vojenských základen a zejména je uplatňovaná v Somálsku.

Pro své zahraničněpolitické cíle v zemích Afrického rohu Turecko využívá diplomatických nástrojů, které jsou charakteristické setkáváním vrcholných představitelů na vysoké úrovni, které se zpravidla odehrávají s velkou pompézností a se zdůrazňováním historických, kulturních a bratrských vazeb. Turecko dále vůči zemím Afrického rohu uplatňuje pozitivní ekonomické nástroje zahraniční politiky, přičemž se především jedná o prohloubení obchodních vztahů a rozvojové spolupráce. Nelze ve vztahu k zemím Afrického rohu opomenout význam využití ideových nástrojů, zejména pak nástroje veřejné diplomacie. Veřejná diplomacie rámuje veškeré aktivity Turecka v Africkém rohu prostřednictvím uplatňování politiky neotomanismu. Země ve svých

diplomatických počinech zpravidla vyzdvihuje kulturní, náboženskou a historickou blízkost se zeměmi Afrického rohu.

Trend pronikání Turecka do otázek zemí Afrického rohu můžeme sledovat od počátku nového tisíciletí, zejména od roku 2005, který byl Tureckem vyhlášen za „rok Afriky“. Turecká přítomnost v Etiopii začala být od tohoto okamžiku charakteristická především hospodářskou a obchodní spoluprací, což můžeme dokumentovat na skutečnosti, že každoročně dochází k navyšování objemu bilaterálního obchodu mezi zeměmi a k růstu objemu tureckých PZI v Etiopii. Zahraničněpolitické nástroje Turecko k zemím Afrického rohu začalo znatelně prosazovat po roce 2011, kdy se Turecko začalo angažovat v Somálsku. Situace v Somálsku nám může ukazovat, že zahraničněpolitické nástroje, které Turecko využívá v této zemi, začaly být užívány téměř současně. Prvotními nástroji, které byly prosazovány v Somálsku, byly diplomatické a ideové nástroje, kdy nejprve prezident Erdoğan učinil historickou návštěvu Somálska v roce 2011. Od tohoto momentu jsme mohli být svědky okamžité vyšší angažovanosti Turecka v Somálsku, než jako tomu bylo před tímto zlomovým rokem. Turecko prostřednictvím veřejné diplomacie a neootomanismu, které bylo typické prohlášeními Erdoğan a Davutoğla o Somálsku jakožto zemi, kterou s Tureckem pojí jedinečné historické, kulturní a bratrské vazby, se začalo v Somálsku angažovat v mnoha oblastech spolupráce. Již v roce 2011 začaly být v zemi uplatňovány ekonomické prostředky zahraniční politiky pozitivní povahy, zejména začala být v enormní míře Somálsku poskytována oficiální turecká rozvojová spolupráce. Objem prostředků oficiální turecké rozvojové spolupráce udělované Somálsku se rok od roku liší, ovšem faktem zůstává, že od roku 2011 je turecká přítomnost v zemi signifikantní. Od tohoto okamžiku můžeme sledovat i větší zapojení Turecka do dalších zemí Afrického rohu, protože dochází např. v roce 2013 k otevírání tureckých ambasad v Eritreji a v Džibutsku. Mezi Tureckem a zeměmi Afrického rohu dochází i k bezpečnostní spolupráci, která je důležitou dimenzí turecké měkké moci v této oblasti, kdy např. byla Tureckem v roce 2017 v Somálsku otevřena největší výcviková vojenská základna.

Na základě výše uvedených skutečností se domnívám, že turecká veřejná diplomacie, která je rámovaná konceptem neotomanismu, je ve vztahu k zemím Afrického rohu velmi propracovaná, protože se promítá do všech oblastí spolupráce mezi Tureckem a zeměmi Afrického rohu. Turecko v těchto zemích disponuje velkými manévrovacími schopnostmi, protože budování měkké moci prostřednictvím nástroje veřejné diplomacie, může Turecku přinést velké výhody v podobě důvěry zemí v turecké přátelské zahraničněpolitické úmysly a pomoci mu tak prosazovat své zahraničněpolitické zájmy v regionu Afrického rohu.

6 Seznam pramenů a literatury

Afacan, Isa (2013). African Opening in Turkish Foreign Policy. *Centre for Middle Eastern Strategies Studies*, Volume 5 (52), s. 46–54.

African Development Bank Group (nedatováno). *Turkey* (<https://www.afdb.org/en/countries/non-regional-member-countries/turkey>, 20. 2. 2020).

Akca, Asya (2020). Neo-Ottomanism: Turkey's foreign policy approach to Africa. *Center For Strategic and International Studies* (<https://www.csis.org/neo-ottomanism-turkeys-foreign-policy-approach-africa>, 7. 2. 2020).

Anadolu agency (2018a). *Turkey in intense cooperation with Africa* (<https://www.aa.com.tr/en/africa/turkey-in-intense-cooperation-with-africa-/1059565>, 20. 2. 2019).

Anadolu Agency (2018b). *Turkish agency donates bicycles to Eritrean students* (<https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-agency-donates-bicycles-to-eritrean-students/1045780>, 12. 3. 2020).

Anadolu Agency (2018c). *Turkey: Erdogan meets foreign officials in Istanbul* (<https://www.aa.com.tr/en/africa/turkey-erdogan-meets-foreign-officials-in-istanbul/1278289>, 25. 3. 2020).

Anaz, Necati – Akman, Emre (2017). Turkey's Soft Power Capacity: Geopolitics of Aviation and the Turkish Airlines. *Arab World Geographer* 20 (4), s. 303–316.

Atar, Ali (2018). Turkey, Africa should forge closer ties: Businessman. *Anadolu Agency* (<https://www.aa.com.tr/en/africa/turkey-africa-should-forge-closer-ties-businessman/1318620>, 20. 4. 2020).

Ayhan, Emrah (2018). The New Public Diplomacy and Soft Power in Developing Countries: The Case of Turkey. *The Journal of Macro Trends in Social Science* 4 (1), s. 45–65.

- Baird, Theodore (2016). The geopolitics of Turkey's 'humanitarian diplomacy' in Somalia: a critique, *Review of African Political Economy* 43 (149), s. 470–477.
- Berg, Willem – Meester, Jos (2019). *Turkey in the Horn of Africa Between the Ankara Consensus and the Gulf Crisis*. Clingendael Institute.
- Bull, Hedley (2012). *The Anarchial Society: A Study of Order in World Politics*. Red Globe Press: London.
- Buzan, Barry – Wæver, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press: New York.
- Cannon, Brendon (2016). Deconstructing Turkey's Efforts in Somalia. *Bildhaan* 16, s. 98–123.
- Cevik, Sanem (2016). *Rising Soft Powers*. USC Center on Public Diplomacy: Los Angeles.
- Cohen, Matthew (2016). Ahmet Davutoğlu's academic and professional articles: understanding the world view of Turkey's former prime minister. *Turkish Studies* 17 (4), s. 527–543.
- Daily Sabah (2015a). *President Erdoğan arrives in Addis Ababa as part of his Africa tour* (<https://www.dailysabah.com/politics/2015/01/21/president-erdogan-arrives-in-addis-ababa-as-part-of-his-africa-tour>, 8. 3. 2020).
- Daily Sabah (2015b). *Erdoğan resumes African tour, heads to Somalia, Djibouti* (<https://www.dailysabah.com/politics/2015/01/24/erdogan-resumes-african-tour-heads-to-somalia-djibouti>, 8. 3. 2020).
- Daily Sabah (2015c). *Turkey sees extensive efforts in Somalia sprouting fresh hope* (<https://www.dailysabah.com/politics/2015/01/25/turkey-sees-extensive-efforts-in-somalia-sprouting-fresh-hope>, 9. 3. 2020).
- Daily Sabah (2016). *President Erdoğan in Somalia opens world's largest Turkish embassy, other projects.*

(<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/06/03/president-erdogan-in-somalia-opens-worlds-largest-turkish-embassy-other-projects>, 11. 3. 2020).

Daily Sabah (2017a). *FETÖ schools in Ethiopia to be handed over to Turkish foundation* (<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/02/07/feto-schools-in-ethiopia-to-be-handed-over-to-turkish-foundation>, 25. 3. 2020).

Daily Sabah (2017b). *An enterprising and humanitarian policy for Somalia* (<https://www.dailysabah.com/op-ed/2017/05/11/an-enterprising-and-humanitarian-policy-for-somalia>, 26. 3. 2020).

Daily Sabah (2018). *Turkey gives food aid to the displaced in Ethiopia* (<https://www.dailysabah.com/turkey/2018/06/12/turkey-gives-food-aid-to-the-displaced-in-ethiopia>, 4. 3. 2020).

Daily Sabah (2019a). *Relations between Turkey, Africa boomed in 2019, diplomats say* (<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/12/25/relations-between-turkey-africa-boomed-in-2019-diplomats-say>, 18. 2. 2020).

Daily Sabah (2019b). *Turkey-Ethiopia joint venture opens new cable plant* (<https://www.dailysabah.com/business/2019/05/03/turkey-ethiopia-joint-venture-opens-new-cable-plant>, 5. 3. 2020).

Daily Sabah (2019c). *Ethiopian carrier launches Istanbul flights* (<https://www.dailysabah.com/business/2019/04/03/ethiopian-carrier-launches-istanbul-flights>, 4. 3. 2020).

Daily Sabah (2019d). *FETÖ schools in Ethiopia transferred to Germans to avoid Turkish diplomatic pressure* (<https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2019/12/10/feto-schools-in-ethiopia-transferred-to-germans-to-avoid-turkish-diplomatic-pressure>, 4. 3. 2020).

Daily Sabah (2019e). *Turkey supports common history works in Ethiopia* (<https://www.dailysabah.com/arts-culture/2019/06/08/turkey-supports-common-history-works-in-ethiopia-1559933091>, 6. 3. 2020).

Daily Sabah (2019f). *Dam built by Turkey helps Djibouti fight floods* (<https://www.dailysabah.com/turkey/2019/12/02/dam-built-by-turkey-helps-djibouti-fight-floods>, 9. 3. 2020).

Daily Sabah (2020a). *Turkey emphasizes cooperation, solidarity with African countries* (<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/05/27/turkey-emphasizes-cooperation-solidarity-with-african-countries>, 21. 2. 2020).

Daily Sabah (2020b). *Turkish medical charity pledges more aid to Ethiopia* (<https://www.dailysabah.com/turkey/turkish-medical-charity-pledges-more-aid-to-ethiopia/news>, 4. 3. 2020)

Davutoğlu, Ahmet (2008). Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. *Insight Turkey* 10 (1), s. 77–96.

Deutsche Welle (2020). *Turkey sets its sights on the Horn of Africa* (<https://www.dw.com/en/turkey-sets-its-sights-on-the-horn-of-africa/a-52111261>, 12. 3. 2020).

Dodo, Mahamat (2016). Understanding new Turkey-Africa Relations: Rationale and Challenges. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences* 7 (4), s. 612–642.

Druláková, Radka – Drulák, Petr (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.*

Ergocun, Gokhan (2019). 2020 to be Africa year for Turkey, says trade minister. *Anadolu Agency* (<https://www.aa.com.tr/en/economy/2020-to-be-africa-year-for-turkey-says-trade-minister/1668261>, 25. 2. 2020).

Fidan, Hakan – Rahman, Nurdun (2008). 'Turkey's role in the global development assistance community: the case of TIKA', *Journal of Southern Europe and the Balkans* 10 (1). s. 93–111.

Hill, Christopher (2003). What is to be done? Foreign policy as a site for political action. *International Affairs* 79 (2), s. 233–255.

Goldstein, Judith – Keohane, Robert (1993). *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*. Cornell University Press: Ithaca, London.

Gullo, Matthew (2012). Turkey's Somalia Adventure: the Quest for Soft Power and Regional Recognition. *Centre for Policy Analysis and Research on Turkey (ResearchTurkey)*. London: ResearchTurkey.

Hürriyet Daily News (2018). *Ankara welcomes Eritrea-Ethiopia peace deal* (<https://www.hurriyetdailynews.com/ankara-welcomes-eritrea-ethiopia-peace-deal-136972>, 20. 4. 2020).

Chatham House (2012). *Turkey and the Horn of Africa: Emerging Interests and Relations* (<https://www.chathamhouse.org/events/view/183463>, 2. 3. 2020). s. 2–10.

Idriss, Moustapha (2020). Analysis – Turkey-Africa partnership: A development-oriented approach. *Anadolu Agency* (<https://www.aa.com.tr/en/africa/analysis-turkey-africa-partnership-a-development-oriented-approach/1696640>, 21. 2. 2020).

IHH (2018). *Turkey's Huge Education Complex in Africa* (<https://www.ihh.org.tr/en/news/turkiyeden-afrikaya-dev-kompleks>, 20. 2. 2020).

International Crisis Group (2012). *Assessing Turkey's Role in Somalia*. (<https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/assessing-turkey-s-role-somalia>, 26. 3. 2020).

Ipek, Volkan – Biltekin Conca (2013). Turkey's foreign policy implementation in subSaharan Africa: A postinternational approach. *New Perspectives on Turkey* (49), s. 121–156.

Isilow, Hassan (2020). Turkish Red Crescent signs MoU with S. Africa Red Cross. *Anadolu Agency* (<https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkish-red-crescent-signs-mou-with-s-africa-red-cross/1698706>, 20. 2. 2020).

Kaya, Karen – Warner Jason (2012). *Turkey and Africa: A Rising Military Partnership?* Fort Leavenworth, Kansas: Foreign Military Studies Office.

- Kedir, Anwar, Seman (2016). Turkey's Emerging Economic Ties in the Horn of Africa: The Rise of Virtual State. *Istanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 38, s. 99–106.
- Kendall, Bridget (2011). Turks sense dawn of new era of power and confidence. *BBC* (<https://www.bbc.com/news/world-europe-15815319>, 8. 2. 2020).
- Kissinger, Henry (2016). *Uspořádání světa*. Prostor: Praha.
- Langan, Mark (2017). Virtuous power Turkey in sub-Saharan Africa: the 'Neo-Ottoman' challenge to the European Union. *Third World Quarterly*, 38 (6), s. 1399–1414.
- Leonard, Mark (2002). *Public Diplomacy*. The Foreign Policy Centre: London.
- Luttwak, Edward (1999). Give War a Chance. *Foreign Policy* 78 (4), s. 36–44.
- Melissen, Jan (2005). The Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy. *Clingendael Diplomacy Papers* 2. The Hague: Netherlands Institute of International Relations.
- Micallef, Joseph (2018). Erdogan the Magnificent, Turkey's Neo-Ottoman Revival. *Military News* (<https://www.military.com/daily-news/2018/03/13/op-ed-erdogan-magnificent-turkeys-neo-ottoman-revival.html>, 8. 2. 2020).
- Njuafac, Atabong Therence – Katman, Filiz (2016). Main Dynamics of Turkish-African Relations in the 21st Century. *European Researcher*, 112 (11), s. 556–566.
- Nye, Joseph (1990). Soft Power. *Foreign Policy* 80, s. 153–171.
- Nye, Joseph (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616, s. 94–109.
- Nye, Joseph (2011a). *The Future of Power*. Public Affairs: United States of America
- Nye, Joseph (2011b). *The Future of Power*. Chatham house. (<https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/132811>, 20. 1. 2020).

OECD (2018). *Turkey's Official Development Assistance (ODA)* (https://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm?fbclid=IwAR3lINRy2SB2pCkmJcveG5gY7fcwwXZVVJwYhrsiWJ8rcUiF8yNfNpJV_WE, 27. 2. 2020).

OECD iLibrary (nedatováno). *Turkey* (https://www.oecd-ilibrary.org/sites/714276e8-en/index.html?itemId=/content/component/5e331623en&_csp_=b14d4f60505d057b456dd1730d8fcea3&itemIGO=oecd&itemContentType=chapter, 26. 2. 2020).

OECD Statistics (nedatováno). *GeoBook: Geographical flows to developing countries* (<https://stats.oecd.org/#>, 20. 4. 2020).

Ofodile, Uche, (2019). Emerging Market Economies and International Investment Law: Turkey–Africa Bilateral Investment Treaties. *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 52, s. 949–1060.

Osman, Jamal (2017). Somalia and Turkey reap rewards from mutually beneficial relationship. *TRT World* (<https://www.trtworld.com/opinion/somalia-and-turkey-reap-rewards-from-mutually-beneficial-relationship-11296>, 20. 4. 2020)

Özkan, Mehmet – Akgün, Birol (2010). Turkey's opening to Africa. *The Journal of Modern African Studies* 48 (4), s. 525–546.

Özkan, Mehmet (2010). Turkey's Rising Role in Africa. *Turkish policy*, 9 (4), s. 93–105.

Özkan, Mehmet (2013). Turkey's Religious and Socio-Political Depth in Africa. *Center for Global Policy*, s. 45–50.

Özkan, Mehmet (2017). The Turkish Way of Doing Development Aid?: An Analysis from the Somali Laboratory. *South–South Cooperation Beyond the Myths*. International Political Economy Series. In: Bergamaschi, Isaline – Moore, Pheobe – Tickner, Arlene, s. 59–78.

Pape, Robert (1997). Why Economic Sanctions Do Not Work. *International Security* 22 (2), s. 90–136.

Peterková, Jana (2006). Veřejná diplomacie – jen módní pojem nebo skutečná změna? *Mezinárodní vztahy* 41 (3), s. 83-99.

Presidency of the Republic of Turkey (nedatovánoA). *Africa. Ethiopia* (<https://www.tccb.gov.tr/en/exclusive/africa/ethiopia/>, 8. 3. 2020).

Presidency of the Republic of Turkey (nedatovánoB). *Africa. Djibouti* (<https://www.tccb.gov.tr/en/exclusive/africa/djibouti/>, 8. 3. 2020).

Presidency of the Republic of Turkey (nedatovánoC). *Africa. Somalia* (<https://www.tccb.gov.tr/en/exclusive/africa/somalia/>, 8. 3. 2020).

Republic of Turkey. Ministry of Culture and Tourism (nedatováno). *TIKA AFRICA* (<https://www.tika.gov.tr/en/publication/list/brochures-25>, 28. 2. 2020).

Republic of Turkey. Ministry of Culture and Tourism (2019). *Turkish Development Assistance Report*. Turkish Cooperation and Coordination Agency: Department of Strategy Development.

Republic of Turkey. MFA (nedatovánoA). *Turkey-Africa relations* (<http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>, 21. 2. 2020).

Republic of Turkey. MFA (nedatovánoB). *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa, 27. 2. 2020).

Republic of Turkey, MFA (nedatovánoC). *Relations Between Turkey and Djibouti* (<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-djibouti.en.mfa>, 7. 3. 2020).

Republic of Turkey, MFA (nedatovánoD). *Relations Between Turkey and Eritrea* (<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-eritrea.en.mfa>, 7. 3. 2020).

Republic of Turkey. MFA (nedatovánoE). *Relations Between Turkey and Ethiopia* (<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-ethiopia.en.mfa>, 7. 3. 2020).

Republic of Turkey. MFA (nedatovánoF). *Relations Between Turkey and Somalia* (<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-somalia.en.mfa>, 9. 3. 2020).

- Roselle, Laura (2014). Strategic narrative: A new means to understand soft power. *Media, War & Conflict*. 7 (1), s. 70–84.
- Rourke, John (2007). *International Politics on the World of Stage*. University of Connecticut.
- Rudincová, Kateřina (2014). New player on the scene: Turkish engagement in Africa. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series* 25, s. 197–213.
- Serve Africa (nedatováno). *Turkey – Africa Undergrad Scholarship Program* (<http://serveafrica.info/turkey-africa-undergrad-scholarships/>, 20. 4. 2020).
- Sevin, Efe (2012). Bridge No More? Turkish Public Diplomacy and Branding under the AKP Government. *E-International Relations*. (<https://www.e-ir.info/2012/10/05/bridge-no-more-turkish-public-diplomacy-and-branding-under-the-akp-government/>, 11. 2. 2020).
- Sıradağ, Abdurrahim (2018). Turkey-Africa alliance: Evolving patterns in security relations. *African Security Review* 27 (3–4) s. 308–325.
- Waisová, Šárka (2011). *Tíha volby. Zahraniční politika mezi principy a zájmy. Ústav mezinárodních vztahů*: Praha.
- Sucuoglu, Gizem – Stearns, Jason (2016). Turkey in Somalia: Shifting Paradigms of Aid. *South African Institute of International Affairs, Research Report* 24, s. 4–49.
- The Pie News (2018). *Turkish language centres attract learners in Africa* (<https://thepienews.com/news/turkish-language-centres-attract-learners-africa/>, 3. 3. 2020)
- Thompson, Neil (2016). Turkey courts Africa for diversification. *African Business* 429, s. 46–47.
- TIKA (2017). *Water and Sanitation Program to Somalia*. (https://www.tika.gov.tr/en/news/water_and_sanitation_program_to_somalia-33747, 11. 3. 2020).

TIKA (2018a). *Health Assistance from Young TİKA Volunteers to Villages in Djibouti.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/health_assistance_from_young_tika_volunteers_to_villages_in_djibouti-46675, 12. 3. 2020).

TIKA (2018b). *TİKA's Volunteer Ambassadors Offered Remedy to Patients in Somalia.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/tika%27s_volunteer_ambassadors_offered_remedy_to_patients_in_somalia-46693, 10. 3. 2020).

TIKA (2019a). *TIKA Has Restored More Than 50 Mosques in the Past 5 Years.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_has_restored_more_than_50_mosques_in_the_past_5_years-53824, 3. 3. 2020).

TIKA (2019b). *TİKA Extends Its Helping Hand to Flood Victims in Somali.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_extends_its_helping_hand_to_flood_victims_in_somali-54669, 12. 3. 2020).

TIKA (2019c). *Agricultural Support from TİKA to Djibouti.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/agricultural_support_from_tika_to_djibouti-53892, 11. 3. 2020).

TIKA (2019d). *TİKA Provides 45 Tons of Food Aid to Djibouti.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_provides_45_tons_of_food_aid_to_djibouti-52168, 12. 3. 2020).

TIKA (2019e). *TİKA Supports Disabled Persons in Djibouti.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_supports_disabled_persons_in_djibouti-53468, 12. 3. 2020).

TIKA (2019f). *Turkish Doctors Performed Challenging Surgeries in Ethiopia through TİKA.*

(https://www.tika.gov.tr/en/news/turkish_doctors_performed_challenging_surgeries_in_ethiopia_through_tika-53883, 12. 3. 2020).

- TIKA (2020). *TIKA Has Implemented Nearly 30,000 Projects across 5 Continents Since 1992* (https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_has_implemented_nearly_30_000_projects_across_5_continents_since_1992-55957, 20. 4. 2020).
- TOBB (2020). *Faik Yavuz met with Djibouti CC President Dawaleh* (<https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Eng/Detay.php?rid=9522&lst=Haberler>, 22. 4. 2020).
- Tomalová, Eliška (2008). *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.*
- Turkish Airlines (2020). *Our Success Story* (<https://www.turkishairlines.com/en-int/press-room/about-us/our-story/>, 26. 2. 2020).
- United Nations Peacekeeping (2020). *Troop and Police Contributors* (<https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, 20. 4. 2020).
- Venkatachalam, Meera (2019). *Turkey in Africa: Voyeurism, Neo-Ottomanism and Islamic Humanitarianism*. African Studies Centre Leiden: The Netherlands.
- Weiss, Thomas G. (1999). Sanctions as a Foreign Policy Tool: Weighing Humanitarian Impulses. *Journal of Peace Research* 36 (5), s. 499–509.
- Wilson, Ernest (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616 (110), s. 110–124.
- Winkler, Adam (1999). Just Sanctions. *Human Rights Quarterly* 21 (1), s. 133–155.
- Yavuz, Hakan (2016). Social and Intellectual Origins of Neo-Ottomanism: Searching for a Post-National Vision. *Die Welt Des Islams* 56, s. 438–465.
- Yilmaz, Ihsan – Bashirov, Galib (2018). The AKP after 15 years: emergence of Erdoganism in Turkey. *Third World Quarterly* 39 (9), s. 1812–1830.

7 Résumé

The objective of this master's thesis is to evaluate the foreign policy of Turkey towards the countries of the Horn of Africa. The method used for this thesis is a collective case study. I work with one conceptual framework, which is the Horn of Africa, and with four examples that represent the individual countries of the Horn of Africa – Ethiopia, Eritrea, Djibouti and Somalia. Special attention is paid to the concept of public diplomacy and neo-Ottomanism as a practical manifestation of Turkish public diplomacy. I also focus on Turkey's foreign policy activities towards Africa and the countries of the Horn of Africa and examine whether these activities are framed by the concept of neo-Ottomanism. This thesis is limited in time to the post-Erdoğan in 2003 – the year he became Turkish Prime Minister. From this moment on, the countries of the Horn of Africa come to the forefront of Turkish interest.

I conclude that Turkey is engaged in the Horn of Africa due to significant economic and security developments in the Horn of Africa, which have changed significantly over the last decade. Another reason for Turkey's involvement in these countries can be seen in the region's close and strategic geographical location.

I further find that Turkish foreign policy activities towards the countries of the Horn of Africa are framed by the concept of neo-Ottomanism, which can be considered as a practical manifestation of Turkish soft power. Under neo-Ottomanism we can find almost all of Turkey's foreign policy actions in the countries of the Horn of Africa. These activities include, in particular, development and humanitarian policy, the deepening of economic and trade relations and institutional, diplomatic, historical, cultural and religious cooperation.

Finally, I find that Turkey pursues its power, ideological and economic goals towards the countries of the Horn of Africa and uses diplomatic, economic and ideological instruments of foreign policy to fulfill its national interests. Public diplomacy frames all of Turkey's activities in the Horn of Africa through the

pursuit of a policy of neo-Ottomanism. In its diplomatic work, the country generally emphasizes cultural, religious and historical proximity to the countries of the Horn of Africa.

8 Seznam příloh

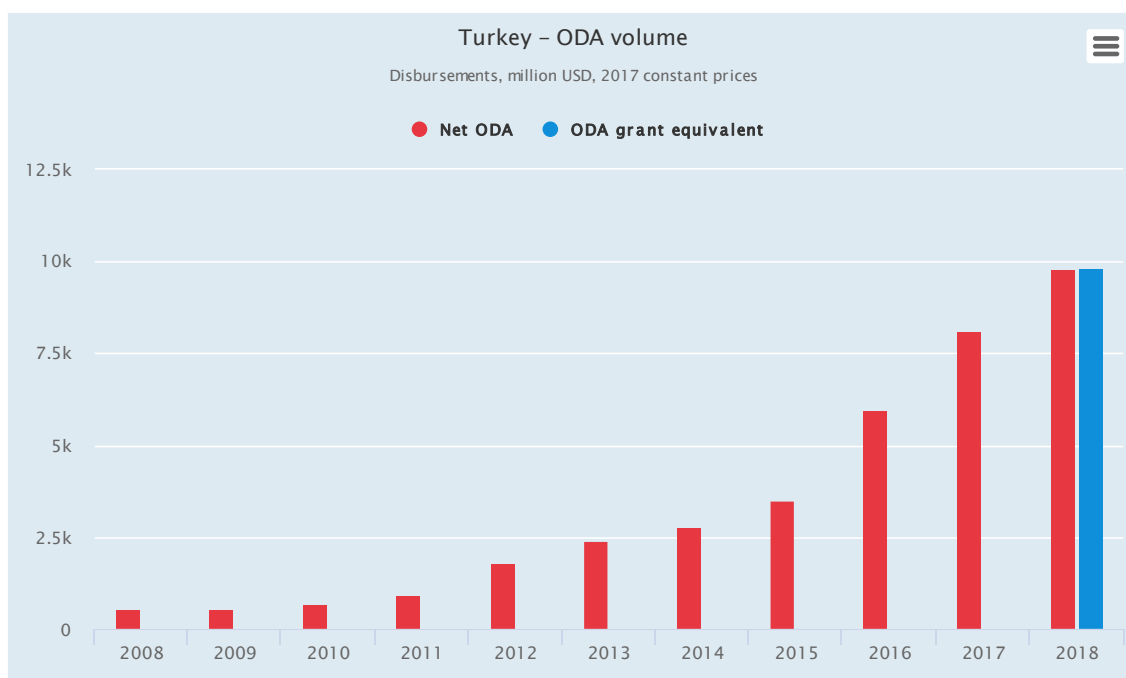
Příloha 1: Působení TIKA v Africe	100
Příloha 2: Objem turecké oficiální rozvojové spolupráce.....	101
Příloha 3: Největší recipienti turecké bilaterální oficiální rozvojové spolupráce	102
Příloha 4: Největší recipienti turecké bilaterální spolupráce ze skupiny Least Developed Countries (LDC).....	103
Příloha 5: Turecká oficiální rozvojová spolupráce vůči Somálsku	104
Příloha 6: Turecké angažmá v peacekeepingových misích OSN.....	105
Příloha 7: Turecký export do Somálska	106
Příloha 8: Turecká oficiální rozvojová spolupráce vůči zemím Afrického rohu.....	107

Příloha 1: Působení TIKa v Africe

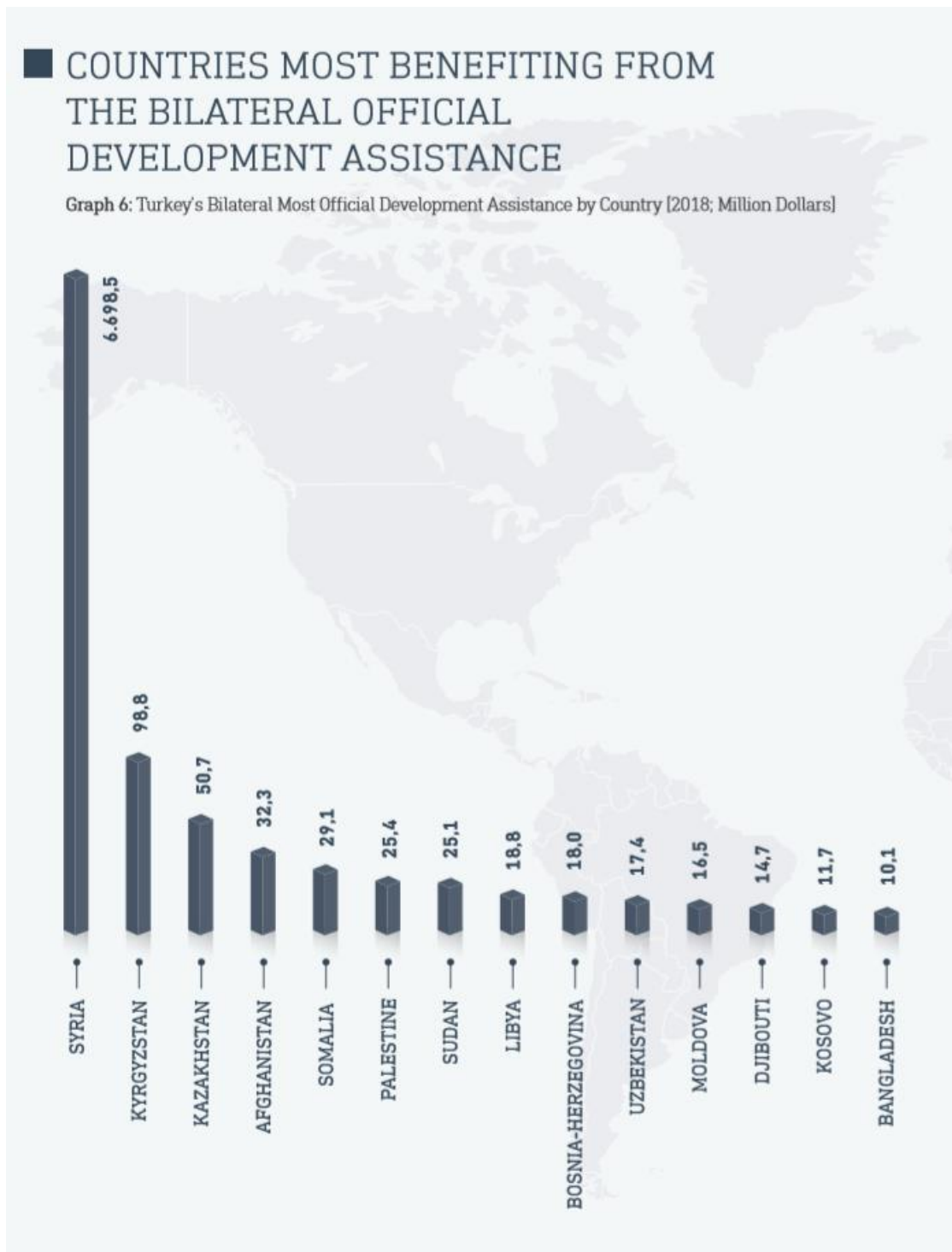
Zdroj: Republic of Turkey. Ministry of Culture and Tourism (nedatováno)

Příloha 2: Objem turecké oficiální rozvojové spolupráce

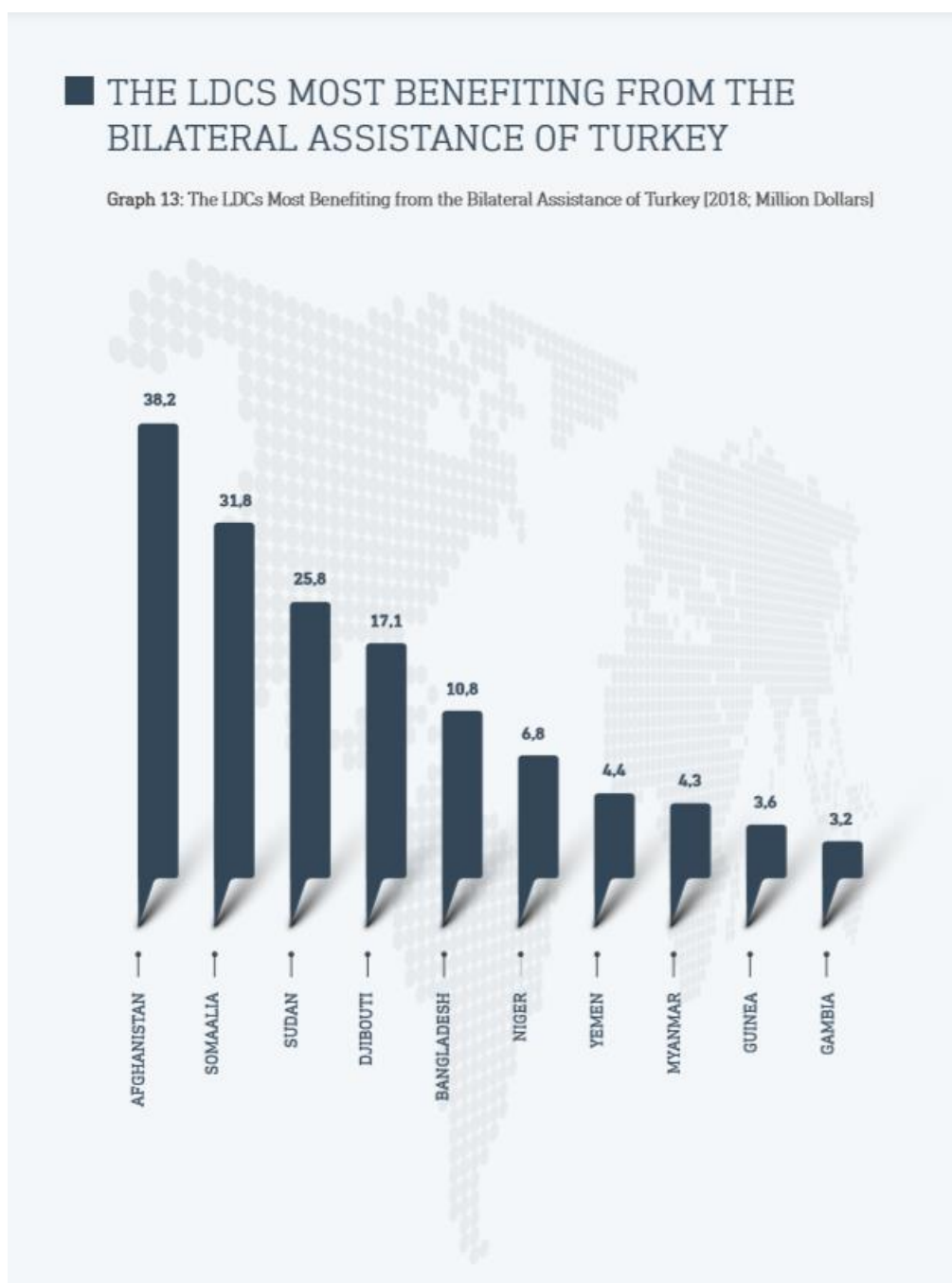
Zdroj: OECD iLibrary (nedatováno).

Příloha 3: Největší recipienti turecké bilaterální oficiální rozvojové spolupráce

Zdroj: Republic of Turkey. Ministry of Culture and Tourism (2019).

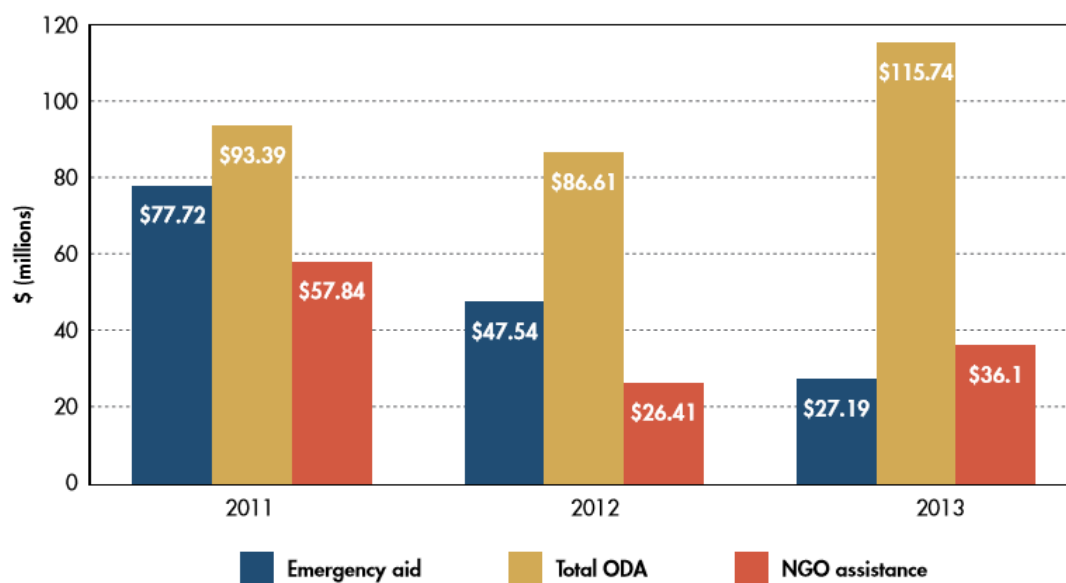
Příloha 4: Největší recipienti turecké bilaterální spolupráce ze skupiny Least Developed Countries (LDC)

Zdroj: Republic of Turkey. Ministry of Culture and Tourism (2019).

Příloha 5: Turecká oficiální rozvojová spolupráce vůči Somálsku

FIGURE 3 TURKISH AID TO SOMALIA, 2011–2013

Source: TIKKA, 'Turkish Development Assistance Report 2013'; TIKKA, 'Turkish Development Assistance Report 2012'; TIKKA, 'Turkish Development Assistance Report 2011', http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/turkish_development_assistance_reports-24, accessed 2 November 2016

Zdroj: Sucuoglu – Stearns (2016: 22).

Příloha 6: Turecké angažmá v peacekeepingových misích OSN

Personnel Types

- Police
- experts
- staff

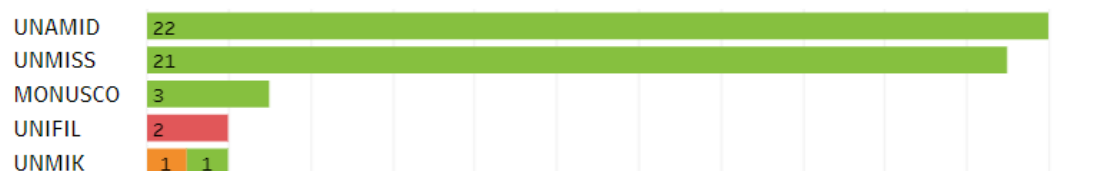
Country Name

Turkey

Mission Types

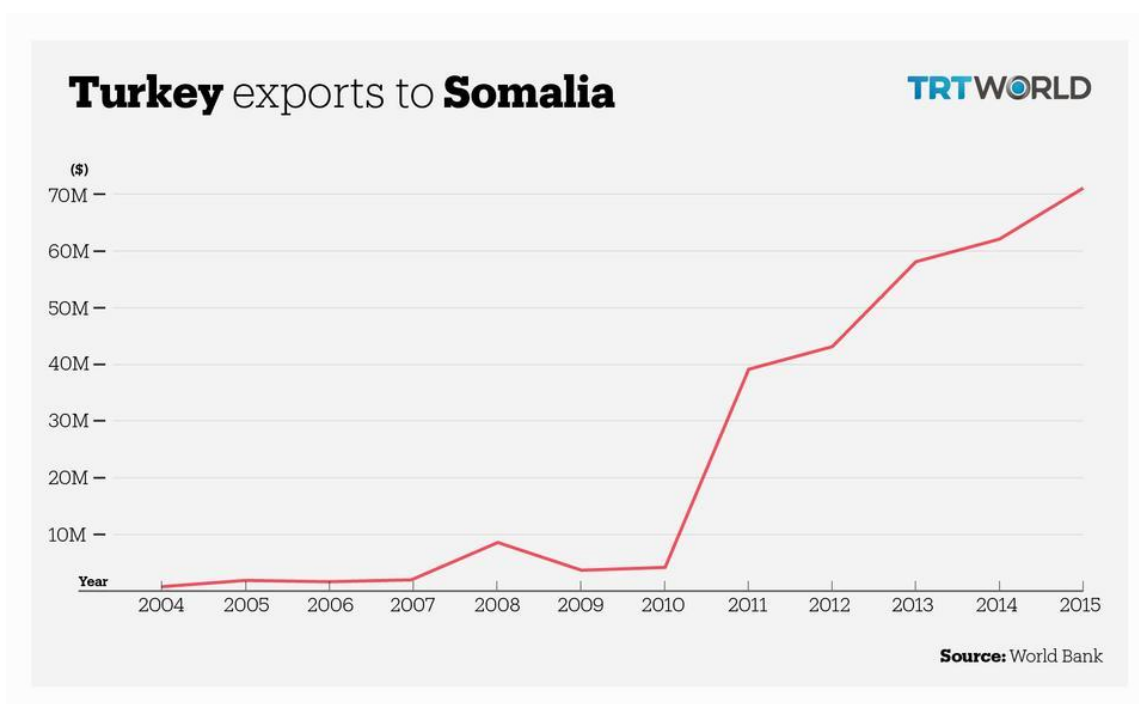
Current Peacekeeping Missions

Country contributions by mission and personnel type (as of 31 March 2020)

Zdroj: United Nations Peacekeeping (2020).

Příloha 7: Turecký export do Somálska

Zdroj: Osman (2017)

Příloha 8: Turecká oficiální rozvojová spolupráce vůči zemím Afrického rohu

→ Donor	Turkey									
→ Series	Total ODA Net									
	Unit US Dollar, Millions									
→ Year	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
→ Recipient										
Djibouti	0.43	0.19	0.80	0.09	0.19	1.39	2.97	3.94	1.78	3.47
Eritrea	0.68	0.44	0.53	4.37	1.86	2.20	0.12	..	0.20	0.54
Ethiopia	2.96	4.02	2.45	1.43	3.83	2.98	3.65	0.71	3.98	5.83
Somalia	7.51	5.69	5.81	93.39	86.61	115.74	74.35	314.82	59.63	60.64

Zdroj: OECD Statistics (nedatováno)